

Sosiaali- ja terveystoimi
Terveyspalvelut
Suun terveydenhuolto

**ENNALTAEHKÄISEVÄN
TERVEYDENHUOLLON JA
EHKÄISEVÄN SUUN TERVEYDENHUOLLON
TOIMINTAOHJELMA 2018–2021**

Sisällys

1. ENNALTAEHKÄISEVÄN TERVEYDENHUOLLON JA EHKÄISEVÄN SUUN TERVEYDENHUOLLON TOIMINTAOHJELMA	5
2. LASTEN JA NUORTEN TERVEYDEN EDISTÄMINEN VANTAALLA	6
2.1. Neuvolaikäisten hyvinvointityön johtaminen	7
2.2. Peruskoululaisten hyvinvointityön johtaminen	10
2.3. Opiskelijoiden hyvinvointityön johtaminen	11
3. ENNALTAEHKÄISEVÄ TERVEYDENHUOLTO ja EHKÄISEVÄ SUUN TERVEYDENHUOLTO	13
3.1. Toiminnan tavoitteet.....	13
3.2. Terveystarkastukset ja tuen tarpeen tunnistaminen	14
3.3. Palvelujen organisointi ja vastuuhenkilöt	15
3.4. Henkilöstöressurit.....	18
3.5. Palvelujen kehittäminen.....	19
3.5.1. Kehittämistyön organisointi	19
3.5.2. Kehittämiskohteet	20
3.6. palveluista tiedottaminen ja asiakkaiden osallisuus	22
4. ÄITIYS- JA LASTENNEUVOLA	25
4.1. Neuvolan puhelinpalvelu.....	25
4.1.1. Neuvolan puhelinpalvelun kehittäminen	26
4.2. Äitiysneuvola	26
4.2.1. Äitiysneuvolan terveystarkastukset	28
4.2.2. Perhevalmennus.....	31
4.2.3. Äitiysneuvolan hoitoketjut ja erityisen tuen järjestäminen.....	31
4.2.4. Siirtyminen äitiysneuvolasta lastenneuvolaan.....	34
4.2.5. Äitiysneuvolan kehittäminen	34
4.3. Lastenneuvola	35
4.3.1. Lastenneuvolan terveystarkastukset	36
4.3.2. Lastenneuvolan hoitoketjut ja erityisen tuen järjestäminen	40
4.3.3. Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen.....	43
4.3.4. Siirtyminen lastenneuvolasta kouluterveydenhuoltoon.....	44
4.3.5. Lastenneuvolan kehittäminen.....	45

4.4. Neuvolan perheohjaus	46
4.4.1 Neuvolan perheohjauksen tarjoama tuki.....	46
4.4.2 Neuvolan perheohjauksen kehittäminen.....	48
5. KOULU- JA OPISKELUTERVEYDENHUOLTO	48
5.1. Yhteisöllinen opiskeluhuolto	48
5.1.1. Yhteisöllinen opiskeluhuolto perusopetuksessa	49
5.1.2. Yhteisöllinen opiskeluhuolto oppilaitoksissa	50
5.1.3. Opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuus	53
5.2. Kouluterveydenhuolto	54
5.2.1. Oppilaskohtainen kouluterveydenhuolto	55
5.2.2. Oppilashuolto ja monialainen yhteistyö	61
5.2.4. Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen.....	63
5.2.5. Oppilaan siirtyminen opiskelijaksi opiskeluterveydenhuoltoon	63
5.2.6. Kouluterveydenhuollon kehittäminen	64
5.3. Opiskeluterveydenhuolto.....	65
5.3.1. Opiskelijakohtainen opiskeluterveydenhuolto	66
5.3.2. Opiskeluhuolto ja monialainen yhteistyö	71
5.3.3. Opiskelijoiden sairaanhoito ja muut terveyspalvelut	71
5.3.4. Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen.....	73
5.3.5. Opiskeluterveydenhuollon kehittäminen	73
5.4. OPPILAIKEN JA OPISKELIJOIDEN MUU TUKI.....	74
6. SUUN TERVEYDENHUOLTO	77
6.1 Suun terveydenhuolto osana neuvolatoimintaa.....	78
6.1.1 Äitiysneuvola	78
6.1.2 Lastenneuvola	79
6.2 Suun terveydenhuolto osana kouluterveydenhuoltoa	80
6.3 Suun terveydenhuolto osana opiskeluterveydenhuoltoa.....	81
6.4 Määräaikaista suun terveystarkastuksista pois jäävien seuranta ja poisjäännin syiden selvittäminen	82
LÄHTEET.....	82
LIITTEET.....	85

LIITE 1. Toimintaohjelman laatimiseen osallistuneet henkilöt	85
LIITE 2. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan ja terveystalouden organisaatorakenne	86
LIITE 3. Väestöennusteen 2017 mukaisesti arvioitu ennaltaehkäisevän terveydenhuollon henkilöstötarve taloussuunnittelukaudelle 2019–2022	88
LIITE 4. Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon tuloskortti 2018	89
LIITE 5. Äitiysneuvolan terveystarkastusohjelma.....	90
LIITE 6. Lastenneuvolan terveystarkastusohjelma	93
LIITE 7. Kouluterveydenhuollon terveystarkastusohjelma	97
LIITE 8. Opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusohjelma.....	98
.....	98
LIITE 9. Ehkäisevän suun terveydenhuollon tarkastusohjelma	99
LIITE 10. Odottavien perheiden ja neuvolaikäisten suun terveyden edistämisen yhteistyötoimintamalli Vantaalla	100
LIITE 11. Perhevalmennus Vantaalla. Äidiksi, isäksi, vanhemmaksi – osallistuva, keskusteleva perhevalmennus	102

1. ENNALTAEHKÄISEVÄN TERVEYDENHUOLLON JA EHKÄISEVÄN SUUN TERVEYDENHUOLLON TOIMINTAOHJELMA

Kunta järjestää alueensa raskaana olevien naisten, lasta odottavien perheiden sekä alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä neuvolapalvelut. Kunnan on myös järjestettävä kouluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien perusopetusta antavien oppilaitosten oppilaille sekä opiskeluterveydenhuollon palvelut alueellaan sijaitsevien lukioiden, ammatillista peruskoulutusta antavien oppilaitosten sekä korkeakoulujen opiskelijoille heidän kotipaikastaan riippumatta. (Terveystarkastuslaki 1326/2010)

Valtioneuvoston asetuksen neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) tavoitteena on varmistaa, että lasta odottavien naisten ja perheiden, alle kouluikäisten lasten, oppilaiden ja heidän perheidensä sekä opiskelijoiden terveysneuvonta ja terveystarkastukset ovat suunnitelmallisia ja tasoltaan yhtenäisiä valtakunnallisesti.

Edellä mainittu asetus edellyttää, että kunnassa laaditaan yhtenäinen toimintaohjelma neuvolatoiminnalle, koulu- ja opiskeluterveydenhuollolle sekä lasten ja nuorten ehkäisevälle suun terveydenhuollolle yhteistyössä sosiaali- ja opetustoimen kanssa. **Toimintaohjelman tarkoituksena on tukea eri hallinnonalojen yhteistyötä lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyössä.** Toimintaohjelman hyväksyy kunnan kansanterveystyöstä vastaava viranomainen.

Tässä Vantaan ennaltaehkäisevän terveydenhuollon sekä ehkäisevän suun terveydenhuollon toimintaohjelmassa kuvataan THL:n (2012) ohjeistusten mukaisesti

- toiminnan johtaminen, vastuuhenkilöt ja henkilöstövoimavarat
- toiminnan sisältö ja menettelytavat
- moniammatilliset toimintamallit ja paikalliset hoitoketjut
- toiminnan kehittämistarpeet ja -suunnitelmat.

Tämän toimintaohjelman laatimiseen ovat osallistuneet sosiaali- ja terveystoimen sekä sivistystoimen edustajat (Liite 1). Toimintaohjelmaa on käsitelty em. hallinnonalojen

yhteistyöryhmissä. Sosiaali- ja terveystoimessa toimintaohjelmaa on käsitelty ennaltaehkäisevän terveydenhuollon johtoryhmässä, terveystoimien ja perhepalvelujen sekä suun terveydenhuollon johtoryhmissä 3.4.2018, sosiaali- ja terveystoimen johtoryhmässä 10.4.2018 ja suun terveydenhuollon liikelaitoksen johtokunnassa. Sosiaali- ja terveystoimien johtokunnalle toimintaohjelma esitetään hyväksyttäväksi 16.4.2018, jonka jälkeen se saatetaan tiedoksi opetuslautakunnalle ja suun terveydenhuollon liikelaitoksen johtokunnalle 18.4.2018.

Toimintaohjelma päivitetään Vantaalla valtuustokausittain lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman yhteydessä. Toimintaohjelman laatimisesta ja sen päivityksestä vastaa Vantaalla ennaltaehkäisevän terveydenhuollon palvelupäällikkö.

2. LASTEN JA NUORTEN TERVEYDEN EDISTÄMINEN VANTAALLA

Kunnan on neuvolapalveluja järjestäessään toimittava yhteistyössä varhaiskasvatuksesta, lastensuojelusta ja muusta sosiaalihuollosta sekä erikoissairaanhoidosta vastaavien ja muiden tarvittavien tahojen kanssa. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluja järjestäessään kunnan on toimittava yhteistyössä muun oppilas- tai opiskelijahuolto- ja opetushenkilöstön sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. (L 1326/2010.)

Vantaalla eri toimijoiden välistä yhteistyötä johdetaan ja koordinoidaan ylimmän johdon sekä keskijohdon toimesta kaupunkitasoisesti ja lähijohdon toimesta aluetasolla. Yhteistyön johtamisen rakenteet varmistavat sen, että toimintoja voidaan kehittää pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti yhdessä toimien. Yhteistyön johtamiseksi kaupunkiin on nimetty seuraavassa lyhyesti kuvatut työryhmät.

Vantaan kaupungin hyvinvointityöryhmä (Hyry) on kaupunginjohtajan nimeämä ylisektorinen ylimmän johdon työryhmä, jossa on edustus kaikilta toimialoilta. Työryhmän puheenjohtajuus kiertää toimialojen johdon välillä. Sihteeristö koostuu asiantuntijoista, jotka edustavat eri näkökulmia: lapset, nuoret ja lapsiperheet, aikuisväestö, ikäihmiset ja työllisyys. Työryhmän tehtävänä on terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen:

- Toimialojen yhteinen strategiatyö kuntalaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi

- Kaupunkitasoisen hyvinvointiraportoinnin johtaminen
- Kaupunkitasoisten toimialojen yhteisten ohjelmien ohjaaminen
- Monialaisen hyvinvointityön kehittäminen

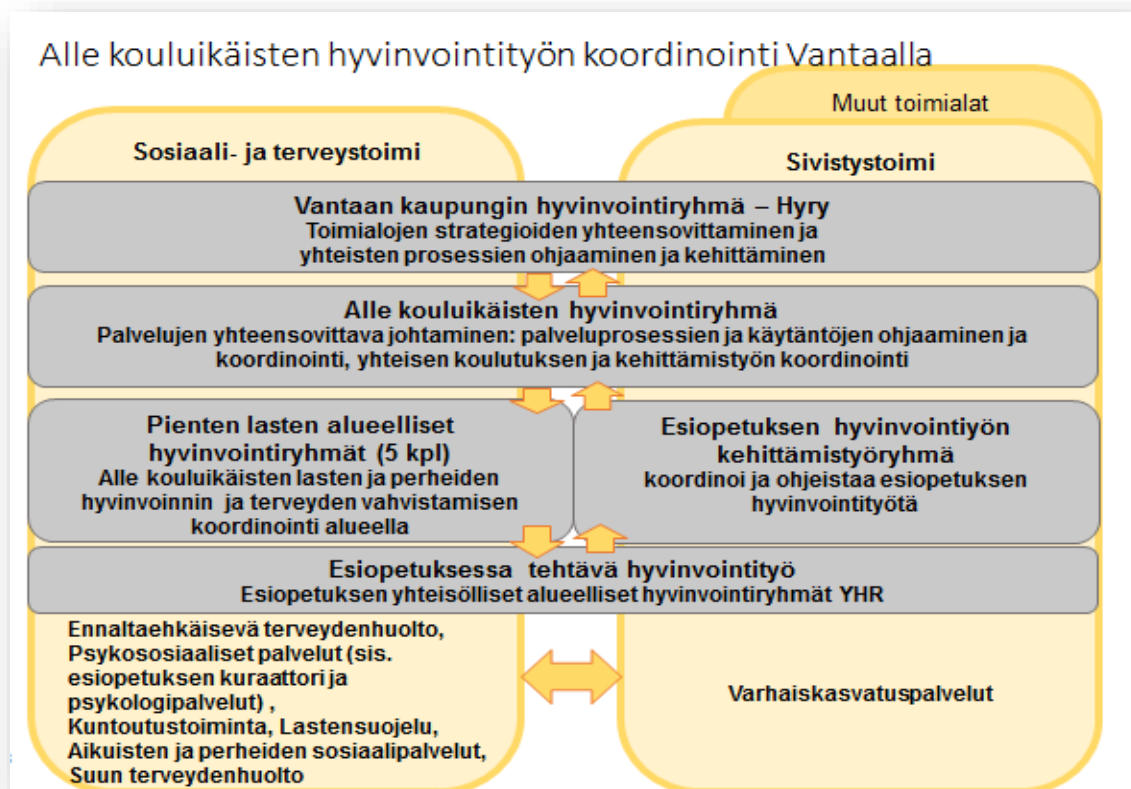
Hyry on nimennyt toimintoja yhteensovittamaan ja koordinoimaan seuraavat keskijohdon yhteistyöryhmät:

- Alle kouluikäisten hyvinvointiryhmä
- Perusopetuksen oppilashuollon koordinaatioryhmä
- Vantaan nuorten palvelujen koordinaatioryhmä
- Toisen asteen opiskeluhuollon ohjausryhmä

2.1. NEUVOLAIKÄISTEN HYVINVOINTITYÖN JOHTAMINEN

Alle kouluikäisten hyvinvointiryhmä on toiminut Vantaalla vuodesta 2008. Työryhmässä on mm. karsittu palveluprosessien päällekkäisyyksiä ja kehitetty yhteisiä toimintamalleja. Työryhmän työn tavoitteena on kehittää ja ohjata alle kouluikäisten lasten toimialat tai tulosalueet ylittäviä asiakastyön palveluprosesseja sekä lisätä työn vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta. Työryhmä osallistuu (Hyryn alatyöryhmänä) kaupunkitasoisten suunnitelmien (esim. lasten ja nuorten hyvinvointiohjelma), ohjelmien ja hyvinvointiraportoinnin työstöön ja niissä mainittujen toimenpiteiden toteuttamiseen alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä osalta. Työryhmän tehtäviä ovat:

- Sosiaali- ja terveystoimen johdon sitoutuminen alle kouluikäisten palvelujen yhteiseen johtamiseen
- Monitoimijaisen yhteistyön linjaaminen
- Palveluprosessien ja käytäntöjen ohjaaminen ja koordinointi
- Pienten lasten alueellisten hyvinvointiryhmien, Pikku-Hyryjen, toiminnan ohjaus ja koordinointi
- Sopiminen yhteisistä koulutuksista ja koordinoiminen ja sopiminen kehittämistyön painopisteistä
- Esiopetuksen hyvinvointityön ohjaaminen

Kuva 1. Alle kouluikäisten hyvinvointityön koordinaattorirakenne Vantaalla

Alle kouluikäisten hyvinvointiryhmän vakituisia jäseniä ovat varhaiskasvatuksen johtaja, varhaiskasvatuspäällikkö, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon päällikkö ja ylilääkäri, lasten ehkäisevän terveydenhuollon ylilääkäri, neuvolatoiminnan osastonhoitaja, psykososiaalisten palvelujen päällikkö, kuntoutuksen johtava ylilääkäri, lasten ja nuorten palvelujen koordinaattori, perheneuvolatoiminnan päällikkö, lastensuojelun päällikkö ja aikuissosiaalityön päällikkö. Varhaiskasvatuksen johtaja ja ennaltaehkäisevän terveydenhuollon päällikkö toimivat puheenjohtajana vuorovuosina. Ryhmään kutsutaan tarvittaessa yhteistyökumppaneita kuten suun terveydenhuollon, päihdepalvelujen, vammaispalvelujen, liikuntapalvelujen tai lasten kulttuuripalvelujen sekä kolmannen sektorin edustajat.

Pienten lasten alueelliset hyvinvointiryhmät aloittivat Vantaalla toimintansa syksyllä 2013. Pienten lasten alueelliset hyvinvointiryhmät toimivat alle kouluikäisten lasten peruspalvelujen koordinaattoriyöryhmän alaisuudessa ja vastaavat sen linjausten toteuttamisesta paikallisella tasolla. Pienten lasten alueelliset hyvinvointiryhmät kootaan varhaiskasvatuksen aluejaon (neljä aluetta) mukaisesti ja niiden työn tavoitteena on alueen

pienten lasten hyvinvoinnin ja terveyden vahvistamisen koordinointi alueella. Työryhmien tehtävänä on:

Alle kouluikäisten lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja terveyden vahvistaminen

- Monitoimijaisen yhteisen työn toteutumisen varmistaminen alle kouluikäisten hyvinvointiryhmän linjausten mukaisesti
- Yhteisen työn toimivuuden ja kehittämistarpeiden tarkastelu
- Yhteisten prosessien ja tehtävien arviointi ja varmistaminen:
 - Lakimuutokset ja Lape-tilannekatsaus yms. ajankohtaiset muutokset
 - Osallisena perheen elämässä -toimintamalli
 - Kuntoutuksen yhteistyökäytännöt
 - Peruspalveluiden ja lastensuojelun yhteistyökäytännöt
 - Nelivuotiaiden lasten laajat hyvinvointitarkastukset
 - Monitoimijaisen perhevalmennuksen yhteistyökäytännöt
 - Esiopetuksen oppilashuoltotyö
- Alueen tilannekatsaus: palvelujen ajankohtaisista asioista ja muutoksista tiedottaminen (uudistukset palveluissa, lakimuutokset ym.)
- Alueen äänen ja tiedon kokoaminen alueen toimijoille ja Alle kouluikäisten hyvinvointiryhmään.

Pienten lasten alueellisten hyvinvointityöryhmien ytimen muodostavat varhaiskasvatuksen ja neuvolan toimijat. Työryhmän puheenjohtajana toimii alueen varhaiskasvatuspäällikkö ja jäseniä ovat neuvolan osastonhoitaja ja terveydenhoitajien edustajat sekä päiväkodin johtajien edustaja. Työryhmään kutsutaan psykologipalvelujen, lasten kuntoutuksen, suun terveydenhuollon, perheneuvolan ja lastensuojelun edustajat. Lisäksi työryhmään kutsutaan alueen asukkaiden, seurakunnan sekä kolmannen sektorin edustajat.

Esiopetuksen hyvinvointiyön kehittämistyöryhmän tehtävänä on koordinoida ja ohjeistaa esiopetuksen hyvinvointityötä Vantaan tasoisesti. Työryhmän jäseniä ovat varhaiskasvatuspäällikkö, psykologipalveluiden esimies, kuraattoripalveluiden esimies, esiopetuksen vastaava kuraattori, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon osastonhoitaja, päiväkodin johtaja, varhaiskasvatuksen asiantuntija, konsultoiva erityislastentarhanopettaja.

Pienalueittain muodostetut moniammatilliset esiopetuksen alueelliset yhteisölliset hyvinvointiryhmät aloittivat toimintansa loka-marraskuussa 2014. Niiden tehtävänä on suunnitella, kehittää, toteuttaa ja arvioida yhteisöllistä hyvinvointityötä alueella.

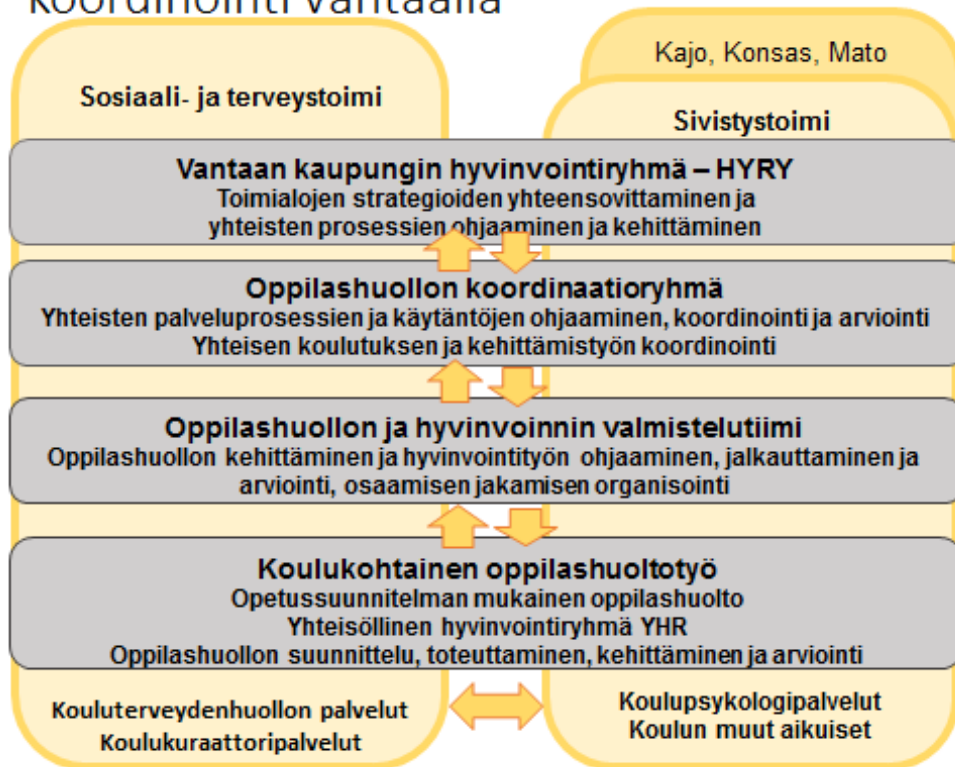
Taulukko 1. Esiopetuksessa käytettävät käsitteet Vantaalla

Valtakunnalliset käsitteet esi- ja perusopetukseen	Vantaan esiopetuksen käsitteet
Yhteisöllinen oppilashuoltotyö	Esiopetuksen yhteisöllinen hyvinvointityö
Yksilökohtainen oppilashuoltotyö	Esiopetuksen yksilökohtainen hyvinvointityö
Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä	Esiopetuksen yhteisöllinen hyvinvointiryhmä (YHR)
Monialainen asiantuntijaryhmä	Monialainen asiantuntijaryhmä
Yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma	Esiopetuksen yksikkökohtainen hyvinvointisuunnitelma
Oppilashuoltokertomus	Esiopetuksen yksilökohtainen hyvinvointikertomus

2.2. PERUSKOULULAISTEN HYVINVOINTITYÖN JOHTAMINEN

Perusopetuksen oppilashuollon koordinaatioryhmän tehtävänä on koordinoida, ohjeistaa ja linjata perusopetuksen oppilashuoltotyötä Vantaan tasoisesti. Oppilashuollon koordinaatiotyöryhmän jäseniä ovat perusopetuksen, ruotsinkielisen perusopetuksen ja perhepalveluiden johtajat, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon, psykososiaalisten palvelujen ja lastensuojelun päälliköt, johtava koulupsykologi, kuraattoripalveluiden esimies, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon ylilääkärit ja osastonhoitaja, rehtorien edustaja sekä lasten ja nuorten palvelujen koordinaattori.

Perusopetuksen oppilashuollon koordinointi Vantaalla

Kuva 2. Perusopetuksen oppilashuollon koordinaatorakenne Vantaalla

Oppilashuollon ja hyvinvoinnin valmistelutiimin tavoitteena on mm. oppilashuollon kehittäminen ja koulujen hyvinvointityön ohjaaminen lainsäädännön mukaisesti, osaamisen jakamisen organisointi, hyvinvointikansion arviointi, kehittäminen ja käytön vahvistaminen, oppilashuollon käsikirjan päivittäminen ja koulujen yhteisöllisten hyvinvointiryhmien - koulutusiltapäivien suunnitteleminen.

2.3. OPISKELIJOIDEN HYVINVOINTITYÖN JOHTAMINEN

Toisen asteen oppilaitosten opiskeluhuollon ohjausryhmän tehtävänä on koordinoida oppilaitosten hyvinvointityötä Vantaa-tasoisesti. Ohjausryhmän jäseniä ovat nuoriso- ja aikuiskoulutuksen johtaja, nuoriso- ja aikuiskoulutuksen kehittämispäällikkö, perhepalveluiden johtaja, psykososiaalisten palvelujen ja ennaltaehkäisevän terveydenhuollon päälliköt, kuraattoripalveluiden esimies sekä ennaltaehkäisevän

terveydenhuollon ylilääkäri ja osastonhoitaja, Vantaan lukioden rehtoreiden edustaja, Vantaan ammattiopisto Varian rehtori ja lisäopetuksen ja tukipalveluiden johtaja, Työtehoseuran, Mercurian ja Vantaan Steinerkoulun lukioden rehtorit. Työryhmä kokoontuu kahdesta – neljään kertaan vuodessa.

Kuva 3. Toisen asteen koulutuksen opiskeluhoollon koordinointi Vantaalla

Nuorten palvelujen koordinaatiotyöryhmänä toimivan verkoston tavoitteena on lisätä toimijoiden tietoisuutta toistensa palveluista ja palvelukulttuurista, jotta kukin pystyy aikaisempaa paremmin hyödyntämään toistensa tietotaitoa ja palvelutarjontaa. Tavoitteena on varmistaa, ettei palveluaukkoja ole eikä toisaalta myöskään päällekkäistä toimintaa. Verkoston toiminta tuottaa uutta tietoa siitä, mitä Vantaalla tapahtuu nuorten arjessa. Verkostossa käsitellään laajasti kaikkia Vantaan nuoria koskettavia asioita, ei ainoastaan kouluissa ja oppilaitoksissa opiskelevien, vaan mm. nuorten työllisyystilannetta ja sekä koulu- että työelämän ulkopuolelle jääneiden nuorten palveluita ja tukemisen mahdollisuuksia. Tarkoituksena on kohdentaa yhteinen työ prosesseihin, jotka eivät toimi (esim. jollakin alueella oireilevat nuoret, joista ensimmäinen signaali tulee kirjaston toimijoilta). Vantaan nuorten koordinaatioryhmän puheenjohtajana toimii

nuorisopalvelujen johtaja ja sen jäseniä ovat lasten ja nuorten palveluiden koordinaattori, nuorisotoimen, perhepalvelujen, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon, perusopetuksen, nuoriso- ja aikuiskoulutuksen, liikunta- ja kulttuuripalvelujen, työllisyyspalvelujen, työhallinnon, poliisin, seurakunnan ja armeijan edustajat. Nuorten palvelujen koordinaatiotyöryhmä kokoontuu noin neljä kertaa vuodessa.

3. ENNALTAEHKÄISEVÄ TERVEYDENHUOLTO JA EHKÄISEVÄ SUUN TERVEYDENHUOLTO

3.1. TOIMINNAN TAVOITTEET

Äitiys- ja lastenneuvoloissa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa tapahtuvan terveyden edistämistyön ytimen muodostavat koko ikäluokkaan kohdistuvat määrääjoin toistettavat terveystarkastukset. Terveystarkastus määritellään ”kliinisillä tutkimuksilla tai muilla tarkoituksenmukaisilla ja luotettavilla menetelmillä suoritetuksi terveydentilan tai toimintakyvyn tarkastukseksi sekä terveyden edistämiseen liittyvän terveydentilan selvittämiseksi” (STM 2009).

Koko ikäluokan kattavien seulontatutkimusten **tavoitteena on edistää terveyttä ja hyvinvointia, löytää lasten ja nuorten piilevät sairaudet sekä kasvun ja kehityksen pulmat** mahdollisimman varhaisessa vaiheessa luotettavin ja standardoiduin menetelmin.

Tavoitteena on myös **tunnistaa erityistä tukea tarvitsevat lapset, nuoret, opiskelijat ja perheet**, jotta **tukitoimet voidaan järjestää viiveettä**. Piilevät ongelmat ja tuen tarpeet löytyvät ainoastaan, jos koko ennalta määriteltä väestö tutkitaan ja seuranta on riittävän tiheää. (STM, 2007; VnA 338/2011, STM, 2009.)

Valtioneuvoston asetus 338/2011 määrittelee äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusten ajoituksen ja sisällön. Valtakunnallisesti määriteltä äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusohjelma koostuu **määräaikaisista terveystarkastuksista, joista osa on laajoja terveystarkastuksia**. Laajojen terveystarkastusten tavoitteena on vahvistaa lapsen, vanhempien ja koko perheen voimavaroja, terveyttä ja hyvinvointia, varhentaa perheen ja perheenjäsenten tuen tarpeiden tunnistamista, varmistaa tuen oikea-aikainen antaminen ja järjestäminen perheelle sekä tehostaa syrjäytymisen ehkäisyä ja terveyserojen

kaventamista. (THL, 2012.) Määräaikaisten terveystarkastusten lisäksi järjestetään lisäseurantaa ja -tukea sitä tarvitseville.

3.2. TERVEYSTARKASTUKSET JA TUEN TARPEEN TUNNISTAMINEN

Vantaan neuvolan ja koulu- sekä opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusohjelmat on laadittu valtioneuvoston asetuksen 338/2011 mukaisesti. Lisäksi terveystarkastusohjelmien lähteenä ja tukena on käytetty sairaanhoitopiirin ohjeistusta. Terveystarkastusohjelmat, sekä niihin liittyvät ohjeistukset, valmistellaan ao. toiminnon kehittämissäryhmissä (luku 3.5.1) valtakunnallisten ohjeistusten suuntaisesti. Terveystarkastusohjelmat hyväksytään terveystarkastusohjelmien johtajan ja ennaltaehkäisevän terveydenhuollon päällikön esityksestä sosiaali- ja terveystieteiden lautakunnassa. Hallintosäännön 2:8 12-kohdan mukaan terveystarkastusohjelmien johtaja päättää tulosaluetta koskevista asioista.

Terveystarkastusohjelmien johtaja päätti edellisistä äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusohjelmista 29.4.2016. Uudet päivitettyt terveystarkastusohjelmat esitetään sosiaali- ja terveystieteiden lautakunnalle hyväksyttäväksi tämän toimintaohjelman päivityksen yhteydessä ja liitteinä seuraavasti:

- Äitiysneuvolan terveystarkastusohjelma (LIITE 5)
- Lastenneuvolan terveystarkastusohjelma (LIITE 6)
- Kouluterveydenhuollon terveystarkastusohjelma (LIITE 7)
- Opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusohjelma (LIITE 8)
- Ehkäisevän suun terveydenhuollon tarkastusohjelma (LIITE 9)

Terveystarkastusten tavoitteena on edistää lapsen, nuoren, opiskelijan ja perheen terveyttä ja hyvinvointia, tunnistaa erityistä tukea tarvitsevat lapset, nuoret ja perheet sekä löytää piilevät sairaudet ja kasvun ja kehityksen pulmat. Seuraavissa luvuissa on kuvattu Vantaan ennaltaehkäisevän terveydenhuollon toimintakäytäntöjä sekä moniammatillisen työn hoitopolkuja ja yhteistyöprosesseja asiakkaiden erityisen tuen tarpeeseen vastaamiseksi.

Terveystarkastusohjelmien ja terveystarkastukset toteutetaan niin, että alle kouluikäisen lapsen, oppilaan, opiskelijan ja perheen **erityisen tuen tarve** tunnistetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja tarpeenmukainen tuki järjestetään viiveettä. Erityisen tuen tarve

selvitetään, jos alle kouluikäisessä lapsella, oppilaalla, opiskelijalla, perheellä tai ympäristössä on tekijöitä, jotka voivat vaarantaa tervettä kasvua ja kehitystä. (VnA 338/2011.)

Erityisen tuen tarpeen arvioimiseksi ja toteuttamiseksi järjestetään tarvittaessa seuranta- ja lisäkäyntejä sekä kotikäyntejä. Terveystieteiden suunnitelma laaditaan yhteistyössä tukea tarvitsevan ja hänen perheensä kanssa, ikävaiheen mukaisesti. Suunnitelman toteutumista seurataan ja arvioidaan. Erityisen tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen järjestämiseksi tehdään tarpeen mukaan yhteistyötä kunnan eri toimijoiden, kuten varhaiskasvatuksen, kotipalvelun, lastensuojelun, oppilas- ja opiskelijahuollon sekä erikoissairaanhoidon ja muiden tahojen kanssa. (VnA 338/2011.)

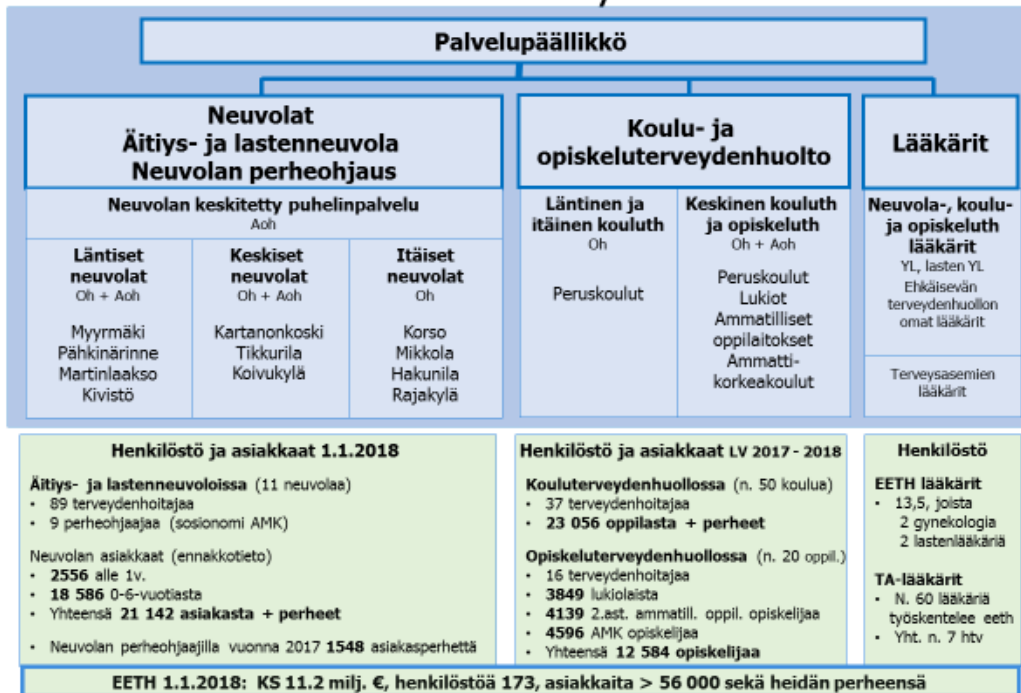
Varhaisella tuella voidaan lievittää terveyserojen syventymistä ja ehkäistä osaltaan syrjäytymistä. Tutkimusten mukaan lasten, nuorten ja perheiden auttaminen varhaisessa vaiheessa on inhimillisempää, helpompaa, vähemmän voimavaroja sitovaa ja myös kustannuksiltaan edullisempaa kuin perheiden auttaminen ongelmien kasaannuttua. Hoitovaste on myös useimmiten varhaisessa vaiheessa parempi, joten tuloksia on mahdollista saavuttaa pienemmillä voimavaroilla. (STM, 2009.)

Lastensuojelulain 3 a § ([L 417/2007,12.2.2010/88](#)) mukaan lastensuojelun lisäksi kunta järjestää lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. ([30.12.2014/1302](#)) Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten ja nuorten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.

3.3. PALVELUJEN ORGANISOINTI JA VASTUUHENKILÖT

Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon tuloksyksikkö toimii sosiaali- ja terveystoimen terveystieteiden tulosalueella. Suun terveydenhuollon palvelut järjestetään Suun terveydenhuollon liikelaitoksessa. Vantaan sosiaali- ja terveydenhuollon sekä terveystieteiden organisaatorakenteet esitetään liitteessä 2, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon toimintayksikkö- ja henkilöstörakenne kuvassa 4.

Ennaltaehkäisevä terveydenhuolto 2018

Kuva 4. Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon toimintayksikkörakenne, henkilöstö ja asiakkaat 2018.

Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon tulosityksikössä on kolme neuvolatoiminnan toimintayksikköä, kaksi koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimintayksikköä sekä neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkärin toimintayksikkö. Lääkärin toimintayksikköä johtaa ylilääkäri, neuvolatoiminnan ja koulu- sekä opiskeluterveydenhuollon toimintayksiköitä osastonhoitajat, neuvolan keskitetyn puhelinpalvelun toiminnasta huolehtii apulaisosastonhoitaja. Koko tulosityksikön toiminnasta vastaa palvelupäällikkö. Terveyspalvelujen johtajalla on kokonaisvastuu ehkäisevän terveydenhuollon toteutuksesta Vantaalla.

Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon vastuuhenkilöitä vuonna 2018 ovat:

- terveyspalvelujen johtaja Piia Vuorela
- ennaltaehkäisevän terveydenhuollon päällikkö ja Jaana Karvonen-Lemmetty
- ennaltaehkäisevän terveydenhuollon ylilääkäri Pirjo Pennanen
- suun terveydenhuollon liikelaitoksen ylihoitaja Maria Broma

Vantaan neuvolatoiminnan toimintayksiköt ja neuvolat ovat vuonna 2018:

- Läntinen neuvolatoiminta: Myyrmäen, Martinlaakson, Pähkinärinteen ja Kivistön neuvolat
- Keskinen neuvolatoiminta: Tikkurilan, Kartanonkosken ja Koivukylän neuvolat
- Itäinen neuvolatoiminta: Korson, Hakunilan, Mikkolan ja Rajakylän neuvolat
- Neuvolan keskitetty puhelinpalvelu toimii Tikkurilan neuvolassa

Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimintayksiköitä vuonna 2018 ovat:

- Läntinen ja itäinen kouluterveydenhuolto; Myyrmäen, Martinlaakson, Korson, Koivukylän, Hakunilan ja Länsimäen alueen koulut
- Keskinen kouluterveydenhuolto; Tikkurilan, Aviapoliksen ja Simonkylän alueen koulut sekä opiskeluterveydenhuolto
- Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimintapiirissä vuonna 2018 on 49 peruskoulua ja noin 20 oppilaitosta. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon toimitilat ovat koulujen ja oppilaitosten yhteydessä, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta (Avia College, Keskuspuiston ammattiopiston, Kiipulan erityisammattiopiston toimipisteet, Työtehosteuran Sarkatien toimipiste ja Vankeinhoidon koulutus)

Vantaan suun terveydenhuollon liikelaitos toimii kunnallisena liikelaitoksena, jonka tehtävänä on tuottaa suun terveydenhuollon palveluja, jotka sisältävät suun terveyden edistämisen ja suun sairauksien tutkimuksen, ehkäisy, hoidon ja kuntoutuksen sekä kiireellisen suun terveydenhuollon. Palvelun tilaajana toimii sosiaali- ja terveystalokunta. Suun terveydenhuollon liikelaitos on yksi sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan tulosalueista. Liikelaitoksen toiminnasta vastaa suun terveydenhuollon johtaja. Hammaslääkäripalveluiden johtajana toimii johtava ylihammaslääkäri ja ylihoitaja johtaa hoitotyötä. Liikelaitoksen toimintayksiköt ja hammashoitolat jakautuvat kolmeen alueeseen; Pohjois-Vantaa, Keski-Vantaa ja Länsi-Vantaa. Ylihammaslääkärit ja osastonhoitajat toimivat alueellisten palveluiden esimiehinä. Keskitettyjä palveluita ovat asiakas- ja palveluun ohjaus, päivystys, suun erikoishoidon yksikkö sekä välinehuolto. Terveyden edistämistoimintaa johtaa ylihoitaja yhteistyössä johtavan ylihammaslääkärin kanssa.

Suurin osa suun terveydenhuollon toiminnasta sijaitsee terveysasemilla olevissa hammashoitoloissa. Muutamien neuvoloiden ja koulujen yhteydessä on lisäksi hammashoitoloita. Lasten ja nuorten palvelut pyritään järjestämään lähihammashoitoloissa. Hammashoitoloita Vantaalla on yhteensä 25. Lisäksi käytössä on kiertävä hammashoitola, joka kiertää pienemmillä kouluilla.

3.4. HENKILÖSTÖRESURSSIT

Terveystieteidenhuoltolaki (L 1326/2010) määrittelee neuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon tehtävät, valtioneuvoston asetus 338/2011 niiden toiminnan laajuuden. Asetuksen toimeenpanon edellytyksenä on riittävä STM:n ohjeistusten mukainen henkilöstömitoitus (STM 2009).

Vantaan neuvoloissa työskentelee yhteensä 89 terveydenhoitajaa ja apulaisosastonhoitajaa, joista asiakastyössä työskentelee 87,1 terveydenhoitajaa. Seitsemän terveydenhoitajaa työskentelee keskitetyssä puhelinpalvelussa. Yksi terveydenhoitaja toimii klinisen työn lisäksi GFS-potilastietojärjestelmän pääkäyttäjänä. Neuvolatoiminnassa on yhtensä kolme apulaisosastonhoitajaa. Keskisen neuvolatoiminnan ja läntisen neuvolatoiminnan apulaisosastonhoitajat tekevät osan aikaa klinistä ja osan aikaa hallinnollista työtä. Itäisen neuvolatoiminnan apulaisosastonhoitaja on myös neuvolan keskitetyn puhelinpalvelun vastuuhoidaja.

Kouluterveydenhuollossa työskentelee 37,5 terveydenhoitajaa. Opiskeluterveydenhuollossa on 16 terveydenhoitajaa, joista yksi on apulaisosastonhoitaja, joka tekee sekä klinistä työtä opiskeluterveydenhuollossa, että hallinnollista työtä koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa. Opiskeluterveydenhuollossa klinistä työtä tekee näin ollen 15,6 terveydenhoitajaa.

Neuvolan sekä koulujen lääkäripalvelut toteutetaan suurimmalta osalta ennaltaehkäisevän terveydenhuollon oman lääkäriyksikön toimesta, noin 1/3 lääkäripalveluista saadaan terveysasemilta. Lääkäritarve on THL:n suositusten mukaan Vantaalla tällä hetkellä 29 lääkäriä. Neuvolan ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon lääkäriyksikössä on klinisessä työssä 13,5 lääkäriä. Noin 7 henkilötyövuoden työpanos saadaan terveysasemien lääkärityövoimasta ja noin 2 henkilötyövuoden osuus ostolääkärityövoimasta.

Neuvoloissa työskentelee yhdeksän perheohjaajaa. Neuvolan perheohjaajien pätevyysvaatimuksena on sosionomin (AMK) -tutkinto, tai aiempi vastaava sosiaalialan tutkinto.

Vantaan tilastoyksikkö laatii vuosittain väestöennusteen. Väestöennusteen 2018 mukaisesti arvioitu ennaltaehkäisevän terveydenhuollon henkilöstötarve taloussuunnittelukaudelle 2019 - 2022 on esitetty liitteessä 3.

Suun terveydenhuollon liikelaitoksessa on 94 hammaslääkäri-, 36 suuhygienisti- ja 127 hammashoitajavakanssia. Lasten ja nuorten suun terveystarkastuksia ja ehkäisevää suun terveydenhuoltoa tekevät suuhygienistit, itsenäistä työtä tekevät hammashoitajat sekä hammaslääkärit. Muut hammashoitajat osallistuvat yhteistyössä hammaslääkärin kanssa lasten ja nuorten palveluiden järjestämiseen. Suun terveydenhuollon tarkempi työnjako on kuvattu luvussa 6.

3.5. PALVELUJEN KEHITTÄMINEN

3.5.1. Kehittämistyön organisointi

Neuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon kehittämisen painopisteet linjataan Vantaalla ennaltaehkäisevän terveydenhuollon johtoryhmässä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteiden suuntaisesti. Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon johtoryhmän työn tukena toimivat äitiysneuvolan, lastenneuvolan, neuvolan perhetyön, kouluterveydenhuollon sekä opiskeluterveydenhuollon kehittämistyöryhmät.

Kehittämistyöryhmien tehtävänä on mm.

- työmenetelmien ja -käytäntöjen suunnittelu ja kehittäminen
- terveystarkastusohjelmien ja terveyskasvatusmateriaalin suunnittelu ja ajan tasalla pitäminen
- ohjeistusten päivittämisen valmistelu kansallisten tai sairaanhoitopiirin ohjeistusten mukaan
- kehittämispäivien suunnittelu ja valmistelu

Kehittämistyöryhmien puheenjohtajana toimii ennaltaehkäisevän terveydenhuollon ylilääkäri ja sihteerinä kunkin osa-alueen vastuuosastonhoitaja. Lisäksi kehittämistyöryhmiin kuuluvat lääkärijäsen, potilastietojärjestelmän yhdyshenkilö ja 2-4 työntekijäjäsentä, joiden toimikausi on 1-2 vuotta. Kehittämistyöryhmät kokoontuvat tarpeen mukaan.

Kehittämistyöryhmän puheenjohtaja tuo työryhmässä valmistellut asiat ennaltaehkäisevän terveydenhuollon johtoryhmään päätettäväksi. Ylilääkärit sekä vastuuosastonhoitajat vastaavat kaupunkitasoisesti oman vastuualueensa kehittämistyöstä yhteistyössä palvelupäällikön kanssa.

Lasten ja nuorten suun terveydenhuollon kehittämisen painopisteet linjataan Vantaalla suun terveydenhuollon liikelaitoksen johtoryhmässä sosiaali- ja terveydenhuollon tavoitteiden suuntaisesti. Suun terveydenhuollon johtoryhmän tukena toimivat suun terveydenhuollon terveyden edistämisen työryhmä.

Ennaltaehkäisevän terveydenhuolto ja suun terveydenhuolto kehittävät yhteisiä toimintaprosesseja suunnitelmallisesti. Äitiys- ja lastenneuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ja suun terveydenhuollon edustajat tapaavat säännöllisesti yhteistyötapaamisissa, joissa käydään läpi yhteisiä toimintaprosesseja ja toiminnan sisältöjä.

3.5.2. Kehittämiskohteet

Valtuustokauden 2018 – 2021 Vantaan strategian painopistealueita ovat talouden tasapainon turvaaminen, kaupungin tiivistäminen lähiluontoa vaalien, kaupungin elinvoiman ja vetovoiman lisääminen, asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen, palvelujen kehittämisen edelläkävijänä oleminen ja uudistuva ja osallistava johtaminen.

Strategian mukaisesti ennaltaehkäisevän terveydenhuollon yhteisiä kehittämiskohteita ovat:

- **Apotti-potilastietojärjestelmän onnistunut käyttöönotto**
 - Apotti otetaan käyttöön Vantaalla marraskuussa 2018. Ennaltaehkäisevä terveydenhuolto osallistuu osaltaan aktiivisesti järjestelmän kehittämiseen ja testaamiseen. Apotti tulee mahdollistamaan asiakas- ja potilastiedon laajemman yhteiskäytön ja siten sujuvamman, kokonaisvaltaisemman ja turvallisemman hoidon. Myös entistä paremmat raportointiominaisuudet tukevat kauan kaivattua tiedolla johtamisen mahdollisuutta.
 - Koulutukset, käyttöönotto ja työnkulkujen muutokset suunnitellaan yhdessä Apotin kouluttajien ja henkilöstön kanssa ja toteutetaan suunnitellusti.
 - Digitaalisia ja interaktiivisia palveluita kehitetään Apotin myötä.
- **Tiedolla johtamisen kehittäminen**
 - Apotti mahdollistaa tiedolla johtamisen. Terveydenhuoltolain (1326/2010) mukaan kunnan on seurattava asukkaidensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin. Valtioneuvoston asetuksen 338/2011 mukaan kunnan on käytettävä terveystarkastuksissa saatua väestön terveyden ja hyvinvoinnin seurantatietoja palvelujen suunnittelussa.

- Tavoitteena on, että neuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveystarkastuksista kertyvä hyvinvointitieto linkitetään osaksi sähköistä hyvinvointikertomusta. Tämä mahdollistunee Apotin myötä.
- Kouluterveyskyselyn tietoja käytetään koulu- ja opiskeluterveydenhuollon ja koko opiskeluhuollon palveluiden kehittämisessä.
- **Uusia työmuotoja ja prosesseja kehitetään**
 - Yhteisvastaanottoja laajennetaan koko ennaltaehkäisevässä terveydenhuollossa
 - Ryhmävastaanottoja kehitetään
 - Monimuotoisia, uusia työmuotoja kehitetään, jotka paremmin vastaavat nykyaikaa
- **Neuvola ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden parantaminen ja kehittäminen**
 - Asiakkaiden osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia lisätään mm. palautekyselyin, osallistavin menetelmin ja digitaalisia yhteyksiä kehittämällä.
 - Asiakaspalautteita ja asiakastyytyväisyyskyselyn sekä kouluterveyskyselyn tuloksia hyödynnetään palveluiden kehittämisessä.
 - Neuvolan puhelinpalvelua sujuvoitetaan Lean-työskentelyllä ja rinnalle rakennetaan digitaalisia yhteydenottokeinoja.
 - Neuvolan palveluita kehitetään mm. aukioloaikoja pidentämällä, avoneuvolaa laajentamalla ja maahanmuuttajien palveluihin tuloa helpottamalla.
 - Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa otetaan käyttöön sosiaalisen median keinoja.
 - Kesäterkkaritointa järjestetään koko kesän ajan.
- **Toimintaprosessien ja -rakenteiden kehittäminen yhdessä muiden toimijoiden kanssa**
 - LAPE eli hallituksen kärkihanke "Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma" käynnistyi alkuvuonna 2017 ja jatkuu vuoden 2018 loppuun. Ennaltaehkäisevä terveydenhuolto osallistuu laajasti pääkaupunkiseudun hankkeen suunnitteluun ja toimeenpanoon niin perhekeskus-, varhaiskasvatus ja koulu- kuin erityis- ja vaativien palveluiden osioissa. Perhekeskusosion vetovastuu on Vantaalla, missä EETH tekee yhteistyötä useiden sosiaali- ja terveystieteiden kanssa.
 - Terveystieteiden rakenteita uudistetaan yhdessä kaupungin muiden hallinnonalojen ja toimijoiden kanssa SOTE-uudistukseen valmistautuen.
 - Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon johtoa osallistuu pääkaupunkiseudun Kouluterveyskysely-työryhmän työskentelyyn. Vantaalla koulu- ja opiskeluterveydenhuollon esimiehet ovat yhteistyössä lasten ja nuorten palveluiden koordinaattorin kanssa laatineet kouluterveyskyselyn tulosten hyödyntämiseksi Tiedosta toimintaan- mallin. Näin tuloksia voidaan käyttää

kaupungin eri tulosalueilla ja yhteistyökumppaneiden kanssa, poikkihallinnollisissa työryhmissä sekä kouluissa ja oppilaitoksissa.

- **Asiakkaiden terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen**
 - Paino-ongelmien ehkäisyä tehostetaan järjestämällä ylihallinnollinen workshop lasten ja nuorten ylipainon vähentämiseksi.
 - Raskaana olevien tupakoinnin lopettamista tuetaan kyselyin, keskusteluin, häkämittareiden ja tupakoinnin lopettamisryhmien avulla. Henkilöstöä koulutetaan.
 - Oppilaiden ja opiskelijoiden tupakointiin ja nuuskan käyttöön puututaan, ne ovat myös kutsuntatarkastusten teemana.
 - Päihteiden käyttö otetaan puheeksi terveystarkastuksissa ja ohjataan tuen piiriin.
 - Terveystarkastuksissa ja lasten ja nuorten tapaamisissa otetaan puheeksi mm. perhetilanne, harrastaminen, liikkuminen, mahdollinen kiusaaminen ja huomioidaan syrjäytymisriskissä ja koulun ja opintojen keskeyttämisvaarassa olevat lapset ja nuoret sekä tehdään yhteistyötä muun oppilas- ja opiskelijahuoltohenkilöstön kanssa.
 - Tehdään yhteistyötä koulujen ja oppilaitosten sisäilmaongelmien havaitsemisessa, oire seurannassa ja oireilevien hoitoon ohjaamisessa.
 - Pyritään huomioimaan positiivinen erityiskohtelu resurssien kohdentamisessa.
- **Henkilöstön työhyvinvointia tuetaan**
 - Aktiivisen välittämisen menettelytapa on käytössä.
 - Henkilöstön vaikutusmahdollisuuksia pyritään lisäämään.
 - Koulutukset, työpajat ja työnohjaus toteutetaan suunnitellusti.
 - Kunta 10 -kyselyn ja työolojen arvioinnin pohjalta suunnitellaan kehittämistoimenpiteitä yhdessä henkilöstön kanssa.
- **Esimiehiä tuetaan muutosjohtamisessa**
 - Esimiehet osallistuvat terveyspalvelujen muutosvalmennukseen.

Eri toimintoja koskeva kehittämistyö sekä kehittämiskohteet on esitetty tarkemmin kutakin toimintoa esittävän luvun lopuksi. Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon vuoden 2018 tulokortti, löytyy kaupungin intranetin sivuilta sekä liitteestä 4.

3.6. PALVELUISTA TIEDOTTAMINEN JA ASIAKKAIDEN OSALLISUUS

Asiakkaat löytävät tietoa palveluista Vantaan ennaltaehkäisevän terveydenhuollon internetsivuilta, www.vantaa.fi **Vantaan lapsiperheiden nettineuvola** on otettu käyttöön vuonna 2006. Nettineuvola tarjoaa tietoa lapsiperheille eri aihealueilta mm. lapsen odotuksesta, kasvusta vanhemmuuteen, synnytyksestä, tietoa parisuhteesta sekä lapsen kasvusta ja kehityksestä. Nettineuvolan sivuilla on saatavilla tietoa ja materiaalia myös neuvolan terveystarkastuksiin liittyen. Sivuilta löytyvät mm. terveystarkastusohjelma, kutsu raskausajan laajaan terveystarkastukseen, kutsu lastenneuvolan laajoihin terveystarkastuksiin sekä laajoihin terveystarkastuksiin liittyvät lomakkeet. Äitiys- ja lastenneuvolan internetsivuja uudistetaan vuoden 2018 aikana.

Oppilaat, opiskelijat ja vanhemmat saavat tietoa koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluista Vantaan internetsivujen lisäksi koulujen ja oppilaitosten internetsivuilta. Palveluista tiedotetaan myös sähköisten järjestelmien kautta. Lisäksi peruskoulujen ja toisen asteen oppilaitosten terveydenhoitajat osallistuvat uusien oppilaiden ja opiskelijoiden vanhempien vanhempainiltoihin ja pitävät oppitunteja ja info-tilaisuuksia yhdessä muiden opiskeluhuollon toimijoiden kanssa ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoille.

Terveystarkastuksissa käytettävät kyselylomakkeet on tallennettu Vantaan internetsivuille ja asiakkaita pyydetään täyttämään ja tulostamaan lomakkeet kotonaan ja tuomaan ne mukanaan terveystarkastukseen. Lomakkeita saa myös neuvolasta ja koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta, mikäli asiakkaalla ei ole tulostusmahdollisuutta. Etukäteen täytetyt kyselylomakkeet auttavat asiakkaita pohtimaan omaa terveyttään, terveystottumuksiaan ja valmistautumaan terveystarkastukseen. Täytetyt kyselylomakkeet toimivat myös puheeksi ottamisen välineinä terveystarkastuksissa. Ennaltaehkäisevässä terveydenhuollossa on käytössä sähköinen ajanvarausjärjestelmä. Apotti-potilastietojärjestelmän käyttöönoton myötä lomakkeet löytyvät ja lomakkeita voi täyttää sähköisesti Maisa-itsepalveluportaalisissa. Apotin myötä sähköinen ajanvaraus tapahtuu Maisan kautta. Kyselylomakkeita voidaan edelleen antaa asiakkaille myös paperiversioina, koska kaikilla ei ole mahdollisuutta sähköiseen asiointiin.

Neuvolan tehtävänä on varmistaa **vanhempien osallisuus** perheille suunnattujen palvelujen kehittämiseen. (Neurolatyon käsikirja, 2007) Hyvä ja tasalaatuinen palvelu ja hoito sekä korkea asiakastyytyväisyys ovat tärkeitä tavoitteita Vantaan ennaltaehkäisevälle terveydenhuollolle.

Asiakkaat voivat vaikuttaa palveluiden kehittämiseen mm. jatkuvan asiakaspalautejärjestelmän kautta. Palautetta voi antaa sekä suullisesti että kirjallisesti paperilomakkeella, sähköpostitse tai internetin välityksellä (www.vantaa.fi). Jatkuva

asiakaspalaute käsitellään aina ao. henkilön kanssa ja palautteisiin vastataan. Lisäksi jatkuvan asiakaspalautteen sisältö käsitellään nimettömänä toimintayksiköiden henkilöstön kanssa sekä ennaltaehkäisevän terveydenhuollon johtoryhmässä. Jatkuvasta palautteesta laaditaan myös vuosittain yhteenveto toimintayksiköiden, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon sekä sosiaali- ja terveydenhuollon vuosikertomuksen yhteyteen.

Kohdennettuja asiakastyytyväisyyskyselyjä toteutetaan vähintään joka toinen vuosi. Viimeisimmät kohdennetut asiakastyytyväisyyskyselyt ovat THL:n äitiys- ja lastenneuvolan asiakaskysely vuonna 2016 sekä sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan oma asiakastyytyväisyyskysely, joka toteutettiin syksyllä 2017. Näissä kyselyissä neuvolatoiminnan asiakastyytyväisyys oli hyvällä tasolla. Parannettavaa oli neuvolan saavutettavuudessa. Asiakaspalautteen sekä kyselyjen perusteella neuvolatoiminnan erityiseksi kehittämiskohteeksi on aikaisemmissakin kyselyissä noussut työntekijöiden saavutettavuus, josta syystä neuvolan puhelinpalvelut uudistettiin vuonna 2013. Neuvolan puhelinpalvelut ovat kehittämisen kohteena 2018. Alkuvuodesta puhelinoperaattori on vaihtunut ja palvelut ovat Lean kehittämiskohteena. Perhevalmennusryhmien sekä muiden ryhmätoimintojen, esim. depressioryhmien ja 8 kk ryhmäneuvolaan osallistuneilta asiakkailta pyydetään säännöllisesti kirjallista palautetta. Lisäksi perhetyöntekijän kotikäynneistä on kehitteillä jatkuva asiakaspalautekäytäntö. Asiakkaiden osallisuuden lisääminen palvelujen kehittämisessä on Vantaan ennaltaehkäisevässä terveydenhuollossa tiedostettu ja asiaa tullaan työstämään.

Kohdennettuja asiakastyytyväisyyskyselyjä toteutetaan koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa joka toinen vuosi. Viimeisimmässä kohdennetussa sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan asiakastyytyväisyyskyselyssä syksyllä 2017 koulu- ja opiskeluterveydenhuollon asiakastyytyväisyys oli hyvällä tasolla. Asiakaspalautteen perusteella oppilaat ja opiskelijat olivat tyytyväisiä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palveluihin. Oppilaiden ja opiskelijoiden osallistamisessa palveluiden suunnitteluun ja arviointiin on parantamista. Opiskeluterveydenhuollon osalta kyselyn mukaan parannettavaa oli aukioloajoissa ja palveluiden riittävydessä. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa tullaan ottamaan käyttöön sosiaalisen median kanavia ja Kesäterkkari-toimintaa kehitetään ja laajennetaan.

Kohdennettujen asiakastyytyväisyyskyselyjen lisäksi oppilaat ja opiskelijat vastaavat joka toinen vuosi 4.-5., 8. ja 9. luokalla sekä toisen asteen oppilaitoksissa 1. ja 2. opiskeluvuotena valtakunnalliseen Kouluterveyskyselyyn. 4. ja 5. -luokkalaisten vanhemmat vastaavat myös kouluterveyskyselyyn. Kouluterveyskyselyn avulla saadaan kunta- ja oppilaitoskohtaista tietoa oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnista sekä koulu- ja oppilaitosyhteisöjen tilasta. Kouluterveyskyselyn tuloksia hyödynnetään yhteisöllisten hyvinvointiryhmien

hyvinvointityössä sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveysneuvonnan ja painopistealueiden suunnittelussa.

2017 tehdyn kouluterveyskyselyn tulosten mukaan 8. ja 9. –luokkalaisista pojista 87,9% (koko maa 91,5%), ja 81,2% (koko maa 86,9%) saman ikäisistä tytöistä oli saanut tukea ja apua hyvinvointiin kouluterveydenhoitajalta. 90,5% lukiolaisista pojista (koko maa 90,8%) ja lukiolaisista tytöistä 92,8% (koko maa 89,8%) oli saanut tukea ja apua hyvinvointiin opiskeluterveydenhoitajalta. Ammatillisissa oppilaitoksissa 93,5% (koko maa 89,3%) tytöistä ja 93,2% pojista (koko maa 91,1%) oli saanut apua opiskeluterveydenhoitajalta.

4. ÄITIYS- JA LASTENNEUVOLA

Neuvolapalveluihin sisältyvät:

- sikiön terveen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin sekä raskaana olevan ja synnyttäneen naisen terveyden määrääjain toteutettava ja yksilöllisen tarpeen mukainen seuranta ja edistäminen
- lapsen terveen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen sekä seuranta ensimmäisen ikävuoden aikana keskimäärin kuukauden välein ja sen jälkeen vuosittain sekä yksilöllisen tarpeen mukaisesti
- lapsen suun terveydentilan seuranta vähintään joka toinen vuosi
- vanhemmuuden ja perheen muun hyvinvoinnin tukeminen, lapsen kodin ja muun kasvu- ja kehitysympäristön sekä perheen elintapojen terveellisyyden edistäminen
- lapsen ja perheen erityisen tuen ja tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen sekä lapsen ja perheen tukeminen ja tarvittaessa tutkimuksiin tai hoitoon ohjaaminen. (Terveydenhuoltolaki 1326/2010 § 15)

Vantaan äitiys- ja lastenneuvolan terveystarkastusohjelmat kuvataan kaupungin internetsivuilla, intranetissä sekä tämän toimintaohjelman liitteissä 5 ja 6.

Terveystarkastusohjelman ohella palveluissa huomioidaan yksilöllisen tarpeen mukainen käyntitiheys.

4.1. NEUVOLAN PUHELINPALVELU

Neuvolan keskitetty puhelinpalvelu toimii osana Vantaan neuvolapalveluita ja palvelee kaikkia neuvolan asiakkaita. Neuvoloissa luovuttiin perinteisistä puhelintunneista vuonna

2013, kun neuvoloiden puhelut keskitettiin yhteen yksikköön. Puhelujen keskittämisen myötä asiakkaiden mahdollisuus saada yhteys neuvolaan laajeni lähes virka-ajan mukaiseksi. Puhelinpalvelun tiedotteet ovat suomen, ruotsin ja englannin kielisiä.

Asiakkaat voivat varata ajan neuvolaan, kysyä neuvoa raskauteen tai lapsen terveyteen ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa sekä peruuttaa jo varatun ajan vastaajapalvelussa ympäri vuorokauden. Asiakas voi jättää aukioloaikoina takaisinsoittopyynnön. Puhelinpalvelusta hoidetaan myös henkilökunnan äkillisten poissaolojen aiheuttamat asiakasaikojen siirtämiset.

Puhelinpalvelussa työskentelee seitsemän terveydenhoitajaa ja yksi apulaisosastonhoitaja, joka vastaa toiminnasta yhdessä itäisen neuvolatoiminnan osastonhoitajan kanssa. Tilat on keskitetty Tikkurilan neuvolaan. Lisäksi kaikissa neuvoloissa on mahdollisuus vastata puhelimeen etänä.

Toimintaa seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Puheluita on vuodessa keskimäärin 54 000. Vuonna 2017 ajanvarauspuheluita oli 61,0%, neuvontapuheluita 31,5%, sairaalasta kotiutuvia ja raskauteen liittyviä kiireellisiä puheluita 2,6% sekä viranomaispuheluita 4,9%.

4.1.1. Neuvolan puhelinpalvelun kehittäminen

- Asiakaspalvelujärjestelmä vaihtui tammikuussa 2018. Neuvolan keskitetyn puhelinpalvelun prosessi leanataan keväällä 2018. Tavoitteena on palvelukokemuksen parantaminen, mm. saavutettavuuden osalta mm. digitaalisia yhteydenottokeinoja rakennetaan puhelinpalvelun rinnalle.

4.2. ÄITIYSNEUVOLA

Äitiysneuvolatoiminnan tavoitteena on Äitiysneuvolaoppaan mukaan (THL, 2013) turvata raskaana olevan naisen ja sikiön terveys ja hyvinvointi ja edistää tulevien vanhempien ja koko perheen terveyttä ja hyvinvointia sekä tulevan lapsen kehitysympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta. Tavoitteena on myös edistää kansanterveyttä ja ehkäistä raskausaikaisia häiriöitä. Äitiysneuvolassa tunnistetaan mahdollisimman varhain raskausaikaiset ongelmat ja häiriöt ja järjestetään viiveettä tarvittavaa hoitoa, apua ja tukea. Äitiysneuvolat osallistuvat terveyserojen kaventamiseen ja syrjäytymisen ehkäisemiseen muun muassa varhaisen kohdennetun tuen avulla.

Äitiysneuvolan työmuotoja ovat säännölliset terveystarkastukset, terveysneuvonta, perhevalmennus ja kotikäynnit sekä tarvittavat lisäkäynnit. Lasta odottavan perheen laajaan terveystarkastukseen alkuraskaudessa kutsutaan koko perhe. Laajassa tarkastuksessa selvitetään äidin ja sikiön terveydentilan tutkimisen lisäksi perheen hyvinvointia haastattelulla ja tarvittaessa muilla menetelmillä. Lasta odottavan perheen laajaan terveystarkastukseen sisältyy myös suun terveydentilan selvittäminen. (VnA 338/2011)

4.2.1. Äitiysneuvolan terveystarkastukset

Vantaan äitiysneuvolan yksityiskohtainen terveystarkastusohjelma on tallennettu kaupungin internetsivuille ja intranetin sivuille ja se esitetään liitteessä 5. Terveystarkastusohjelma sisältää valtioneuvosten asetuksen 338/2011 mukaisesti laajan terveystarkastuksen ja kotikäynnin synnytyksen jälkeen. Terveystarkastusohjelmassa on terveydenhoitajien tekemien tarkastusten lisäksi kaksi lääkärintarkastusta ennen synnytystä sekä jälkitarkastus synnytyksen jälkeen. Taulukko 2. kuvaa äitiysneuvolan terveystarkastusohjelman rakenteen ja toimijat. Terveystarkastukset toteutetaan ohjelman mukaisesti. Raskauden ajan sairauksista tai häiriöistä kärsiville tai tuen tarpeessa oleville raskaana oleville sekä heidän puolisolleen varataan lisäkäyntejä tarpeen mukaan. Mikäli raskaana olevalla tai hänen perheellään on tuen tarvetta tai tarvitaan tulkkia, käynteihin varataan pidempi vastaanottoaika.

Taulukko 2. Äitiysneuvolan terveystarkastusohjelma

Raskausviikko		Ensisynnyttäjä	Uudelleen synnyttäjä
8 - 10	Terveydenhoitaja	x	x
10 – 13	Seulontatutkimukset synnytyssairaalassa	x	x
13-16	Terveydenhoitaja (osa laajaa tarkastusta)	x	x
16 - 18	Lääkäri (osa laajaa tarkastusta)	x	x
19 – 21	Seulontatutkimukset synnytyssairaalassa	x	x
22 – 24	Terveydenhoitaja	x	x
26 – 28	Terveydenhoitaja	x	
30-32	Terveydenhoitaja	x	x

35-36	Lääkäri	x	x
38	Terveystarkastaja	x	x
40	Terveystarkastaja	x	x
41	Terveystarkastaja	x	x
Synnytyksen jälkeinen kotikäynti			
Jälkitarkastus 5 – 12 viikkoa synnytyksestä	Terveystarkastaja ja Lääkäri	x	x
raskauden aikana	suun terveydentilan ja hoidon tarpeen arvio / hammashoitaja tai suuhygienisti	x	(x)

(x) = tarvittaessa

Vantaan äitiysneuvoloissa jaettava **terveysneuvontamateriaali** on koottu ja tallennettu kaupungin intranetsivuille. Käytössä olevan terveysneuvontamateriaalin ajantasaisuudesta vastaavat äitiysneuvolan vastuuosastonhoitaja sekä äitiysneuvolan kehittämistyöryhmä.

Terveystarkastusten tutkimus- ja seulontamenetelminä käytetään perheen haastattelun ohella fysiologisia mittauksia sekä standardoituja kyselylomakkeita terveystarkastusohjelman mukaisesti.

Raskauden seurantaan liittyvät näytteet otetaan pääasiassa HUSLABissa. Raskauden seurantaan liittyvien näytteiden ottamista on ohjeistettu HUSLAB ohjeissa sekä HUS läheteohjeissa sekä *Vantaan kaupungin ohjeessa äitiysneuvolan laboratorionäytteistä*. Hemoglobiinin ja virtsan valkuaisen ja glukoosin seuranta tehdään neuvolassa. Vantaalaisten raskaana olevien naisten **raskauden aikaiset ultraääni-tutkimukset ja sikiön kehityshäiriöiden seulonnat** tehdään HUS äitiyspoliklinikalla, Naistenklinikan, Jorvin sairaaloissa sekä Hyvinkään, Lohjan ja Porvoon sairaaloissa ja HUSLABissa.

Äitiys- ja vanhempainetuksista annetaan raskauden aikana tietoa sekä ohjataan vanhempia saamaan tarvittaessa lisätietoa Kelasta www.kela.fi. Mikäli perheellä on toimeentuloon liittyviä huolia äitiysneuvola ohjaa Vantaan kaupungin aikuissosiaalityön piiriin. Raskaana olevan naisen työolot, mahdollinen vuorotyö tai työperäiset riskit ja altisteet huomioidaan jo raskauden alkuvaiheessa ja annetaan tietoa mahdollisuudesta erityisäitiysrahaan ja ohjataan tarvittaessa työterveyshuoltoon.

Ensimmäistä lasta odottavan perheen **suun terveydentilan ja hoidon tarpeen arvio** on osa neuvolatoimintaa ja perheelle maksutonta. Arvio ei sisällä suun terveystarkastusta. Yhteistyössä Vantaan suun terveydenhuollon liikelaitoksen kanssa on laadittu ohje neuvolan työntekijöille ensimmäistä lasta odottavan perheen suun terveydentilan ja hoidon tarpeen arvioinnista ja siihen ohjaamisesta. Ensimmäistä lasta odottavalle perheelle jaetaan neuvolasta ohje, jossa kerrotaan palveluun hakeutumisesta ja suun terveyden merkityksestä. Odottavalle perheelle on laadittu kysely suun terveystottumuksista ja suun terveyden edistämisestä neuvonnan tueksi. Ensimmäistä lasta odottavan perheen suun terveydenhuollon toteutus Vantaalla kuvataan toimintaohjelman luvussa 6.

Äitiysneuvolan laaja terveystarkastus tehdään alkuraskaudessa raskausviikoilla 13-18. Terveystarkastaja kutsuu edellisellä käynnillä molemmat vanhemmat laajaan terveystarkastukseen. Kutsu tarkastukseen löytyy myös nettineuvolan sivuilta *Kutsu laajaan terveystarkastukseen – lasta odottavat vanhemmat*. Nettineuvolan sivuilta löytyvät myös seuraavat raskauden ajan laajaan tarkastukseen kuuluvat lomakkeet:

- [Voimavaramittari lasta odottaville vanhemmille](#)
- *Kysely päihteiden käytöstä* (suomi, ruotsi, englanti) tai *Audit-kysely* (muut kielet)

Erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon kuntien perusterveydenhuollon hoitoketjutyöryhmä on 10/2010 kuvannut synnytyksen jälkeisen kotiutumisen prosessin. *HUS Synnyttäneen ja vastasyntyneen kotiutusprosessia* noudatetaan perheen kotiutuessa synnytyssairaalasta. Mikäli vastasyntynyt kotiutuu varhain, noudatetaan *Synnytyssairaalasta varhain kotiutuvat lapset* – ohjeistusta, joka on niin ikään HUS Erikoissairaanhoidon ja pääkaupunkiseudun kuntien perusterveydenhuollon hoitoketjutyöryhmän linjaamia 10/2010.

Synnytyksen jälkeen äitiysneuvolan terveydenhoitaja tekee **kotikäynnin** synnyttäjän kotiin perheen kotiuduttua synnytyssairaalasta. Kotikäynnin sisältö on kuvattu äitiysneuvolan terveystarkastusohjeessa Vantaan intranetissä.

4.2.2. Perhevalmennus

Valtioneuvoston asetuksen 338/2011 mukaan ensimmäistä lastaan odottaville perheille on järjestettävä moniammatillisesti toteutettua perhevalmennusta, johon sisältyy vanhempainryhmätoimintaa. Vantaalla perhevalmennusta toteuttavat sosiaali- ja terveystoimen toimijat, eli neuvoloiden terveydenhoitajat, perheohjaajat, puheterapeutit, ravitsemusterapeutit, terveysasemien fysioterapeutit ja Vantaan suun terveydenhuollon liikelaitoksen hammashoitajat /suuhygienistit. Hammashoitajat /suuhygienistit pitävät yhteistyössä ravitsemusterapeutin kanssa yhteisen perhevalmennuskerran. Tilaisuus järjestetään yhdessä avoimien päiväkotien ja asukaspuistojen henkilökunnan kanssa.

Vantaan perhevalmennusohjelma sisältää yhteensä 8 valmennuskertaa. Perhevalmennus sisältää virtuaalista perhevalmennusta ja ryhmätoimintana tapahtuvaa valmennusta. Virtuaalinen perhevalmennus löytyy Vantaan perhevalmennuksen sivustolta www.vantaa.fi/perhevalmennus. Ryhmätapaamisia neuvoloissa on kolme, kaksi ennen synnytystä ja yksi synnytyksen jälkeen. Fysioterapian tapaamisia on kaksi, yksi ennen synnytystä ja yksi synnytyksen jälkeen. Perhevalmennuksen ohjelma esitetään liitteessä 11.

4.2.3. Äitiysneuvolan hoitoketjut ja erityisen tuen järjestäminen

Neuvoloiden terveydenhoitajat ja perheohjaajat on koulutettu erityisen tuen tarpeen selvittämiseen ja varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseen (Vavu). Terveydenhoitajat tekevät tarvittaessa sovittujen kriteereiden mukaisesti perheestä lähetteen neuvolan perheohjaukseen saamaan tehostettua tukea jo raskausaikana. Neuvolan perheohjaajat tarjoavat odottaville perheille mahdollisuutta *Raskaudenaikaiseen ja synnytyksen jälkeiseen vuorovaikutusta tukevaan haastatteluun* raskauden loppuvaiheessa ja kaksi kuukautta synnytyksen jälkeen. Vantaan neuvoloiden perhetyötä kuvataan tarkemmin toimintaohjelman luvussa 4.4.

Raskausdiabeteksen seulonta ja hoito tapahtuvat Vantaalla yhteistyössä HUSLABin, HUSin, Naistenklinikan, Jorvin (Hyvinkään, Lohjan ja Porvoon) sairaalan, neuvoloiden ja

terveysasemien kanssa. Toimintakäytännöt on sovittu yhteistyössä pääkaupunkiseudun kuntien kanssa ohjeistukseen *Raskausdiabetes - seulonta ja seuranta Vantaalla PKS*.

Tuki- ja liikuntaelinoireisia ohjeistetaan neuvolan terveydenhoitajan ja lääkärin vastaanotolla ja ohjataan tarvittaessa fysioterapiaan.

Erityisruokavalioihin liittyvissä asioissa odottava perhe ohjataan tarvittaessa ravitsemusterapeutin vastaanotolle.

Vantaan kaikissa neuvoloissa on **ultraäänitutkimuslaitteet**, joita terveydenhoitajat käyttävät loppuraskauden tarjonnan tarkastamiseen ja lääkärit sekä erikoislääkärit koulutuksensa mukaisesti laajemmin.

Neuvoloissa toimii 2-3 **naistentautien ja synnytysten erikoislääkäriä**, joita neuvolaterveydenhoitajat ja -lääkärit voivat konsultoida raskausaikaan liittyvissä kysymyksissä sekä tarvittaessa ohjata erikoislääkärin vastaanotolle arvioon. Erikoislääkäreillä on myös vastaanottoaikoja puolikiireellisiä eli 1-3 päivän sisällä hoidettavia raskauden ajan ongelmatilanteita varten. He osallistuvat myös neuvolatoiminnan kehittämiseen ja henkilöstön kouluttamiseen.

Raskaana olevat lähetetään **erikoissairaanhoidon/äitiyspoliklinikalle** sovittujen lähettämiskriteerien mukaisesti (*HUS* läheteohjeet). Mikäli raskaana oleva perhe tarvitsee erikoissairaanhoidotasosta tukea, noudatetaan HUS:n ja pääkaupunkiseudun kuntien perusterveydenhuollon hoitoketjutyöryhmän 10/2010 laatimaa ohjeistusta *HUS Erityistukea tarvitseva raskaana oleva / perhe* neuvolassa.

EPDS-kysely (mielialaseula) tehdään äitiysneuvolassa tarvittaessa keskiraskaudessa sekä synnytyksen jälkeen kaikille jälkitarkastuksen yhteydessä. *EPDS-kysely* voidaan toistaa tarvittaessa koska tahansa. **Masentuneilla äideillä** on mahdollisuus osallistua Iloa varhain ryhmiin. Iloa varhain ryhmiä järjestetään neuvoloissa yhteistyössä neuvolan terveydenhoitajien ja perheohjaajien kanssa. Tarpeen mukaan ryhmiä voi olla psykiatrisen sairaanhoitajan ja Kuuselan perhekuntoutusyksikön kanssa. Masentuneiden äitien hoitoon Vantaalla osallistuvat tarvittaessa neuvolan perheohjaus, lapsiperheiden kotipalvelu, neuvolan psykologi, depressiohoitaja, terveysasema, psykiatrian poliklinikka, Peijaksen sairaalan psykiatrian tulosyksikkö ja lastensuojelu. Tarvittaessa muita hoitotahoja ovat perheasiain neuvottelukeskus, perheneuvola, Kuuselan/Pihlajan perhekuntoutus: Kuperkeikka, Kärrynpyörä, aikuissosiaalityö ja HUS akuuttipsykiatrian päivystys. Hoito on kuvattu ohjeistuksessa *Masentuneiden äitien hoitoketju ja tuki Vantaan neuvoloissa*.

*Päihdekysely tehdään äitiysneuvolassa molemmille vanhemmille ensikäynnillä sekä laajassa terveystarkastuksessa. Vantaa tekee yhteistyötä **päihteitä käyttävien** vanhempien havaitsemiseksi ja hoitoon ohjaamiseksi neuvolan perhetyön, lastensuojelun, HUS HAL-poliklinikan, terveysasemien, A-klinikan, H-klinikan, Kuuselan/Pihlajan perhekuntoutuksen, työterveyshuollon ja Nuorten keskus Nupin kanssa. Yhteistyö on kuvattu ohjeistuksessa *Äidin ja perheen päihdehoidon prosessi neuvolatyössä Vantaalla*. HUS:in toimijat ovat laatineet yhteistyössä pääkaupunkiseudun perusterveydenhuollon hoitoketjutyöryhmän kanssa päihteitä käyttävien äitien hoitoketjun *HAL - hoitoketju*.*

Perhe- ja lähisuhdeväkivallan hoitopolku neuvolassa on kehitetty yhteistyössä neuvolan perhetyön ja lastensuojelun kanssa. Mikäli syntyvän lapsen ennakoidaan tarvitsevan lastensuojelun tukitoimia, neuvolasta tehdään ennakollinen lastensuojeluilmoitus kaupungin aikuissosiaalityön sekä lastensuojelun kanssa laaditun ohjeistuksen mukaisesti *Ohje ennakollisesta lastensuojeluilmoituksesta*.

Lapsiperheiden kotipalvelu tarjoaa tilapäistä apua välittömän kodinhoitoavun tarpeessa oleville lapsiperheille sosiaalihuoltolain mukaisesti. Vantaalla lapsiperheiden kotipalvelun tavoitteena on järjestää lapsiperheille oikea-aikaista, suunnitelmallista kotipalvelua, joka tukee vanhemmuutta, varmistaa lapsen hyvinvoinnin turvaamisen sekä auttaa perhettä omien voimavarojen vahvistamisessa. Vantaalla lapsiperheiden kotipalvelua voidaan tarjota olemassa olevien resurssien puitteissa seuraavin kriteerein: raskaus tai synnytys, monikkoperhe, kriisi perheessä, lapsen sairaus tai vamma, vanhemman sairaus tai vamma, vanhemman masennus tai uupumus, vanhemman asiointi, esim. sairaala tai terapiakäynnit ja perheen muu tuen tarve.

Lapsiperheiden kotipalvelun työote on ennaltaehkäisevä ja työskentely perheessä on tilapäistä, konkreettiseen lasten- ja kodinhoitoon liittyvää arkiapua perheille, keskimäärin 1-4 kuukautta. Päätös lapsiperheiden kotipalvelun myöntämisestä perustuu yksilökohtaiseen arviointiin ja perheiden kanssa yhdessä laadittuun asiakassuunnitelmaan. Kotipalvelu on asiakkaalle maksullista; lastensuojelun asiakkaille palvelu on maksutonta. Palvelua järjestetään kaupungin omana toimintana, ostopalveluna ja palvelusetelin avulla. Tarvittaessa perhe ohjataan lisätuen piiriin. Mikäli lapsiperheiden kotipalvelussa päädytään suosittelemaan päivähoidon palveluja perheen tai lapsen tukitoimena, tukitoimien tarpeen laajuus arvioidaan. Perheelle voidaan suositella myös kerhoja, asiakaspuistoja ja avoimen toiminnan palveluja.

Pakolais- ja paluumuuttajaperheiden terveyden- ja sairaanhoito hoidetaan Vantaalla maahanmuuttajien yhteispalvelutoimistossa ja terveysasemilla. [Maahanmuuttajien yhteispalvelutoimisto](#) palvelee pakolaisia ja paluumuuttajia maahantulon alkuvaiheessa. Myös perhesiteiden (avioliiton) perusteella maahan tulleet saavat toimistosta neuvontapalveluja. Maahanmuuttajien palvelupiste tarjoaa neuvonta- ja ohjauspalveluja, saattajapalveluja, sosiaalipalveluja, terveysterveystilanteiden kartoitukset: terveydenhoitaja, lääkäri ja suuhygienisti) sekä työvoimapalveluja.

Perheneuvola tarjoaa keskustelutukea vanhemmuuteen ja kasvatuskysymyksiin, esim. rajojen asettamiseen, tunteiden säätelyyn. Perheneuvolaan, perhe voi hakeutua tai sinne ohjataan, kun herää huoli lapsen käyttäytymisestä tai kehityksestä, lapsella on pulmia kotona, päiväkodissa, koulussa tai kavereiden kanssa, perheessä on ristiriitoja, surua tai muuten vaikea elämäntilanne, vanhemmat toivovat tukea parisuhteeseen tai tarvitaan perheasioiden sovittelua. Perheneuvolassa toimii myös tehostetun tuen tiimi, joka tarjoaa tukea silloin kun lapsella on vaativampia psyykkisiä pulmia.

4.2.4. Siirtyminen äitiysneuvolasta lastenneuvolaan

Vantaan neuvoloissa tehdään ns. yhdistettyä työtä, jolloin sama työntekijä toimii sekä äitiys- että lastenneuvolan terveydenhoitajana. Tämä työmalli mahdollistaa perheen hoitosuhteen jatkumisen katkeamatta samalla terveydenhoitajalla raskauden alusta lapsen kouluun menoon saakka. Pitkä hoitosuhde varmistaa koko perheen terveyden ja hyvinvoinnin seurannan ja edistämisen kokonaisvaltaisesti.

Lapsi siirtyy lastenneuvolan asiakkaaksi syntymänsä jälkeen ja synnyttänyt äiti on äitiysneuvolan asiakas 12 viikkoa synnytyksen jälkeen. Äidin ja perheen taustatiedot, kuten perheen ja lähisuvun sairaudet ja oppimisvaikeudet ja lapsen terveyteen vaikuttavat perhetekijät, siirtyvät asiakastietojärjestelmässä syntyneen lapsen terveyden seurannan taustatiedoksi.

4.2.5. Äitiysneuvolan kehittäminen

- Koska vantaalaisten ensimmäistä lasta odottavien perheiden osallistuminen perheen **suun terveydentilan** ja hoidon tarpeen arvioon suun terveydenhuollon toimipisteissä on ollut vähäistä, matalan kynnyksen palvelujen kehittäminen

neuvoloihin on suunnitteilla, jotta suurempi joukko ensimmäistä lasta odottavia sekä erityistä tukea tarvitsevia neuvolaikäisiä ja heidän perheitään saataisiin tavoitettua.

- Avoneuvolatoimintaa on pilotoitu Myyrmäen neuvolassa ja sitä kehitetään ja laajennetaan muihin neuvoloihin. Avoneuvola on matalan kynnyksen palvelua ilman ajanvarausta.
- Äitiysneuvolan terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen-arviointiprosessia valmistellaan.
- **Keskenmenopotilaalla** on mahdollisuus saada psykososiaalista tukea neuvolapsykologilta sekä perusterveydenhuollon mielenterveyspalveluista (psykiatrinen sairaanhoitaja, tarvittaessa depressiohoitaja, matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalvelupiste). Keskenmenopotilaan hoitoprosessin kuvausta valmistellaan kevään 2018 aikana.
- Raskaana olevien tupakoinnista vieroitusryhmiä järjestetään neuvoloissa kevästä 2018 alkaen. Häkämittarit otetaan aktiiviseen käyttöön.
- Tyttöjen ja naisten ympärileikkauksien ehkäisyprosessin jalkautusta jatketaan vuoden 2018 aikana.
- Vantaan kaikissa neuvoloissa on **ultraäänitutkimuslaitteet**, joita terveydenhoitajat käyttävät loppuraskauden tarjonnan tarkastamiseen ja lääkärit koulutuksensa mukaisesti laajemmin. Henkilökuntaa koulutetaan jatkuvasti. Mahdollisuus konsultoida EETH:n omaa naistentautien ja synnytysten erikoislääkäriä nostaa henkilöstön osaamistasoa ja on jo vähentänyt äitiyspoliklinikalle lähettämisen tarvetta.
- Vauvamyönteisyysohjelmaan päivitetään uudet imetyssuositukset.

4.3. LASTENNEUVOLA

Lastenneuvolatyön tavoite on lapsen sekä hänen perheensä fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja paraneminen, erityisesti erityistä tukea tarvitsevilla perheillä. Tavoitteena on perheiden välisten terveyserojen kaventuminen. Ennaltaehkäisevällä ja terveyttä edistävällä toiminnalla sekä varhaisella puuttumisella parannetaan uusien sukupolvien mahdollisuuksia terveeseen elämään, hyvinvointiin ja perheiden voimavarojen lisääntymiseen. (STM, 2004; Neuvolatyön käsikirja 2007.)

Lastenneuvolan tehtävänä on tunnistaa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa epäsuotuisan kasvun ja kehityksen merkkejä lapsessa, perheessä ja tämän elinympäristössä sekä puuttua varhain lapsen terveyttä vaarantaviin tekijöihin. Neuvolassa vahvistetaan tuen tarpeessa

olevien perheiden voimavaroja ja ohjataan tarvittaessa lapsia sekä heidän vanhempiaan muiden asiantuntijoiden palveluiden piiriin, tutkimuksiin tai hoitoon.

Lastenneuvola tarjoaa vanhemmille ajantasaista ja tutkimukseen perustuvaa tietoa sekä tukee ja ohjaa vanhempia lasten kasvatuksessa ja hoidossa. Tähän kuuluvat esimerkiksi lapsen päivittäinen perushoito, ohjaus hyvään vuorovaikutukseen lapsen kanssa, imetyksen tukeminen, ravitsemusohjaus, tapaturmien ehkäisy ja rokotussuojasta huolehtiminen.

Lastenneuvolatoiminnan tärkeä tehtävä on huolehtia lapsen edusta vahvistamalla vanhempien voimavaroja, jotta he voisivat luoda lapseensa turvallisen kiintymyssuhteen. Vanhempia tuetaan huolehtimaan parisuhteestaan sekä vanhemmuudestaan siten, että he kykenevät pitämään huolta lapsestaan tunnistuen omat voimavaransa ja ottaen vastuun lapsensa ja perheensä hyvinvoinnista. Lapsen terveyden edistäminen edellyttää varhaista puuttumista kaikkiin lapsen hyvinvointia uhkaaviin tekijöihin. (STM 2004; Neuvolatyön käsikirja 2007)

4.3.1. Lastenneuvolan terveystarkastukset

Vantaan lastenneuvolan terveystarkastusohjelma on valtioneuvoston asetuksen 338/2011 mukainen. Terveystarkastusohjelma sisältää asetuksen edellyttämät laajat tarkastukset lapsen ollessa 4 kk, 18 kk ja 4 vuoden ikäinen. Yksityiskohtainen terveystarkastusohjelma on tallennettu kaupungin internet-sivuille ja intranet-sivuille ja se esitetään liitteessä 7. Taulukoissa 3. ja 4. esitetään lastenneuvolan terveystarkastusohjelman rakenne ja toimijat. Terveystarkastukset toteutetaan ohjelman mukaisesti. Kasvun ja kehityksen pulmista tai sairauksista kärsiville tai muutoin tuen tarpeessa oleville lapsille sekä heidän perheelleen varataan lisäkäyntejä tarpeen mukaan. Mikäli lapsella tai hänen perheellään on tuen tarvetta tai tarvitaan tulkkia, käynteihin varataan pidempi vastaanottoaika.

Taulukko 3. Lastenneuvolan terveystarkastusohjelma / imeväisikäiset

Lapsen ikä	0-1vk	1-4 vk	4-6 vk	2kk	3kk	4kk	5kk	6kk	8kk	1v
Terveydenhoitajan tarkastus	koti käynti	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Lääkärin tarkastus			x			x			x	
						laaja			ryhmä	
Suun terveystarkastus										x

x* Terveydenhoitaja toteuttaa suun terveydentilan arvion

Taulukko 4. Lastenneuvolan terveystarkastusohjelma / leikki-ikäiset

Lapsen ikä	1,5v	2v	3v	4v	5v	6v
Terveydenhoitajan tarkastus	x	x	x	x	x	x
Lääkärin tarkastus	x			x		
	laaja			laaja		
Suun terveystarkastus		x*	x		x	

x* Terveydenhoitaja toteuttaa suun terveydentilan arvion

Vantaan lastenneuvoloissa jaettava **terveysneuvontamateriaali** on koottu ja tallennettu kaupungin intranet-sivuille. Käytössä olevan terveysneuvontamateriaalin ajantasaisuudesta vastaavat lasten ehkäisevän terveydenhuollon ylilääkäri, lastenneuvolan vastuuosastonhoitaja sekä lastenneuvolan kehittämistyöryhmä.

Terveystarkastusten **tutkimus- ja seulontamenetelminä** käytetään lapsen ja perheen haastattelun ohella fysiologisia mittauksia sekä standardoituja kyselylomakkeita terveystarkastusohjelman mukaisesti.

Neuvolassa lapselle annetaan kansallisen **rokotusohjelman mukaiset rokotukset** vanhempien kirjallisella luvalla. Kansalliseen rokotusohjelmaan kuulumattomista rokotuksista huolehtivat terveysasemat ja tartuntatautiyksikkö, *Rokotukset eri toimipisteissä Vantaalla* -ohjeistuksen mukaisesti. BCG-rokotuksen tarpeellisuuden arvioinnissa noudatetaan Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeistusta www.thl.fi

Ravitsemusneuvonta ja keskustelu lapsen ja perheen ruokailutottumuksista ovat tärkeä osa jokaista lastenneuvolakäyntiä. Ohjauksessa huomioidaan eri ikäkausiin liittyvät tärkeät ja ajankohtaiset asiat. Ravitsemus- ja liikuntaneuvonnan apuvälineenä Vantaalla käytetään *Neuvokas Perhe* -menetelmää 1- ja 3-vuotiaiden lasten terveystarkastuksessa. Tarvittaessa ravitsemusneuvontaa koskeviin kysymyksiin palataan myöhemmissä terveystarkastuksissa. Erityistilanteissa perhe voidaan tarpeen mukaan ohjata ravitsemusterapeutin vastaanotolle.

Lapsen **kuulon ja näkökyvyn seurannassa** noudatetaan THL:n Menetelmäkäsikirjan (THL 2012) ohjeita. Lasten ohjaaminen kuulontutkimukseen ja silmälääkäriin on ohjeistettu *Neuvolaikäisten ohjaaminen silmälääkärin tutkimukseen*.

Alle kaksivuotiaiden **neurologisen kehityksen** arvioinnin apuvälineenä Vantaalla käytetään strukturoitua Vauvan neurologisen ja psyykkisen kehityksen arviointimenetelmää (Vane-psy) ja leikki-ikäisten lasten neurologisen kehityksen arvioinnin pohjana Leikki-ikäisen lapsen neurologista arviota (Lene). Lähetekriteerit toiminta-, puhe- ja fysioterapiaan Vane-psy ja Lene- menetelmien tulosten pohjalta on sovittu seuraavissa ohjeissa:

- *Fysioterapiatutkimukseen ohjautumisen lähetekriteerit lääkärin tekemän neurologisen ja psyykkisen arviointitutkimuksen (Vane-Psy) jälkeen*
- *Fysioterapiatutkimukseen ohjautumisen lähetekriteerit lääkärin tai terveydenhoitajan tekemän leikki-ikäisen neurologisen arviointitutkimuksen (Lene) jälkeen*
- *Toimintaterapiatutkimukseen ohjautumisen lähetekriteerit lääkärin tai terveydenhoitajan tekemän leikki-ikäisen neurologisen arviointitutkimuksen (Lene) jälkeen*

Lapsen **puheen kehityksen seuranta** tapahtuu jokaisella neuvolakäynnillä. 5-vuotiaalle lapselle tehdään *Lumiukko – puheseula*. Puheen kehityksen pulmatilanteissa vauvaikäinen ohjataan tarvittaessa neuvolalääkäriin ja isompi lapsi lähetetään tarvittaessa puheterapiaan sovittujen kriteerien mukaisesti. Lähettämiskriteerit on kirjattu ohjeistukseen *Puheterapiatutkimukseen ohjautumisen lähetekriteerit*.

Psykologipalveluihin ohjataan tarvittaessa lapsia erillisten lähetekriteerien mukaisesti silloin kun neuvolan tai päivähoidon tuki ei riitä. Psykologipalveluiden tarkoituksena on tukea vanhemmuutta, edistää varhaista vuorovaikutusta ja tukea lapsen kehitystä. Neuropsykologin palvelut on tarkoitettu lasten erityisvaikeuksien selvittelyyn.

Perheitä muistutetaan terveystarkastusten yhteydessä lapsen ja vanhempien **suun terveyttä** edistävästä toimintatavoista. Tavoitteena on tukea lapsen hyvää suun terveyden kehittymistä, edistää koko perheen suun terveyttä ja ohjata tarvittaessa suun terveydenhuollon palvelujen piiriin. Viiden kuukauden ikäisen terveystarkastuksessa terveydenhoitaja ottaa puheeksi suun terveyteen liittyvät asiat ja antaa kaikille lapsille hammasharjan muistuttaen hampaiden harjauksen aloittamisesta. Terveystarkastus tehdään suun terveydentilasta lapsen 2-vuotisterveystarkastuksen yhteydessä ja arvioon perustuen lapsi ohjataan tarvittaessa suun terveydenhuoltoon. Suun terveystarkastus toteutetaan hammashoitolassa kaikille 1-, 3-, ja 5-vuotiaille. Yksilöllisen tarpeen mukaan käyntejä suun terveydenhuollossa voi olla useamminkin. Yhteistyöstä neuvolan ja suun terveydenhuollon välillä on sovittu ja ohjeistus kuvataan *Neuvolaikäisten suun terveyden edistämisen yhteistoimintamallissa* (Liite 10). Toimintaohjelman luvussa 7 kuvataan suun terveydenhuollon toimintaohjelma lastenneuvolassa.

Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon lääkäriyksikössä toimii 2-3 **lastentautien erikoislääkäriä**. Neuvolaterveydenhoitajat ja -lääkärit voivat konsultoida lastenlääkäreitä lasten terveyteen liittyvissä kysymyksissä sekä tarvittaessa ohjata lapsen lastenlääkärin vastaanotolle arvioon. Tikkurilan terveysasemalla toimii lisäksi lastenneurologian erikoislääkäri, jolle voidaan ohjata lapsia arvioon. Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon lastenlääkärit osallistuvat myös neuvolatoiminnan kehittämiseen ja henkilöstön kouluttamiseen.

Lastenneuvolan laajojen terveystarkastusten tavoitteena on tunnistaa lapsen ja perheen mahdolliset tuen tarpeet yhteistyössä perheen kanssa, jotta tarvittavaa tukea voidaan kohdentaa mahdollisimman varhain sitä tarvitseville. Lastenneuvolan laajoihin terveystarkastuksiin, lapsen ollessa 3-4 kk, 18 kk ja 4-vuotias, kutsutaan molemmat vanhemmat. Kutsu välitetään suullisesti ja / tai kirjallisesti edellisellä neuvolakäynnillä, puhelimitse ja tarvittaessa myös postin välityksellä. Kutsu tarkastukseen löytyy myös nettineuvolan sivuilta *Kutsu laajaan terveystarkastukseen*. Nettineuvolan sivuilta löytyvät myös lastenneuvolan laajoihin terveystarkastuksiin liittyvät lomakkeet:

- [Vauvaperheen arjen voimavaralomake](#) (3 – 4 kk laaja tarkastus)
- *Pikkulapsiperheen arjen voimavaralomake* (18 kk laaja tarkastus)
- *Terveyskysely 4 - vuotiaan lapsen vanhemmille* (4-vuotiaan laaja tarkastus)
- *Kysely päihteiden käytöstä* (suomi, ruotsi, englanti) tai *Audit-kysely* (muut kielet)

Nelivuotiaan lapsen laaja terveystarkastus toteutetaan yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja neuvolan kesken niiden lasten osalta, jotka ovat varhaiskasvatuksessa. Kotona hoidossa olevien lasten osalta on kehitteillä vastaava malli. Varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyönä on luotu *4-vuotiaan lapsen Hyve – malli*, joka on käytössä kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa. 4-vuotiaan tarkastuksen tavoitteena on saada käsitys nelivuotiaan terveydestä ja hyvinvoinnista sekä ennakoida lapsen siirtyminen esikouluun ja peruskouluun. Mikäli tarpeen, lapselle pyritään turvaamaan kuntoutustoimien avulla mahdollisimman hyvät kehittymisen ja oppimisen edellytykset koulunkäyntiä varten. Hyve-mallin mukaiset nelivuotiaan laajat terveystarkastukset koostuvat seuraavista osista:

1. Varhaiskasvatuksen henkilöstö ja lapsen huoltajat laativat yhdessä lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman lapsen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tavoitteet lapsen varhaiskasvatuksen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. Suunnitelmaan kirjataan myös lapsen tarvitseman tuen tarve, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen. Varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun yhteydessä vanhemmat ja päiväkodin henkilöstö täyttävät yhdessä neuvolaan lähetettävän yhteenvetolomakkeen, 4-vuotiaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelun ja terveystarkastuksen yhteenvetolomake (Hyve –malli).
2. Lapsen laajan 4-vuotisterveystarkastuksen terveydenhoitajaosuudessa lapsen kasvua, kehitystä ja terveyttä sekä koko perheen hyvinvointia arvioidaan kokonaisvaltaisesti yhdessä perheen ja terveydenhoitajan kesken.
3. Lapsen lääkärintarkastuksessa lääkäri tekee kokonaisarvion lapsen kasvusta, kehityksestä ja terveydestä sekä perheen hyvinvoinnista. Lapsen ja perheen tuen tarve arvioidaan yhdessä perheen kanssa. Lastenneuvola täyttää em. Hyve-mallin mukaisen yhteenvetolomakkeen omalta osaltaan. Lomakkeeseen kirjataan yhteenveto lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä mahdollisista tuen tarpeista sekä varhaiskasvatuksen rooli lapsen tukemisessa. Lomake toimitetaan takaisin varhaiskasvatuksen vanhemmilta saadun tiedonsiirtoluvan mukaisesti.

4.3.2. Lastenneuvolan hoitoketjut ja erityisen tuen järjestäminen

Monitoimijainen perhevalmennus jatkuu noin 2 kk lapsen syntymän jälkeen varhaiskasvatuksen, fysioterapian, puheterapian, suun terveydenhuollon ja ravitsemusterapian yhteistyönä.

Synnytyksen jälkeen kaikille äideille tehdään *EPDS – kysely synnytyksen jälkeisen masennuksen* tunnistamiseksi viimeistään vauvan ollessa 3 kuukauden ikäinen. Kysely

voidaan toteuttaa tarpeen mukaan, milloin tahansa. Synnytyksen jälkeisen masennuksen hoidossa käytetään apuna ohjeistusta *Masentuneiden äitien hoitoketju ja tuki Vantaan neuvoloissa*. Masentuneita äitejä hoidetaan ja tuetaan yhteistyössä tarvittaessa neuvolan perheohjaajan, lapsiperheiden kotipalvelun työntekijän, psykologipalveluiden psykologin, depressiohoitajan, terveysasemien, lastensuojelun, perheasiain neuvottelukeskuksen, perheneuvolan, aikuissosiaalityön, psykiatrian poliklinikan, Peijaksen sairaalan psykiatrian tulossyksikön, Kuuselan/Pihlajan perhekuntoutuksen (Kuperkeikka, Kärrynpyörä), HUS päivystyksen ja akuuttipsykiatrian kanssa. Äitien Iloa varhain -depressioryhmiä ohjaavat ensisijaisesti neuvolan terveydenhoitajat ja perheohjaajat. Työhön voivat osallistua myös psykiatrinen sairaanhoitaja (depressiohoitaja) sekä Kuuselan perhekuntoutuksen henkilökunta.

Varhaisen vuorovaikutuksen hoidon ja tuen järjestäminen Vantaan neuvoloissa: Neuvolan perheohjaaja, psykologipalveluiden psykologi, depressiohoitaja ja perheneuvolan työntekijä tukevat tarvittaessa lapsen ja vanhempien välistä varhaista vuorovaikutusta. Varhaisen vuorovaikutuksen tukemiseksi neuvoloiden terveydenhoitajat ja perheohjaajat aktivoivat vanhempia alueen lapsiperhepalveluihin, esim. avoimeen päiväkotiin, perhekahvilaan ja seurakunnan toimintaan. Neuvolan omien tukitoimien lisäksi ovat käytettävissä mm. perheneuvolan vauvaperhetyö, Kuuselan perhekuntoutus, lastensuojelu ja tarvittaessa myös HYKS:n Pienten lasten psykiatrinen vastaanotto, Tammirinteen Tammenterho-osasto, Helsingin ensikodin Baby Blues-yksikkö, turva- ja ensikodit.

Lapsiperheiden kotipalvelu tarjoaa tilapäistä apua välittömän kodinhoitoavun tarpeessa oleville lapsiperheille sosiaalihuoltolain mukaisesti. Vantaalla lapsiperheiden kotipalvelua voidaan tarjota olemassa olevien resurssien puitteissa seuraavin kriteerein: raskaus tai synnytys, monikkoperhe, kriisi perheessä, lapsen sairaus tai vamma, vanhemman sairaus tai vamma, vanhemman masennus tai uupumus, vanhemman asiointi, esim. sairaala tai terapiakäynnit ja vanhemman tuen tarve. Lapsiperheiden kotipalvelun työote on ennaltaehkäisevä ja työskentely perheessä on tilapäistä, konkreettiseen lasten- ja kodinhoitoon liittyvää arkiapua perheille, keskimäärin 1-4 kuukautta. Tarvittaessa perhe ohjataan lisätuen piiriin. Mikäli lapsiperheiden kotipalvelussa päädytään suositteluun päivähoidon palveluja perheen tai lapsen tukitoimena, tukitoimien tarpeen laajuus arvioidaan. Perheelle voidaan suositella myös kerhoja, asiakaspuistoja ja avoimen toiminnan palveluja.

Neuvoloissa järjestetään tarpeen mukaan erilaisia määrätyn ikäisten lasten vanhempien **vertaistukiryhmiä**.

Lasten kuntoutustyöryhmä on alueellinen moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä, joka toimii mm. neuvolan, varhaiskasvatuksen ja kouluterveydenhuollon yhteistyökumppanina. Kyseessä voi olla oppimisvaikeudet, aktiivisuuden/tarkkaavaisuuden, puheen ja kielen häiriöt, muut kasvuun ja kehitykseen liittyvät häiriöt, sosioemotionaaliset vaikeudet ja laaja-alaiset usean kehityksen osa-alueen häiriöt. Lasten kuntoutustyöryhmään kuuluvat lääkäri, puheterapeutti, toimintaterapeutti, fysioterapeutti, neuropsykologi, psykologi tai koulupsykologi, kouluterveydenhoitaja, konsultoiva erityislastentarhanopettaja, perheneuvolan ja lastensuojelun työntekijä sekä kuntoutussihteeri. Vanhemmat osallistuvat ryhmään tarpeen mukaan.

Sosiaali- ja terveystoimen **MOT Alle kouluikäisten moniarviotiimit** aloittivat toimintansa Vantaalla kolmella palvelualueella tammikuussa 2016. Työryhmän jäseniä ovat lääkäri (puheenjohtaja), puheterapeutti, toimintaterapeutti ja fysioterapeutti, psykologi sekä perheneuvolan puheterapeutti. Moniarviotiimille tehdään lähete, kun on huolta lapsen kehityksestä ja hän voi tarvita useamman työntekijän arviota. Lähetteen tekee neuvolan terveydenhoitaja vanhempien luvalla. Lapsen ja perheen asioita käsitellään työryhmässä luottamuksellisesti. Moniarviotiimi kartoittaa lapsen ja perheen tilanteen lähetteen perusteella. Tiimi ehdottaa perheelle tapaamisaikaa kirjeitse. Kirjeessä on mukana esitietolomake, joka tuodaan täytettynä tapaamiseen. Tapaamisessa perhe tutustuu niihin työntekijöihin, jotka tiimi on miettinyt perheen tilanteeseen sopiviksi (esimerkiksi puheterapeutti ja psykologi tai toimintaterapeutti ja puheterapeutti). Tapaamisessa perheen kanssa tehdään yhteinen suunnitelma jatkotyöskentelystä.

Vuonna 2017 neuvoloihin on nimetty omat **vastuupsykologit**. Tarkoituksena on, että lisätään yhteistyötä ja yhdessä tekemistä, pois lähettämisen sijaan. Tämä tapahtuu esim. konsultaatioiden lisäämisellä, ennen lähetteen tekemistä on hyvä keskustella vastuupsykologin kanssa asiakkaan tilanteesta, tarvittaessa kutsua yhteiseen tapaamiseen neuvolaan jne.

Lastenneuvolan laajoissa terveystarkastuksissa tehdään molemmille vanhemmille laajennettu **päihdekysely**. Tarvittaessa tupakoiville tehdään Fagerströmin testi. Päihdekyselyt toimivat puheeksi ottamisen välineinä ja interventiona. Tavoitteena on auttaa vanhempia pohtimaan omaa päihteiden käyttöään. Mikäli tarpeellista, päihdeperheiden hoitoonohjauksessa käytetään pääkaupunkiseudulla yhteistä hoitoonohjausprosessia, *Äidin ja perheen päihdehoidon prosessi neuvolatyössä Vantaalla*. Menetelmiä on kehitetty yhteistyössä pääkaupunkiseudun kuntien, HUS HAL-poliklinikan, neuvolan, lastensuojelun, terveysasemien, A-klinikan, H-klinikan, Kuuselan/Pihlajan perhekuntoutuksen, työterveyshuollon, nuorisoaseman ja pikkulapsipsykiatrian kanssa.

Mikäli neuvolassa herää huoli perheessä ilmenevästä **perheväkivallasta**, neuvolan terveydenhoitaja ja lääkäri tekevät yhteistyötä neuvolan perheohjaajan ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan varhaiseksi puuttumiseksi ohjeistuksen *Perhe- ja lähisuhdeväkivallan hoitopolku neuvolassa* mukaisesti. Neuvolan henkilökunnalla on Lastensuojelulain (L 417/2007) mukaan velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus lapsesta, jonka hoidon tai huolenpidon tarve, lapsen kehitystä vaarantavat tekijät tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelutarpeen selvittämistä. Neuvoloiden henkilöstöllä on Vantaalla mahdollisuus käyttää lastensuojelutyöntekijän konsultaatioapua sitä tarvitessaan.

Kehitysvammaiset lapset käyttävät neuvolapalveluita samoin kuin muutkin neuvolaikäiset lapset. Perheet saavat tarvitsemaansa apua ja tukea erikoissairaanhoidosta, vammaispalvelusta, erityistyöntekijöiltä sekä erilaisista yhdistyksistä. Vammaisten lasten neuvolapalvelujen kehittäminen yhteistyössä edellä mainittujen tahojen kanssa on Vantaalla tarpeellista.

Pakolais- ja paluumuuttajaperheiden terveyden- ja sairaanhoitoon liittyvät maahantulotarkastukset tehdään maahanmuuttajien yhteispalvelupisteessä.

Lakisääteistä kasvatusta ja perheneuvontaa toteuttaa Vantaalla **Perheneuvola**, joka tarjoaa keskustelutukea vanhemmuuteen ja kasvatuskysymyksiin, esim. rajojen asettamiseen, tunteiden säätelyyn. Perheneuvolatoiminta on aina perheelle vapaaehtoista ja perheen tulee hakeutua sinne itse keskitetyn puhelimitse tapahtuvat palveluneuvonnan kautta. Myös työntekijä voi perheen luvalla jättää perheneuvolaan soittopyynnön asiakkaalle, jos asiakas ei itse pysty soittamaan. Perheneuvola voi tulla perheen tueksi silloin kun on huolta lapsen käyttäytymisestä tai kehityksestä, lapsella on pulmia kotona, päiväkodissa, koulussa tai kavereiden kanssa, perheessä on ristiriitoja, surua tai muuten vaikea elämäntilanne. Perheneuvola tarjoaa myös vanhemmille tukea parisuhteeseen sekä organisoii Vantaalla perheasioiden sovittelua. Perheneuvolatiimit on jaettu alueellisiin Itä- ja Länsi-Vantaan aluetiimeihin sekä tehostetun tuen tiimiin, joka tarjoaa kunnallista lastenpsykiatriasta apua.

4.3.3. Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen

Valtioneuvoston asetuksen 338/2011 mukaan neuvolan on selvitettävä terveystarkastuksista pois jäävien mahdollinen tuen tarve. Vantaalla neuvolaan voidaan tällä hetkellä kutsua vain ne, jotka ovat jo ilmoittautuneet neuvolaan tai olleet neuvolapalvelujen piirissä ja jääneet sen jälkeen tulematta terveystarkastusohjelman

mukaisiin terveystarkastuksiin. Muista kunnista muuttavien perheiden tiedot eivät tule potilastietojärjestelmään, joten heitä ei välttämättä tavoiteta.

Lastenneuvolan terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen, on ohjeistettu ohjeessa: *Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen - ohjeistus neuvolan terveydenhoitajille*. Terveydenhoitajat seuraavat terveystarkastusten toteutumista omien asiakkaidensa osalta ja ovat yhteydessä asiakkaaseen puhelimitse ja / tai kirjeitse, mikäli asiakas ei ole käynyt vastaanotolla varaamallaan ajalla. Lastenneuvolasta lähetetään terveystarkastuksista poisjääneille kutsu neuvolaan *Kutsukirje neuvolaan*.

4.3.4. Siirtyminen lastenneuvolasta kouluterveydenhuoltoon

Vantaan esiopetuksen opetussuunnitelmassa kuvataan esiopetuksen hyvinvointityötä. Vantaalla varhaiskasvatukseen sisältyvässä esiopetuksessa sekä perusopetuksessa toteutetaan yhtenäistä kasvun ja oppimisen tuen mallia. Malli sisältää yleisen tuen, tehostetun tuen ja erityisen tuen, joiden avulla turvataan lapsen kasvun ja oppimisen tuen jatkuminen lapsen siirtyessä vaiheesta toiseen.

Pienalueittain muodostetut moniammatilliset esiopetuksen yhteisölliset hyvinvointiryhmät aloittivat toimintansa loka-marraskuussa 2014. Niiden tehtävänä on suunnitella, kehittää, toteuttaa ja arvioida yhteisöllistä hyvinvointityötä alueella.

Valtakunnalliset käsitteet esi- ja perusopetukseen	Vantaan esiopetuksen käsitteet
Yhteisöllinen oppilashuoltotyö	Esiopetuksen yhteisöllinen hyvinvointityö
Yksilökohtainen oppilashuoltotyö	Esiopetuksen yksilökohtainen hyvinvointityö
Yksikkökohtainen oppilashuoltoryhmä	Esiopetuksen yhteisöllinen hyvinvointiryhmä (YHR)
Monialainen asiantuntijaryhmä	Monialainen asiantuntijaryhmä

Yksikkökohtainen oppilashuoltosuunnitelma	Esiopetuksen yksikkökohtainen hyvinvointisuunnitelma
Oppilashuoltokertomus	Esiopetuksen yksilökohtainen hyvinvointikertomus

Esiopetuksesta kouluun -oppaassa kuvataan koulun aloitusta ja siihen liittyviä yhteistyö- ja tukimuotoja, lapsille tarjottavaa tukea eri kehitysvaiheissa, *EsKo- tiedonsiirtoprosessia*, jonka tarkoitus on varmistaa tietojen siirtyminen kaikkien lasten osalta esiopetuksesta kouluun yhtenäisen havainnoinnin ja huoltajien kanssa yhteistyössä täytetyn tiedonsiirtolomakkeen avulla. Lapsen kouluun siirtymistä *suunnitellaan Sujuvasti kouluun – prosessin kautta*, jos lapsi tulee tarvitsemaan vahvaa erityistä tukea koulun alkaessa tai jos suunnitellaan lapsen koulunkäynnin myöhentämistä.

Lapsen neuvolatiedoista tehdään lapsen kuusivuotistarkastuksen yhteydessä lastenneuvolajakson palvelutapahtuman yhteenveto. Yhteenveto siirtyy asiakastietojärjestelmässä suoraan kouluterveydenhuollon tietoihin, samoin kun lapsen ja perheen terveyden ja hyvinvoinnin taustatiedot. Tietojen siirto neuvolasta kouluterveydenhuoltoon varmistetaan lastenneuvolan ja kouluterveydenhoitajan tiedonsiirtopalaverissa niiden lasten osalta, joista on huolta. Kouluterveydenhoitajat osallistuvat myös Esko-tiedonsiirtopalaveriin kouluilla.

4.3.5. Lastenneuvolan kehittäminen

- Lasten (yö)kastelun hoitopolun uudistaminen yhteistyössä terveysasemien kanssa
- Lasten sivuäänten hoitopolun kehittäminen yhteistyössä erikoissairaanhoidon ja terveysasemien kanssa
- Maahanmuuttajalasten terveystarkastusten suunnitelmallinen jalkauttaminen yhteistyössä tartuntatautiyksikön kanssa
- HYVE lomakkeen päivittäminen yhteistyössä varhaiskasvatuksen kanssa. Hyve-prosessia kehitetään PksLAPE – hankkeessa ulkomaalaistaustaisten lasten ja perheiden osalta.
- Kotihoidossa olevien 4-vuotiaiden terveystarkastusprosessin kehittäminen
- Yhteistyöprosessien ja käytäntöjen kehittäminen **lastensuojelun** kanssa on käynnissä

4.4. NEUVOLAN PERHEOHJAUS

Valtioneuvoston asetuksen 338/2011 mukaan neuvolan toiminnan tavoitteena on tunnistaa lasten ja perheiden erityisen tuen tarve ja järjestää tarpeenmukainen tuki viiveettä. Erityisen tuen toteuttamiseksi on tarpeen mukaan järjestettävä lisäkäyntejä ja kotikäyntejä ja toimittava yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. (VnA 338/2011) Erityisen tuen tarpeessa olevien perheiden varhainen tunnistaminen ja tuen oikea-aikainen järjestäminen ehkäisevät ongelmien pahenemista ja ongelmien kasvua. Koko perheen hyvinvoinnin selvittäminen tarkoittaa perehtymistä perheen elinoloihin, vanhempien terveyteen, parisuhteeseen ja vanhemmuuteen.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 8§:n mukaan perhetyöllä tarkoitetaan hyvinvoinnin tukemista sosiaaliohjauksella ja muulla tarvittavalla avulla tilanteissa, joissa asiakas ja hänen perheensä tai asiakkaan hoidosta vastaava henkilö, tarvitsevat tukea ja ohjausta omien voimavarojen vahvistamiseksi ja keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyötä annetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi. Sosiaalihuollon painopistettä on siirretty korjaavista toimista hyvinvoinnin edistämiseen ja varhaiseen tukeen.

4.4.1 Neuvolan perheohjauksen tarjoama tuki

Neuvolan perheohjauksen tarvetta synnyttäviä elämäntilanteita ovat vanhemman uupumus tai masennus, arjen hallinnan ongelmat, yksinhuoltajuuden tai uusperheen aiheuttama tuen tarve, ongelmatilanne, joka vaatii perheen ja/tai lapsen tilanteen arviointia kotiloissa, parisuhde- ja vuorovaikutusongelmat, perheen kriisit (avioero, lapsen syntymä, perheenjäsenen kuolema jne.) sekä vanhemmuuden tuen tarve raskauden aikana. Perheohjaajan tuki on tarkoitettu koko perheelle. Mm. eronneet isät saavat tarvittaessa apua neuvolan perheohjaajalta kodin hankkimisessa ja kodin perustamisessa, jotta lapset pääsevät tapaamaan isää. Neuvolan perhetyötä tarjotaan Vantaalla sosiaali- ja terveystieteiden lautakunnan 24.8.2009 hyväksymien kriteerien mukaisesti. Lisäksi tuetaan perheitä aina, jos perhe sitä toivoo erilaisissa elämän tilanteissa.

Vantaalla neuvolan perheohjauksen tavoitteena on tukea ja edistää tukea tarvitsevien perheiden elämänhallintaa tilanteissa, joissa perhetilanteen selvittely ja perheen tukeminen edellyttävät toistuvia ja riittävän pitkäkestoisia kotikäyntejä. Perhetyön tehtäviä ovat:

- perheen hyvinvoinnin ja lasten kehityksen tukeminen
- varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja vahvistaminen
- perheen voimaantuminen vanhemmuudessa, parisuhteessa, kasvatuksessa ja muissa arjen haasteissa
- perheen tukeminen kriisi- ja muutostilanteissa
- perheen sosiaalisen verkoston ja tarvittavien palveluiden kartoittaminen
- perheen rohkaiseminen käyttämään sosiaalisen verkoston ja yhteiskunnan tarjoamaa tukea/palveluja
- syrjäytymisriskissä olevan perheen tukeminen

Neuvolan perheohjauksessa perheen tukeminen tapahtuu pääsääntöisesti perheen kotona ja vertaisryhmissä. Työskentelyn lähtökohtana on aina perheen asiantuntijuus. Perheen kanssa sovitaan työskentelyn tavoitteista ja tiheydestä ensimmäisellä tapaamiskerralla. Tavoitteita ja niiden saavuttamista arvioidaan myös yhdessä perheen kanssa työskentelyn edetessä. Mikäli neuvolan perheohjaajan tuki ei ole perheelle riittävä tuen muoto, asiakasperhe ohjataan muun avun piiriin (esim. neuvolapsykologi, perheneuvola, sosiaalihuoltolain mukainen perhetyö, lastensuojelu, perheasian neuvottelukeskus, kolmas sektori).

Perheohjauksen puitteissa ei tarjota perinteistä lasten- ja kodinhoitoa sisältävää kotipalvelua. Jos perhe ei tule autetuksi neuvolan perheohjaajan tuella, perhe siirtyy sosiaalihuoltolain mukaisen perhetyön tai lastensuojelun tuen piiriin. Neuvolan perheohjaus on perheen tarpeista lähtevää, perheen omaa asiantuntijuutta ja voimavaroja vahvistavaa, nopeasti tarpeeseen vastaavaa, lyhytkestoista, ennaltaehkäisevää ja luottamuksellista.

Asiakkaat ohjautuvat perheohjaajan tuen piiriin ensisijaisesti neuvolan terveydenhoitajan kautta. Muita perhetyön piiriin ohjaavia tahoja ovat psykiatrinen sairaanhoito, sosiaalitoimen ja synnytyssairaaloiden sosiaalityöntekijät, varhaiskasvatuspalvelut, psykologit sekä perheneuvola. Perhe voi myös itse ottaa yhteyttä perheohjaajaan.

Jo raskauden aikana selvitetty erityistuen tarve ehkäisee syrjäytymistä ja vaikuttaa lapsen ja perheen hyvinvointiin. Neuvolan perheohjaajat aloittivat Vantaalla erityistuen tarpeen selvittämiseksi odottavien perheiden vanhemmuutta tukevat keskustelut (= varhaisen vuorovaikutuksen-haastattelu) riskiperheille syksyllä 2010. Tavoitteena on havaita perheiden pulmat ja ongelmatilanteet mahdollisimman varhain, jolloin perheohjaajan tuki

tulee tilanteeseen, jossa perheellä itsellään on vielä voimavaroja työskennellä asioiden ratkaisemiseksi. Osa perheistä jää perheohjaajan tuen piiriin jo raskausaikana.

Keskustelun pohjana käytetään lomaketta, joka on muokattu The European Early Promotion- projektin, Lasten psyykkisten häiriöiden ehkäisy lastenneuvolassa/ Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen (VaVu) -haastattelulomakkeesta. Ensimmäinen VaVu-haastattelu (keskustelu) käydään raskauden ollessa 26-30 rv ja toinen lapsen syntymän jälkeen lapsen ollessa noin kuukauden ikäinen. VaVu- haastattelut on ohjeistettu *Raskauden aikainen ja synnytyksen jälkeinen vuorovaikutusta tukeva haastattelu – ohjeistus perhetyön VaVu-haastatteluun*. Vuodesta 2018 alkaen VaVu-haastattelu tehdään kaikille ensisynnyttäjille.

4.4.2 Neuvolan perheohjauksen kehittäminen

- Kirjaamisen ja sähköisen ajanvarauksen kehittäminen Apotin myötä.
- Kansa arkisto on tullut v. 2018 alusta alkaen ja perheohjaajien kirjaamisen kehitetään koulutuksin.
- Jatkuvaa osaamisen kehittämistä mm. VaVu:n kehittäminen ja kouluttaminen osana uusien työntekijöiden perehdyttämisohjelmaa.

5. KOULU- JA OPISKELUTERVEYDENHUOLTO

5.1. YHTEISÖLLINEN OPISKELUHUOLTO

Opiskeluhuollolla tarkoitetaan oppilaan/opiskelijan hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä sekä niiden edellytyksiä lisäävää toimintaa oppilaitosyhteisössä.

Opiskeluhuolto sisältää koulutuksen järjestäjän hyväksymän opetussuunnitelman mukaisen opiskeluhuollon sekä opiskeluhuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon palvelut. Opiskeluhuolto toteutetaan opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen monialaisena suunnitelmallisena yhteistyönä oppilaiden/opiskelijoiden ja heidän huoltajiensa sekä tarvittaessa muiden yhteistyötahojen kanssa.

Opiskeluhoiltoa toteutetaan ensisijaisesti ehkäisevänä koko oppilaitosyhteisoa tukevana yhteisöllisenä opiskeluhoiltona. Sen avulla edistetaan oppilaiden/opiskelijoiden oppimista, hyvinvointia, terveyttä, sosiaalista vastuullisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä ympäristön terveellisyyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä. Kaikki toimijat oppilaitoksessa osallistuvat yhteisöllisen opiskeluhoillon toteuttamiseen. Oppilaitoskohtaisella opiskeluhoilto-ryhmällä on tärkeä rooli yhteisöllisen opiskeluhoillon suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Oppilaalla/opiskelijalla on oikeus myös yksilökohtaiseen opiskeluhoiltoon, jolla tarkoitetaan koulu- ja opiskeluterveydenhuillon palveluja
opiskeluhoillon kuraattori- ja psykologipalveluja
monialaista yksilökohtaista opiskeluhoiltoa, jota toteutetaan asiantuntijaryhmässä erityisoppilaitoksissa järjestettäviä sosiaali- ja terveyspalveluja.

5.1.1. Yhteisöllinen opiskeluhoilto perusopetuksessa

Vantaalaisen koulun yhteisölliseen hyvinvointiryhmaan (YHR) kuuluu rehtori / apulaisrehtori, koulupsykologi, koulukuraattori, kouluterveydenhoitaja, erityisopettaja ja oppilaanohjaaja (7. -9.-vuosiluokilla). Koululääkärit osallistuvat Vantaalla oppilashuoltotyöhön mahdollisuuksien mukaan. Yhteisöllisen hyvinvointiryhmän toimintaan osallistuvat myös oppilaat, huoltajat ja muut alueen toimijat.

Kouluterveydenhoitaja ja -lääkäri ovat yhteisöllisen hyvinvointiryhmän jäseninä terveydenhuillon ja lääketieteen edustajia ja asiantuntijoita, jotka tarvittaessa välittävät muulle oppilashuoltoryhmalle tietoa kouluyhteisön tai yksilöiden terveyteen liittyvistä tai hyvinvointia haittaavista tai uhkaavista tekijöistä. He vastaavat omalta osaltaan oppilashuoltoryhmässä sovituista jatkotoimista.

Toiminta-alueittain annettavan opetuksen, harjaantumisopetuksen ja autismiopetuksen oppilashuolto on tarkoituksenmukaista toteuttaa yhdessä kehitysvammahuillon toimijoiden kanssa. Kehitysvammahuillon palveluohjaajat, lääkäri ja psykologi sekä koulun rehtori ja terveydenhoitaja ovat mukana näiden ryhmien oppilashuoltotapaamisissa. Ryhmän opettaja, oppilashoitajat ja koulunkäyntiavustajat osallistuvat oppilashuillon tapaamiseen.

Yhteiset toimintatavat ja käytänteet varmistavat oppilaan hyvinvoinnin tasalaatuiset ja yhtenäiset palvelut Vantaan eri peruskouluissa. Vantaan perusopetuksen oppilashuollon käsikirja **Hyvinvointia Vantaan peruskoululaisille – Perusopetuksen oppilashuollon käsikirja** kokoaa yhteen Vantaan oppilashuoltoa ohjaavia linjauksia ja asiakirjoja.

Vantaalaisissa kouluissa on rehtorin johtama **kriisiryhmä**, johon myös kouluterveydenhoitaja kuuluu. Hyvinvointia Vantaan peruskoululaisille – Perusopetuksen oppilashuollon käsikirjassa kuvataan koulujen kriisityötä. Kaupunkitasoisesti on laadittu yhteinen turvallisuuskansion pohja, joka on osa hyvinvointikansiota ja jonka pohjalta koulut laativat omat turvallisuuskansionsa. Hyvinvointikansioon kirjataan mm toimintaohjeita häiriötilanteisiin, viestintäohjeita, koulun järjestyssäännöt tai muut koulussa sovellettavat järjestysmääräykset, koulun kriisisuunnitelma, koulun pelastussuunnitelma, henkilöstön hyvinvointi ja turvallisuus, oppilaiden hyvinvointi ja turvallisuus (poissaolojen seuranta, oppilashuoltopalvelut, kiusaamisen ehkäisy, päihdesuunnitelma), valvonta ja vartiointi, tapaturmat, läheltä piti -tilanteet sekä uhka- ja väkivaltatilanteet, työterveyshuollon työpaikkakäynnit, pelastustoimen tarkastukset (viranomaistarkastukset), työsuojelutarkastukset, teknisen työn vaarojen tunnistaminen ja kemikaaliluettelot.

Lisäksi Vantaalla toimii **kriisityön tukiryhmä**, johon kuuluu oppilashuollon psykologeja, kuraattoreita ja terveydenhoitajia. Kriisityön tukiryhmästä kootaan tarvittaessa toimijoita koulun oman kriisiryhmän avuksi, mikäli rehtori kriisitilanteessa pyytää koululleen lisääpua.

Kouluterveydenhoitajat osallistuvat peruskouluissa **hyvinvointipäivien** suunnitteluun ja toteutukseen. Hyvinvointipäiviä järjestetään lähes kaikissa kouluissa lukuvuoden aikana.

Laajojen terveystarkastusten luokkayhteenvedot käsitellään koulujen yhteisöllisissä hyvinvointiryhmissä luokka-, luokkataso- ja koulukohtaisesti. Koululääkärit osallistuvat käsittelyyn mahdollisuuksien mukaan.

5.1.2. Yhteisöllinen opiskeluhoito oppilaitoksissa

Yhteisölliset hyvinvointiryhmät toimivat säännöllisesti lukioissa, ammatillisissa oppilaitoksissa ja Aikuisopistossa. Yhteisölliset hyvinvointiryhmät ovat moniammatillisia ja niihin osallistuvat rehtori/opetuslajohtaja, kuraattori, psykologi, opinto-ohjaaja,

erityisopettaja, opiskelijoiden edustaja(t), opiskeluterveydenhoitaja, mahdollisuuksien mukaan opiskeluterveydenhuollon lääkäri ja tarpeen mukaan muita.

Metropolia ammattikorkeakoulussa opiskeluhyvinvointiryhmä toimii koko Metropolian tasoisena ja tarvittaessa yksikkökohtaisesti. Laurea ammattikorkeakoulussa on ammattikorkeakoulutasoinen opiskeluhyvinvoinnin kehittämisryhmä. Ryhmässä on edustus kaikista yksiköistä, erityisopettaja, opintopsykologi, oppilaitospastorit ja Laurea ammattikorkeakoulun toimijoita. Ryhmä kokoontuu kahdesti lukukaudessa. Opiskeluterveydenhoitaja osallistuu kutsuttuna. Tikkurilan kampuskohtaiseen opiskeluhyvinvointiryhmään opiskeluterveydenhoitaja osallistuu säännöllisesti. Opiskeluhyvinvointityöryhmä vastaa opiskeluhyvinvoinnin edistämisen toimintasuunnitelman toteutumisesta Tikkurilan yksikössä.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) mukaan opiskeluhoollon toteuttamista, arviointia ja kehittämistä varten laaditaan **oppilaitoskohtainen opiskeluhoollasuunnitelma**. Suunnitelma voi olla myös kahden tai useamman oppilaitoksen yhteinen. Opiskeluhoollasuunnitelmaan tulee sisältyä *suunnitelma opiskelijan suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä*, mikä laaditaan lukioissa hyvinvointikansion osana ja Variassa toimipisteiden hyvinvointi- ja turvallisuuskansion osana.

Opiskelijoiden hyvinvointityön onnistumiseksi on välttämätöntä, että oppilaitoksen työntekijöiden toiminta on yhteneväistä. Tätä hyvinvointityötä tukemaan on laadittu työkaluksi Vantaan lukioiden opiskeluhoollasuunnitelma **Hyvinvointia Vantaan lukiolaisille - lukioiden yhteinen opiskeluhoollasuunnitelma**. Käsikirjassa kuvataan toiminnan tavoitteet ja niistä johdetut tehtävät eri toimijoita sitovalla tavalla. Yhteiset toimintatavat ja käytänteet varmistavat opiskelijan hyvinvoinnin tasalaatuiset ja yhtenäiset palvelut Vantaan eri lukioissa.

Vantaan ammattiopisto **Varian** opiskeluhoollasuunnitelmassa **Hyvinvointia Varian opiskelijoille –opiskeluhoollasuunnitelma** linjataan, kuinka opiskelijoiden opintoja seurataan, opiskelijoiden psyykkisestä, fyysisestä ja sosiaalisesta oppimisympäristöstä huolehditaan, työ- ja toimintakykyä kehitetään, miten opiskelijat saavat osallistua päätöksentekoon ja oppilaitosviihtyvyyteen sekä minkälaista yhteistyötä tehdään opiskelijan läheisten kanssa.

Oppilaitoksilla on oppilaitoskohtainen **päihdesuunnitelma**, eli toimintamalli tilanteeseen, jossa opiskelijan epäillä käyttävän päihteitä tai opiskelija on päihtyneenä oppilaitoksessa.

Mikäli alaikäinen opiskelija tulee päihtyneenä kouluun, asiasta ollaan välittömästi yhteydessä huoltajiin ja huoltajat hakevat nuoren koulusta. Päihteiden käytöstä tehdään lastensuojeluilmoitus. Päihteiden käyttöön puututaan ja opiskelija ja hänen huoltajansa voidaan ohjata Nuortenkeskus Nuppiin saamaan apua ja tukea.

Oppilaitosten **turvallisuuskansioissa** on kuvattu mm. oppilaitoksen kriisisuunnitelmat. Toisen asteen oppilaitosten, Vantaan aikuisopiston ja Laurea ammattikorkeakoulun opiskeluterveydenhoitajat kuuluvat oppilaitosten kriisi- ja turvallisuustyöryhmiin.

Yhteisöllisissä hyvinvointiryhmissä sovitaan käytännöt luvattomiin poissaoloihin puuttumiseksi sekä niihin tilanteisiin, kun **opiskelija ei tule kouluun**.

Lukioissa ja Variassa järjestetään kerran vuodessa **hyvinvointiviikko tai muutaman kerran vuodessa hyvinvointipäiviä**, joiden järjestämiseen opiskeluterveydenhoitajat osallistuvat. Hyvinvointiviikon aikana opiskelijoille jaetaan erilaisten tapahtumien kautta tietoa muun muassa päihteistä, mielenterveydestä, terveellisestä ravinnosta, seksuaaliterveydestä ja ergonomiasta. Hyvinvointiviikko järjestetään usein yhteistyössä Laurea ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan opiskelijoiden kanssa. Lisäksi terveydenhoitajat ovat myös olleet mukana järjestämässä ja toteuttamassa terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä teemapäiviä ja tapahtumia, mm. tupakoimattomuuden edistämiseksi järjestettäviä häkämittauksia.

Opiskeluterveydenhoitajat osallistuvat ryhmien, kuten **tupakasta vieroituskurssien, Savuton elämä -kurssien, Maestro -kurssien sekä Nyyti-elämänhallintakurssien** vetämiseen yhteistyössä muun opiskeluhuoltohenkilöstön kanssa.

Maestro-kurssi (masennuksen ennaltaehkäisykurssi stressinhallintaa oppimalla) on strukturoitu, ryhmämuotoinen stressinhallintakurssi. Se on suunnattu nuorille, jotka saavat terveystarkastuksen mielialakyselyssä korkeat pistemäärät. Kurssilla opiskelijat täyttävät työkirjoja ja tekevät kotitehtäviä. Kurssi kokoontuu kahdeksan kertaa ja mukana voi olla viidestä seitsemään nuorta. Maestro-kursseista ollaan nykyisin yhä enemmän siirtymässä Nyyti-kursseihin.

Nyyti ry on kouluttanut Vantaan opiskeluterveydenhoitajat elämäntaitokurssien ohjaamiseen vuonna 2015. Elämäntaitokursseja terveydenhoitajat pitävät ammatillisissa oppilaitoksissa yhteistyössä kuraattoreiden ja psykologien kanssa ja Laurea ammattikorkeakoulussa yhteistyössä oppilaitospastorin ja erityisopettajan kanssa.

5.1.3. Opiskeluympäristön terveellisyys ja turvallisuus

Oppilaalla on perusopetuslain 628/1998 ja Lain perusopetuslain muuttamisesta 642/2010 mukaan oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Hyvät työ- ja opiskeluolosuhteet luovat edellytykset koko kouluyhteisön hyvinvoinnille, työ- ja opiskelukyvyn säilyttämiselle sekä tulokselliselle oppimiselle.

Terveystarkastuslaki 1326/2010 16 § ja 17§ ja Valtioneuvoston asetus 338/2011 12 § velvoittavat tarkastamaan kouluyhteisön ja opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden kolmen vuoden välein. Koulujen ja oppilaitosten terveellisyys ja turvallisuus tarkastetaan Vantaalla kahden vuoden välein monialaisessa yhteistyössä rehtorin/opetusalaohjauksen, koulu- ja opiskeluterveydenhuollon, oppilaiden tai opiskelijoiden ja koko yhteisöllisen hyvinvointiryhmän kanssa. Välivuosina seurataan, että sovitut toimenpiteet terveellisuuden ja turvallisuuden suhteen ovat toteutuneet. Tarvittaessa kutsutaan tarkastukseen mukaan kiinteistön edustaja, terveystarkastaja, henkilöstön työterveyshuolto, työsuojeluhenkilöstö ja tarvittaessa muita asiantuntijoita ja lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviä tahoja. Tarkastuksessa todettujen puutteiden korjaamista seurataan vuosittain. Oppilaat ja opiskelijat osallistuvat opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden arviointiin. Peruskoulujen ja oppilaitosten tarkastukseen kutsutaan myös vanhempien edustaja, esimerkiksi vanhempainyhdistyksestä.

Opiskeluympäristön arviointiprosessia kehitettiin Vantaalla 2013-2014 työryhmässä, jossa oli edustettuna sivistystoimen, sosiaali- ja terveystoimen (koulu- ja opiskeluterveydenhuolto), työsuojelun, henkilöstökeskuksen, työterveyshuollon, ympäristökeskuksen ja tilakeskuksen edustajat. Tuolloin kehitettiin *Opiskeluympäristön arviointi* -lomake ja ohjeistettiin terveydenhoitaja ja rehtori Opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden arviointi peruskouluissa ja II asteella -ohjeella. Ohje päivitettiin 12.9.2016.

Vantaalla koulut ja oppilaitokset tekevät opiskeluympäristön turvallisuuden arvioinnin kanssa rinnakkain henkilökunnan työolojen arviointia. Työolojen arvioinnissa noudatetaan myös kaupungin yleisiä linjauksia ja ohjeita. Työolojen arviointi tehdään samana vuonna kuin henkilökunnan Kunta10-kysely. Työolojen arvioinnista vastaa rehtori ja arviointiin osallistuu koko työyhteisö. Opiskeluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden arviointi tehdään yhteistyössä mm. rehtorin, opettajien, oppilaiden, opiskelijoiden ja vanhempien kanssa ja terveydenhoitaja huomioi opiskelijoiden näkökulman. Oppilaitoskohtaisen opiskeluhuoltoryhmän, rehtorin sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollontarkastukseen

liittyvät tehtävät ja työnjako sovitaan ohjausryhmätasolla. Tavoitteena on, että tarkastus tehdään yhdenmukaisesti eri oppilaitoksissa kunnan alueella. Lisäksi hyödynnetään viranomaisten, työterveyshuollon ym. mahdollisesti tekemiä tarkastuksia ja havaintoja. Viimeisimmät opiskeluympäristön arvioinnit on tehty syksyllä 2016.

Sisäilmaan liittyvä oireseuranta kouluissa ja oppilaitoksissa sekä lait ja asetukset velvoittavat ja ohjaavat sisäympäristöasioissa. Tällaisia lakeja ja asetuksia ovat mm.

Terveysturvallisuuslaki (763/1994), Työturvallisuuslaki (738/2002), Työterveyshuoltolaki (1383/2001), Valtioneuvoston asetus työpaikkojen turvallisuus- ja terveysvaatimuksista (577/2003), Laki liikehuoneiston vuokrauksesta (482/1995) ja Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) asetus asunnon ja muun oleskelutilan terveydellisistä olosuhteista sekä ulkopuolisten asiantuntijoiden pätevyysvaatimuksista (545/2015).

Vantaalla on koottu kaupunkitasoinen sisäilmatyöryhmä ja laadittu sisäympäristöasioiden menettelytapaohje keväällä 2017. Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto toteuttaa oppilaiden ja opiskelijoiden oireseurantaa niissä kouluissa ja oppilaitoksissa, joissa on perustettu koulu- tai oppilaitoskohtainen sisäilmaryhmä. Sisäilmaryhmä perustetaan, mikäli ongelmaa ei ole saatu ratkaistua, tiloissa on ollut toistuvia sisäilmaongelmia ja ongelmien aiheuttajat ovat epäselviä eikä tilanteeseen ole löydetty ratkaisua normaalimenettelyllä tai on syntynyt vahva epäily työntekijöiden/oppilaiden/muiden käyttäjien oireilun työperäisyydestä ja/tai olosuhteiden terveyshaitasta. Sisäilmaryhmän kokoonpano vaihtelee tilanteen ja tarpeen mukaan. ja päätöksen kohdekohtaisen sisäilmatyöryhmän perustamisesta tekevät rehtori, toimialan työsuojelu- tai työturvallisuusvastaava, toimialan työsuojelupäällikkö (työhyvinvointiasiantuntija) ja tilakeskuksen edustaja. Lukumääräiset oireseurantatiedot raportoidaan tälle ryhmälle. Tietoja hyödynnetään rakennusten tutkimusten ja korjausten suunnittelussa.

5.2. KOULUTERVEYDENHUOLTO

Kouluterveydenhuolto on tarkoitettu peruskoululaisille ja heidän perheilleen.

Mahdollisimman terveen kasvun ja kehityksen turvaaminen luo edellytykset oppimiselle ja terveille aikuisuudelle. Pääsy kouluterveydenhuoltoon kuuluu tasavertaisena oikeutena kaikille oppilaille. Erityistä huomiota on kiinnitettävä niihin oppilaisiin, joiden edellytykset ovat keskimääräistä heikommat. Oppilaiden hyvinvointia tulee arvioida monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti. Kouluterveydenhuoltoon sisältyy oppilaan hyvinvoinnin, terveyden, terveen kasvun ja kehityksen tukeminen, seuraaminen, arviointi ja edistäminen sekä oppimisen, tunne-elämän ja käyttäytymisen ongelmien tunnistamiseen ja selvittämiseen

osallistuminen yhteistyössä muun oppilashuoltohenkilöstön, opetushenkilöstön ja vanhempien kanssa (Stakes 2002).

Terveystarkastuslain (L 1326/2010 § 16) mukaan kouluterveydenhuollon palveluihin sisältyy:

- kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta kolmen vuoden välein. Vantaalla opiskelu ympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden tarkastus tehdään kahden vuoden välein.
- vuosiluokittain oppilaan kasvun ja kehityksen sekä terveyden ja hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen
- oppilaan vanhempien ja huoltajien kasvatustyön tukeminen
- oppilaan suun terveydenhuolto, johon sisältyvät suun terveystarkastukset vähintään kolme kertaa ja yksilöllisen tarpeen mukaan
- oppilaan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhainen tunnistaminen ja tukeminen
- pitkäaikaisesti sairaan lapsen omahoidon tukeminen yhteistyössä muiden oppilashuollon toimijoiden kanssa sekä
- tarvittaessa jatkotutkimuksiin ja -hoitoon ohjaaminen
- oppilaan terveydentilan toteamista varten tarpeelliset erikoistutkimukset
- oppilaan työelämään tutustuttamisen aikainen terveydenhuolto. (L 1326/2010)
- koulutapaturmat ja äkillisesti koulupäivän aikana sairastuneen lapsen hoidon tarpeen arviointi ja hoitoon ohjaus

5.2.1. Oppilaskohtainen kouluterveydenhuolto

Vantaalla toteutetaan valtioneuvoston asetuksen 338/2011 mukaista **terveystarkastusohjelmaa**, jonka mukaan oppilaalla on terveystarkastus peruskoulussa joka vuosi. Valmistavan luokan oppilaille tehdään terveystarkastus mahdollisimman pian sen jälkeen, kun oppilas on aloittanut koulunkäynnin.

1. lk., 5. lk. ja 8. lk. oppilaiden terveystarkastukset ovat laajoja, sisältäen lääkärin terveystarkastuksen. Laajoihin terveystarkastuksiin kutsutaan molemmat vanhemmat mukaan. Vantaan kouluterveydenhuollon yksityiskohtainen terveystarkastusohjelma on tallennettu kaupungin intranet-sivuille ja se esitetään liitteessä 7. Taulukko 5. kuvaa

kouluterveydenhuollon terveystarkastusohjelman rakennetta. Mikäli oppilaalla tai hänen perheellään on tuen tarvetta tai tarvitaan tulkkia, käynteihin varataan pidempi vastaanottoaika. Tukea tai seurantaa tarvitseville oppilaille varataan lisä- ja seurantakäyntejä tarpeen mukaan, mm. mikäli vastaanotolla ei ole ehditty käsitellä- kaikkia asioita tai tuen tarpeessa olevalla oppilaalla on jatkoseurannan tai lisäkäynnin tarve.

Taulukko 5. Kouluterveydenhuollon terveystarkastusohjelma

Vuosiluokka	V	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.
Terveydenhoitajan tarkastus	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Lääkärin tarkastus		x				x			x	
		laaja				laaja			laaja	
Suun terveystarkastus		x		x		x			x	

V = valmistava luokka

Vantaan kouluterveydenhuollossa jaettava terveysneuvontamateriaali on koottu ja tallennettu kaupungin intranet-sivuille. Käytössä olevan terveysneuvontamateriaalin ajantasaisuudesta vastaavat kouluterveydenhuollon vastuuosastonhoitaja sekä kouluterveydenhuollon kehittämistyöryhmä (ks. luku 3.5.1.).

Terveystarkastusten **tutkimus- ja seulontamenetelminä** käytetään oppilaan ja hänen vanhempiansa haastattelun ohella, fysiologisia mittauksia sekä standardoituja kyselylomakkeita terveystarkastusohjelman mukaisesti. Vantaalla laajoissa terveystarkastuksissa käytetään THL:n kehittämiä terveyskyselylomakkeita, Lomakkeet lähetetään vanhemmille ja oppilaille etukäteen. Kyselylomakkeet löytyvät myös Vantaan internetsivuilta. Apotti-potilastietojärjestelmän käyttöönoton myötä lomakkeet löytyvät Maisa-itsepalveluportaalista, jossa niitä voi täyttää ja lähettää sähköisesti kouluterveydenhuoltoon. Etukäteen täytetyt kyselylomakkeet auttavat oppilasta ja oppilaan vanhempia pohtimaan lapsen terveyttä, perheen terveystottumuksia ja valmistautumaan terveystarkastukseen. Täytetyt kyselylomakkeet toimivat myös puheeksi ottamisen välineinä terveystarkastuksissa.

Tulevien 3. ja 7. luokkalaisten terveystarkastuksia tehdään kesä- ja elokuussa. Kesätarkastuksista tiedotetaan Vantaan kouluterveydenhuollon internetsivuilla, Wilman kautta, sähköpostilla tai puhelimitse. Peruskoulujen kesätarkastukset ohjeistetaan joka kevät PERUSKOULUN KESÄTARKASTUKSET – ohjeessa.

Kouluterveydenhuollossa annetaan **kansallisen rokotusohjelman mukaiset rokotukset** alaikäisten oppilaiden osalta vanhempien luvalla. Sairautensa vuoksi riskiryhmään kuuluva oppilaan on mahdollista saada kausi-influenssarokote kouluterveydenhuollosta.

Kansalliseen rokotusohjelmaan kuulumattomien rokotusten reseptien kirjoittamisesta ja antamisesta huolehtivat terveysasemat ja tartuntatautiyksikkö *Rokotukset eri toimipisteissä* -ohjeistuksen mukaisesti. Peruskoulun päätyttyä kouluterveydenhoitaja antaa 9-luokan terveystarkastuksessa oppilaalle tulostaa potilastietojärjestelmästä tiedot siihen mennessä Vantaalla annetuista rokotuksista.

Oppilaan **näkö ja kuulo** tutkitaan THL:n menetelmäkäsikirjan (THL 2011) ohjeistuksen mukaisesti. Silmälääkärille lähettämiskäytänteet on kirjattu ohjeeseen Lapsen näön tutkiminen lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa 1.4.2017. Poikkeavan kuuloseulatutkimuksen jälkeen oppilas lähetetään ensisijaisesti kuulontutkijalle kuulontutkijan ohjeistuksen mukaisesti. Mikäli tarpeellista, kuulontutkija tai lääkäri lähettää oppilaan edelleen Korvaklinikalle HUS Kuulokeskus, Silmä-korvasairaala ohjeistuksen mukaisesti.

Erityisruokavaliota tai uskontoon tai eettisiin syihin perustuvia ruokarajoituksia noudattavien oppilaiden vanhemmat/hoitajat ilmoittavat koulun terveydenhoitajalle hyvissä ajoin ennen lukuvuoden alkua oppilaan ruokarajoituksista. Tarvittaessa kouluterveydenhuolto ohjaa lapset vanhempien terveysaseman lääkärille tai ravitsemusterapeutin vastaanotolle.

Ryhdin ja selän tutkiminen kuuluu terveystarkastukseen THL:n ohjeistuksen mukaisesti. **Tuki- ja liikuntaelinvaivoissa**, kuten esim. ryhti- ja selkäasioissa kouluterveydenhuolto konsultoi ja lähettää tarvittaessa fysioterapiaan.

Vantaan kaikkien peruskoulujen terveydenhoitajat ovat mukana **Liikkuva koulu** -toiminnassa. Liikkuva koulu -toiminta on vakituista ja jatkuvaa vuodesta 2016 lähtien. Toiminnassa tuetaan koululaisten liikuntamahdollisuuksia konkreettisin keinoin. Koulujen terveydenhoitajilla on mahdollisuus jakaa oppilaiden liikunnallisen tuen tarpeen mukaisesti ilmaisia uinti- ja perheuintilippuja kaupungin uimahalleihin. Terveystarkastajat voivat myös ohjata lapsia matalan kynnyksen liikuntakerhoihin sekä liikuntatoimen järjestämille kesäleireille. Osassa kouluista oppilaita voi ohjata liikunnan tukiopetukseen sekä motivoida heitä liikkumaan perheliikuntapassilla tai Polar -aktiivisuusmittarilla.

Kouluterveydenhuolto muistuttaa ja antaa ohjeita **suun terveyden** hoitamisesta terveystarkastusten yhteydessä. Vantaan suun terveydenhuollon liikelaitos kutsuu oppilaat säännöllisiin suun terveydenhuollon tarkastuksiin. Suun terveydenhuolta osana kouluterveydenhuoltoa kuvataan luvussa 6.2.

Seksuaaliterveyden edistäminen sisältyy terveystarkastusten terveysneuvontaan kehitysvaihetta vastaavasti. Lisäksi kouluterveydenhoitajat pitävät ennalta yhteisesti suunnitellun sisällön mukaisia seksuaaliterveystunteja 5. luokkalaisille.

Vuodesta 2016 on tehostettu yläkoulujen ja opiskeluterveydenhuollon seksuaaliterveys- ja ehkäisyneuvontaa. 8. luokan terveystarkastuslomakkeessa oppilaalta kysytään, onko hänellä kysymyksiä tai huolia ehkäisyyn, sukupuoliseen kypsyymiseen tai suuntautumiseen liittyen. 9. luokalla seksuaaliterveyteen liittyviä asioita käsitellään terveystarkastuksen yhteydessä.

Kondomeja ja kondomien käyttöohjeita jaetaan terveystarkastusten yhteydessä 9-luokan oppilaille. Kondomeja jaetaan muilla vastaanottokäynneillä tarpeen mukaan ja kampanjoiden yhteydessä laitetaan kondomeja esille vastaanottohuoneeseen, jolloin oppilaat voivat niitä vapaasti ottaa. Kondomeja annetaan kaikilla käynneillä, joilla keskustellaan seksuaalisuudesta, sukupuolitaudeista ja seurustelusta. Kaikki alle 20 – vuotiaat saavat Vantaalla ilmaisen ehkäisyn.

Yläkoulujen oppilaita ohjataan tarvittaessa käyttämään **ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvolan** palveluita. Terveystarkastaja luo omalla vastaanotollaan oppilaalle sähköisen asiakkuuden **ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvolaan**. Terveystarkastajat ja lääkärit opastavat oppilaita, miten perhesuunnitteluneuvolaan varataan aika (sähköisesti ja puhelimitse) ja missä oppilaalle lähin perhesuunnitteluneuvola sijaitsee. Oppilaalle varataan vastaanotolla yhdessä aika perhesuunnitteluneuvolaan. Terveystarkastajille on järjestetty koulutusta seksuaaliterveydestä ja laadittu ohje *Seksuaaliterveyden edistäminen yläkouluissa ja opiskeluterveydenhuollossa 2016 alkaen – ohje työntekijöille*.

Terveystarkastajat tekevät yhteistyötä peruskoulun terveystiedon opettajan kanssa. Terveystarkastajat tarjoutuvat tulemaan mukaan terveystiedon tunneille, kun seksuaali- ja lisääntymisterveyttä käsitellään. Koulujen hyvinvointiviikoilla ja -päivillä pidetään seksuaaliterveyden edistäminen ja raskauden ehkäisyneuvonta asioita esillä.

Kehitysvammaisten oppilaiden terveystarkastuksia on kehitetty laatimalla erillinen kyselylomake terveystarkastuksia varten ja tullaan kehittämään edelleen yhteistyössä kehitysvammahuollon kanssa.

Määräaikaiset **suun terveystarkastukset** toteutetaan suun terveydenhuollossa kaikille 1.-, 3.-, 5.- ja 8. -luokkalaisille. Tarpeen mukaan käyntejä hammashoitolassa voi olla useamminkin. Kouluterveydenhuollon terveydenhoitajat muistuttavat oppilaita suun terveyden hoitamisesta ja antavat ohjeita suun terveyteen liittyen terveystarkastusten yhteydessä. Terveydenhoitajat ohjaavat oppilaita ja perheitä varaamaan aikaa tarvittaessa suun terveydenhuoltoon. Tavoitteena on tukea oppilaan hyvää suun terveyden kehitystä ja ehkäistä suun sairauksien syntymistä.

Suun terveydenhuolto on laatinut yhteistyössä kouluterveydenhuollon kanssa oppaan terveydenhoitajille suun terveydestä. Terveydenhoitajille on järjestetty koulutusta suun terveyteen liittyvissä asioissa sekä suun terveydenhuoltoon ohjaamisessa. Koululaisten suun terveydenhuoltoa kuvataan tarkemmin suun terveydenhuollon toimintaohjelmassa luvussa 6.2.

Kouluterveydenhuollon laajojen terveystarkastusten tavoitteena on tunnistaa oppilaan ja perheen mahdolliset tuen tarpeet yhteistyössä perheen kanssa, jotta tarvittavaa tukea voidaan kohdentaa mahdollisimman varhain sitä tarvitseville. Kouluterveydenhuollon laajoihin terveystarkastuksiin kutsutaan molemmat vanhemmat kotiin lähetettävällä kirjeellä. Vantaalla laajat 1., 5. ja 8. luokan terveystarkastukset tehdään terveydenhoitajan ja lääkärin yhteisvastaanottona.

Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon lääkäriyksikössä toimii 2-3 **lastentautien erikoislääkäriä**. Kouluterveydenhoitajat ja -lääkärit voivat konsultoida lastenlääkäreitä lasten terveyteen liittyvissä kysymyksissä sekä tarvittaessa ohjata lapsen lastenlääkärin vastaanotolle arvioon. Tikkurilan terveysasemalla toimii lisäksi **lastenneurologian erikoislääkäri**, jolle voidaan ohjata lapsia arvioon. Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon lastenlääkärit osallistuvat myös kouluterveydenhuollon toiminnan kehittämiseen ja henkilöstön kouluttamiseen. Konsultaatio-ohje lasten kanssa työskenteleville lääkäreille on laadittu 2016.

Koulu- ja opiskeluterveydenhoitajia on koulutettu vanhemmuuden tukemiseen. Koti ja perhe ovat lapsen ja nuoren tärkeimmät kehitysympäristöt ja lapsen ja nuoren hyvinvoinnin edellytykset muotoutuvat niissä. Kouluterveydenhuollon laajoissa terveystarkastuksissa

perheen hyvinvoinnin arvioinnin lähtökohtana ovat vanhempien ja ikätasoisesti lasten näkemykset perheen terveydestä ja hyvinvoinnista, terveystottumuksista ja elämäntilanteeseen liittyvistä voimavaroista sekä huolen aiheista ja tuen tarpeista. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota isän ja äidin hyvinvointiin, lapsen hyvinvointiin, vanhemmuuteen, perheen elinoloihin, mahdollisten sisarusten vointiin ja keskinäiseen suhteeseen sekä perheen tukiverkoston.

Oppilaiden ja perheiden terveystottumuksia, terveyttä ja hyvinvointia sekä mahdollista tuen tarvetta arvioidaan laajoissa terveystarkastuksissa yhdessä oppilaiden ja perheiden kanssa seuraavien vanhempien täyttämien lomakkeiden avulla:

- *Päihdekysely*
- *Terveystietoja oppilaasta kouluterveydenhuollolle* (1. luokan laaja tarkastus)
- *5-luokkalaisen terveystarkastukseen liittyvä kysely* (5. luokan laaja tarkastus)
- *8-luokkalaisen terveystarkastukseen liittyvä kysely vanhemmille* (8. luokan laaja tarkastus)

5.luokan oppilaat täyttävät:

- *5-luokkalaisen terveystarkastukseen liittyvä kysely*

Edellisten lisäksi 8. luokan oppilaat täyttävät omalta osaltaan:

- *8-luokkalaisen terveystarkastukseen liittyvä kysely*
- *Mielialaseula (RBDI)*
- *Adsume -päihdekysely nuorille*

Kouluterveydenhuollon laajoista tarkastuksista tulee asetuksen 338/2011 mukaan laatia luokakohtainen yhteenveto ilman henkilötietoja, jota käytetään oppilashuollossa arvioitaessa luokka- ja kouluyhteisön tilaa ja mahdollisia lisätoimenpiteitä. Vantaalla kaikissa laajoista terveystarkastuksista laaditaan luokkayhteenvedot ja kouluterveydenhuollon toimijat esittelevät ne koulujen yhteisöllisessä hyvinvointiryhmässä.

Lapsen fyysisen toimintakyvyn mittaamiseksi on kehitetty valtakunnallinen MOVE-mittausjärjestelmä, joka on osa vuonna 2016 uudistettua opetussuunnitelmaa sekä ennaltaehkäisevän terveydenhuollon rakenneosaa. MOVE- fyysisen toimintakyvyn

mittaukset tehdään liikunnanopettajan toimesta liikuntatunneilla. MOVE-mittausten tulokset käsitellään 5. ja 8. luokan laajan terveystarkastuksen yhteydessä, mikäli oppilaan vanhemmat ovat antaneet suostumuksensa tulosten hyödyntämiseen laajoissa terveystarkastuksissa.

Vantaan kouluterveydenhoitajilla on **päivittäin vastaanotto ilman ajanvarausta**. Oppilaat voivat tällöin hakeutua terveydenhoitajan vastaanotolle huolineen. **Koulutapaturman sattuessa tai oppilaan sairastuessa äkillisesti koulupäivän aikana**, oppilaat voivat hakeutua terveydenhoitajan vastaanotolle ilman ajanvarausta myös muina aikoina. Terveystarkastaja tekee hoidon tarpeen arvioinnin, antaa ensiavun ja lähettää oppilaan tarvittaessa jatkohoitoon.

5.2.2. Oppilashuolto ja monialainen yhteistyö

Kouluterveydenhuolto on osa koulujen moniammatillista oppilashuoltoa. Se tekee kiinteää yhteistyötä opettajien, koulukuraattorien ja koulupsykologien kanssa sekä yhteisön hyvinvoinnin edistämisen, ennaltaehkäisyyn, terveystarkastusten että yksilöllisen tuen järjestämisen osa alueilla. Tietojen siirto tapahtuu salassapitosäännöksiä noudattaen.

Vantaan peruskouluissa toimii 25 koulupsykologia ja 27 kuraattoria. Oppilashuollon toimijoiden palvelut kuvataan myös Perusopetuksen oppilashuollon käsikirjassa Hyvinvointia Vantaan peruskoululaisille Perusopetuksen oppilashuollon käsikirja sekä esimerkiksi Koulukuraattorit ja koulupsykologit perusopetuksessa -esitteessä.

Yksilökohtaista oppilashuoltoa voidaan tarvita, jos oppilaan kasvun ja kehityksen sekä koulunkäynnin tukeminen sitä vaativat. Tätä tarkoitusta varten voidaan perustaa **monialainen asiantuntijaryhmä**. Tällaisen yksilökohtaisen oppilashuollon käynnistäminen edellyttää oppilaan ja/tai hänen huoltajansa suostumusta, mikä todennetaan laatimalla *sopimus yksilökohtaisesta oppilashuollosta*. Yksilökohtaisen oppilashuollon palaverista ja sovituista toimenpiteistä laaditaan *oppilashuoltokertomus*. Prosessi on kuvattu "Yksilöllinen opiskeluhoito-kaaviossa, joka on laadittu yhteistyössä sivistystoimen ja sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa.

Vantaan sivistystoimen kanssa on yhteistyössä laadittu **Koulujen lääkehoitosuunnitelma**, joka selkeyttää vastuuta lääkitystä käyttävien oppilaiden koulupäivän aikaisesta lääkkeen antamisesta.

8. luokan terveystarkastuksessa oppilaat täyttävät **RBDI- mielialakyselyn**. Mielialakyselyä käytetään myös tarvittaessa vastaanottotilanteen yhteydessä muillakin luokilla. Mikäli oppilaalla on ongelmia, jotka painottuvat selkeästi käytöspuolelle tai kyseessä on muu selvä **mielenterveyden ongelma**, lapsi ohjataan koulupsykologille, perheneuvolaan tai lasten/nuorten psykiatriselle poliklinikalle.

Ennaltaehkäisevä päihdetyö ja varhainen puuttuminen lasten ja nuorten päihteiden käyttöön on osa kouluterveydenhuollon terveyden edistämistä ja sairauksien sekä syrjäytymisen ennaltaehkäisyä. Kouluterveydenhuollon terveystarkastuksissa pyritään ennaltaehkäisemään lasten ja nuorten päihteiden käyttöä, tunnistamaan päihteitä käyttävät lapset ja nuoret sekä puuttumaan alaikäisten päihteiden käyttöön.

Valintojen putki - ennaltaehkäisevää päihdetyötä 6-luokkalaisille on koulujen, nuorisotoimen, poliisin, SPR:n Vantaan nuorten turvatalon, nuorisopalveluiden, seurakunnan ja nuortenkeskus Nupin kanssa yhteistyössä toteutettava tarinallinen päihdekasvatusmenetelmä, joka tukee koulujen ehkäisevää päihdetyötä sekä tarjoaa opettajille, huoltajille ja toimijoille työkaluja nuorten kanssa käytävään päihdeaiheiseen keskusteluun. Valintojen putkeen osallistuvat kaikki vantaalaiset 6. luokat.

Päihteiden käytöstä kysyminen kuuluu jokaiseen terveystarkastukseen. 8. luokkalaiset täyttävät ADSUME-päihdekyselyn ennen terveystarkastukseen tulemistä. Päihteiden käyttöön puututaan ja tarvittaessa oppilas ohjataan jatkohoitoon. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa henkilökuntaa on koulutettu päihteiden käyttöön puuttumiseen. Ohjeet tupakkatuotteiden ja muiden päihteiden puheeksiottoon ja hoitoonohjaukseen ovat käytössä. Ohjeet "Adsume -varhainen puuttuminen", "Päihdehoidon prosessi koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa Vantaalla" ja "Tupakoinnin, nuuskaamisen puheeksiotto" -hoito-ohjeet koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstön työn tueksi on laadittu vuonna 2014.

Laajoissa terveystarkastuksissa **vanhempien päihteidenkäyttöä** kysytään. Vastaanotolla päihteidenkäyttö otetaan puheeksi, päihdekyselyn tulokset kirjataan vanhempien omiin potilastietoihin vanhempien luvalla. Mikäli päihdekyselyn tulokset ylittävät riskirajan tai kouluterveydenhuollossa herää huoli vanhempien päihteiden käytöstä, ohjataan vanhempi terveysasemalle, omaan työterveyshuoltoon tai päihdepalveluiden piiriin.

Yhteisölliset hyvinvointiryhmät laativat peruskouluissa koulukohtaiset toimintamallit tilanteisiin, kun **oppilaan epäillään käyttävän päihteitä sekä miten toimia, kun oppilas on päihtyneenä koulussa**. Mikäli oppilas tulee päihtyneenä kouluun, asiasta ollaan välittömästi yhteydessä huoltajiin ja huoltajat hakevat lapsen koulusta. Päihteiden käytöstä tehdään *lastensuojeluilmoitus*.

Oppilashuollon käsikirjassa on ohjeistus **poissaoloihin puuttumiseen** kouluissa.

5.2.4. Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen

Kaikkien terveystarkastuksista poisjäävien oppilaiden tuen tarve selvitetään ohjeistuksen *Terveystarkastuksista poisjäävien oppilaiden tuen tarpeen selvittäminen* mukaisesti.

5.2.5. Oppilaan siirtyminen opiskelijaksi opiskeluterveydenhuoltoon

Kouluterveydenhuollon potilastietojärjestelmän terveys- ja sairaustiedot siirtyvät Vantaalla toisen asteen opinnoissa jatkavien osalta automaattisesti kouluterveydenhuollosta opiskeluterveydenhuollon käyttöön. Muissa kunnissa peruskoulun käyneiden oppilaiden terveystiedot tilataan tarvittavin osin opiskeluterveydenhuoltoon lukukauden alussa. Navitas-järjestelmän kautta opiskeluterveydenhuolto saa osan aikaisemmista potilastiedoista. Opiskelijalle annetaan **info HUS alueen yhteisestä potilasrekisteristä** ja samalla opiskelija antaa luvan Navitas-järjestelmässä olevien tietojen käyttöön tarvittaessa. Näin terveydenhoitajalla ja lääkärillä on lupa katsoa tiedot HUS sairaanhoitopiirissä annetuista hoidoista ja lupa lähettää pyynnöstä HUS sairaanhoitopiirin alueella potilaspaperit toiselle hoitavalle taholle. Alaikäisillä info annetaan huoltajalle.

Asiakkaita informoidaan myös **e-arkistosta** ja **e-reseptistä** ja tietojen näkymisestä **Omakannassa**. Kaikista informoinneista tehdään merkintä järjestelmään. Asiakas ei voi kieltäytyä ottamasta infoa vastaan. Asiakas tekee itse kiellot ja suostumukset tietojensa käyttämisestä ja luovuttamisesta muille hoitotahoille kanta.fi -sivustolla. Jos vastaanotolla katsotaan asiakkaan tietoja e-arkistosta, lupa kysytään suullisesti, ja asiakkaalla on mahdollisuus kieltäytyä. E-arkistoon tulee merkintä tietojen katsomisesta.

Erityistä tukea jatko-opinnoissaan tarvitsevien nuorten siirtymiseen toiselle asteelle on kiinnitettävä erityistä huomiota. Näiden oppilaiden mahdolliseen kuntoutusrahan hakemiseen ja koulutuskokeiluihin liittyvät asiat on ohjeistettu. Oppilaanohjaaja ja luokanvalvoja tai erityisluokanopettaja tekee yhteenvedon **jatko-opiskelusuunnitelman**

kuntoutusrahan hakemista varten, johon liittyy arvio pedagogisen tuen tarpeesta perusopetuksessa, alustavaa suunnitelmaa tuen tarpeesta toisella asteella, jatko-opiskelusuunnitelma, perustelut koulutusalan valinnalle ja arvio oppilaan tulevasta työllistymismahdollisuudesta. **Jatko-opinnoissa tarvittavan erityisen tuen arvioinnin prosessi yläkoulussa** on kuvattu ja jalkautettu.

Nuorisolain 11 §:n mukaan **oppilaitoksen on luovutettava nuoren kotikunnan etsivälle nuorisotyölle**, nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta säädetään, seuraavasti:

- 1) opetuksen järjestäjän on luovutettava tiedot **perusopetuksen päättäneestä nuoresta, joka ei ole sijoittunut perusopetuksen jälkeisiin opintoihin**;
- 2) koulutuksen järjestäjän on luovutettava tiedot nuoresta, joka keskeyttää opinnot ammatillisessa koulutuksessa tai lukiokoulutuksessa;

Nuori ohjataan Nuorten ohjaus- ja tukikeskus **Kipinään**, mikäli hänellä ei ole jatkokoulutuspaikkaa tai opinnot ovat keskeytymässä. Koulujen opinto-ohjaajat ovat yhteydessä niihin oppilaisiin, jotka ovat jääneet ilman opiskelupaikkaa.

Alle 30-vuotiaille nuorille ja aikuisille on tarjolla **Ohjaamon** palvelut. Ohjaamo auttaa nuoria ja nuoria aikuisia töiden etsimisessä, koulutus- tai uravaihtoehtoja miettiessä tai asunnon löytämisessä. Ohjaamoon voi mennä ilman ajanvarausta ja saada vinkkejä ja sparrausta työntekijöiltä. Ohjaamo järjestää paljon eri tapahtumia ja valmennuksia.

5.2.6. Kouluterveydenhuollon kehittäminen

- Kouluterveyskyselyn hyödyntämisen lisääminen koulukohtaisesti yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa
- Kehitysvammaisten oppilaiden terveystarkastusprosessin kehittäminen yhteistyössä kehitysvammahuollon ja opetustoimen kanssa.
- Luokkayhteenvetojen käytön kehittäminen koulujen yhteisöllisessä hyvinvointityössä ja osana kaupunginlaajuista hyvinvointityötä
- Monikulttuuristen perheiden, lasten ja nuorten kouluterveydenhuollon palveluiden kehittäminen
- Etätulkkauksien lisääminen vastaanottojen yhteydessä

- MOVE-tuloksia hyödyntäminen 5. ja 8. luokan terveystarkastuksissa (8.luokan mittaukset otetaan käyttöön syksyllä 2018)
- Ryhmävastaanottojen kehittäminen osana 9. luokan terveystarkastusta
- Vastaanottoja tarjotaan kesällä koululaisten loma-aikoina, Kesäterkkari-toimintaa jatketaan ja kehitetään saatujen kokemusten perusteella.

5.3. OPISKELUTERVEYDENHUOLTO

Opiskeluterveydenhuollon tavoitteena on ylläpitää ja parantaa opiskelijoiden hyvinvointia edistämällä opiskelijoiden terveyttä ja opiskelukykyä, järjestämällä terveyden- ja sairaanhoitopalveluja, edistämällä opiskelu ympäristön terveellisyyttä ja turvallisuutta sekä varmistamalla koko opiskeluyhteisön hyvinvointia. (STM 2006:12) Opiskeluterveydenhuolto on kokonaisvaltaista opiskelijoiden työn – opiskelun – huomioon ottavaa toimintaa, joka kohdistuu sekä yksilöön, että yhteisöön.

Terveydenhuoltolain (1326/2010 § 17) mukaan opiskeluterveydenhuolto sisältää:

- opiskelijoiden terveyden ja hyvinvoinnin sekä opiskelukyvyn seuraamisen ja edistämisen
- lukion ja ammatillisen oppilaitoksen opiskelijoille kaksi määräaikaista terveystarkastusta ja kaikille opiskelijoille terveystarkastukset yksilöllisen tarpeen mukaan
- opiskelijoiden terveyden- ja sairaanhoitopalveluiden järjestämisen
- mielenterveys- ja päihdetyön
- seksuaaliterveyden edistämisen
- suun terveydenhuollon
- opiskelijan erityisen tuen tai tutkimusten tarpeen varhaisen tunnistamisen
- opiskelijan tukemisen ja tarvittaessa jatkotutkimuksiin tai – hoitoon ohjaamisen
- opiskelijan työharjoittelun aikaisen terveydenhuollon. (L 1326/2010)

Opiskeluterveydenhuollon piiriin kuuluvat Vantaalla toisen asteen opiskelijat, ammattikorkeakouluopiskelijat, 10-luokkien oppilaat ja Vantaan aikuisopiston maahanmuuttajien perusopetuksen piirissä olevat opiskelijat. Oppisopimusopiskelijat ja TE-tuella opiskelevat ovat myös oikeutettuja opiskeluterveydenhuoltoon, mikäli he opiskelevat tutkintoon johtavassa koulutuksessa.

5.3.1. Opiskelijakohtainen opiskeluterveydenhuolto

Opiskelijoiden terveystarkastusten tavoitteena on tukea ja vahvistaa opiskelijan voimavaroja, huomioida mahdolliset terveysriskit ja antaa ohjausta ja neuvontaa niiden vähentämiseksi. Tavoitteena on myös huomioida opiskelijan terveydentila opinnoista selviytymisen kannalta sekä ohjata hänet tarvittavan tuen piiriin, mikäli toimintakykyä uhkaavia tai haittaavia ongelmia havaitaan.

Terveystarkastuksissa huomioidaan myös opiskelijan kroonisten sairauksien seuranta, hoito ja kuntoutus opiskelujen aikana. Erityisopiskelijan tarvitsemat kuntoutus- ja tukitoimet selvitetään yhdessä oppilaitoksen ja muiden tahojen kanssa. Erityisopiskelijalla tarkoitetaan opiskelijaa, jolla on peruskoulussa ollut osittainen tai täydellinen mukautus tai luokkasiirto sekä lisäksi opiskelijaa, jonka erityisen tuen tarve on havaittu vasta jatko-opintojen yhteydessä. Myös raskauden ehkäisyn ja seksuaaliterveysneuvonnan tarve selvitetään sekä tiedotetaan opiskeluterveydenhuollon palveluista (VnA 338/2011)

Opiskeluterveydenhuollon yksityiskohtainen terveystarkastusohjelma on tallennettu kaupungin intranet- sivuille ja se esitetään liitteessä 8. Taulukossa 6. esitetään opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusten ajankohdat. Terveystarkastukset toteutetaan terveystarkastusohjelman mukaisesti. Mikäli opiskelijalla on tuen tarvetta tai tarvitaan tulkkia, käynteihin varataan pidempi vastaanottoaika. Opiskelijoille varataan seuranta- ja lisäkäyntejä tarpeen mukaan.

Taulukko 6. Toisen asteen oppilaitoksen opiskelijoiden terveystarkastusohjelma

Opiskeluvuosi	1.	2.	3.	4.
Terveydenhoitajan tarkastus	x	x		
Lääkärin tarkastus		x		
Suun terveystarkastus	vähintään kerran opintojen aikana			

Terveydenhoitaja ja lääkärin 2 vuosikurssin terveystarkastusten **yhteisvastaanottoja** toteutetaan Vantaan Aikuisopiston perusopetuksen, Vantaan ammattiopisto Varia Hiekkaharjun, Sotungin lukion ja osin myös Tikkurilan lukion opiskelijoiden terveystarkastuksissa.

Vantaan opiskeluterveydenhuollossa jaettava terveysneuvontamateriaali on koottu ja tallennettu kaupungin intranet- sivuille. Käytössä olevan terveysneuvontamateriaalin ajantasaisuudesta vastaavat ennaltaehkäisevän terveydenhuollon ylilääkäri, opiskeluterveydenhuollon vastuuosastonhoitaja sekä opiskeluterveydenhuollon kehittämistyöryhmä.

Terveystarkastusten tutkimus- ja seulontamenetelminä käytetään opiskelijan haastattelun ohella fysiologisia mittauksia sekä standardoituja kyselylomakkeita terveystarkastusohjelman mukaisesti.

Lukion ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijat kutsutaan terveystarkastukseen 1. opiskeluvuotena. Terveystarkastus tehdään myös 10-luokalla opiskeleville. Vantaan Aikuisopiston perusopetuksen opiskelijat kutsutaan **terveydenhoitajan ja lääkärin yhteistarkastukseen 1 opiskeluvuonna**. Opiskeluterveydenhoitaja käy luokassa informoimassa opiskelijoita opiskeluterveydenhuollon palveluista. Samalla tunnilla opiskelijat täyttävät seuraavat seulontakyselylomakkeet:

- *Nuorten terveystarkastus (Ammatillisten oppilaitosten, lukioiden ja 10-luokan opiskelijat tai kutsuntojen ennakkoterveystarkastukseen tulevat) (Alle 18 vuotiaille)*
- *Opiskeluterveydenhuollon kysely Ammattikorkeakouluopiskelijoille ja muille aikuisopiskelijoille (18 vuotta täyttäneille ja aikuisopiskelijoille)*
- *Mielialakysely (RBDI) (Alle 18 vuotiaille)*
- *BDI 21 (18 vuotta täyttäneille opiskelijoille)*
- *Adsume-päihdekysely (Alle 18 vuotiaille)*
- *Päihdekysely (18 vuotta täyttäneille opiskelijoille) (sis. Audit)*

Kyselylomakkeet on myös tallennettu Vantaan opiskeluterveydenhuollon internet-sivuille, josta opiskelijat voivat täyttää ja tulostaa lomakkeet, mikäli ovat poissa infotunnilta. Apotti potilastietojärjestelmän käyttöönoton myötä opiskelijat voivat täyttää terveystarkastukseen liittyvät kyselyt Maisa – itsepalveluportaalin kautta, mikäli heillä on pankkitunnukset tai sähköinen henkilökortti. Etukäteen täytetyt kyselylomakkeet auttavat opiskelijaa pohtimaan omaa terveyttään, terveystottumuksiaan ja valmistautumaan terveystarkastukseen. Täytetyt kyselylomakkeet toimivat myös puheeksi ottamisen välineinä terveystarkastuksissa.

Opiskeluterveydenhoitaja arvioi em. seulontakyselyjen vastausten perusteella terveystarkastukseen kutsuttavien kiireellisyysjärjestyksen ja kutsuu opiskelijat terveystarkastukseen. Opiskelijat voivat myös itse varata ajan sähköisen ajanvarausjärjestelmän kautta, marraskuusta 2018 alkaen Apotin Maisan kautta tai olemalla yhteydessä terveydenhoitajaan. Huoltajat voivat olla yhteydessä puhelimitse ja Wilmalla ja kertovat myös, jos aiempaa terveystarkastustarvetta. Heille järjestetään myös mahdollisuus tavata/tutustua terveydenhoitajaa vanhempainiltojen yhteydessä.

Ammattikorkeakouluissa opiskeluterveydenhoitaja pitää luokissa infotilaisuuden opiskeluterveydenhuollon palveluista kaikille ensimmäisen vuoden opiskelijoille ja opiskelijat täyttävät seuraavat seulontakyselyt:

- *Opiskeluterveydenhuollon kysely Ammattikorkeakouluopiskelijoille ja muille aikuisopiskelijoille*
- *BDI 21*
- *Päihdekysely (sis. Audit)*

Opiskeluterveydenhuollon terveystarkastuksessa ammattikorkeakouluopiskelijoilta kysytään halukkuutta tulla terveystarkastukseen. Kaikki opiskelijat, jotka ilmaisevat halukkuutensa, kutsutaan terveystarkastukseen. Lisäksi opiskeluterveydenhoitaja kutsuu opiskelijoita terveystarkastukseen kyselylomakkeiden vastausten perusteella yhdessä sovittujen kriteereiden mukaisesti *Terveystarkastukseen kutsumisen kriteerit*. Opiskelijat, jotka eivät ole läsnä infotilaisuudessa voivat täyttää ja tulostaa terveystarkastuksen Vantaan internetsivuilta tai Apotin Maisan kautta Apotin käyttöönoton jälkeen.

Opiskelijalle varataan tarvittaessa aika opiskeluterveydenhuollon lääkärille jo 1. vuonna, mikäli opiskelija on erityisopetuksessa tai mikäli opiskelijan terveydentilan ja opiskelukyvyn selvittäminen on tarpeellinen opiskelualan tai tulevan ammatin vuoksi. Terveydenhoitaja voi tekemänsä terveystarkastuksen perusteella arvioida lääkärintarkastuksen tarvetta ja ajankohtaa.

Kutsuntaikäisille pojille lääkäri tekee ennakkoterveystarkastuksen kutsuntavuonna (yleensä 2. opiskeluvuotena) opiskeluterveydenhoitajan tekemän terveystarkastuksen jälkeen. Kutsuntojen ennakkoterveystarkastukset ovat samalla opiskeluterveydenhuollon 2. vuoden lääkärintarkastus.

Opiskelijat voivat varata ajan opiskeluterveydenhoitajalle myös sähköisen ajanvarausjärjestelmän ja Apotin myötä ne, joilla on pankkitunnukset tai sähköinen henkilökortti, Maisa-asiointiportaalin kautta.

Opiskeluterveydenhuollossa annetaan kansallisen rokotusohjelman mukaiset **rokotukset**.

Terveystieteidenhuoltoalan opiskelijoille annetaan työharjoittelupaikkojen vaatimat rokotukset. Kansalliseen rokotusohjelmaan kuulumattomien rokotusten reseptien, kuten matkailijoiden rokotusten reseptien, kirjoittamisesta ja antamisesta huolehtivat terveysasemat ja tartuntatautiyksikkö, *Rokotukset eri toimipisteissä* -ohjeistuksen mukaisesti. Vantaan terveydenhuoltoalan opiskelijoiden harjoittelupaikkojen vaatimien laboratorionäytteiden ottaminen ja kansalliseen rokotusohjelmaan kuulumattomien rokotusten antaminen on ohjeistettu 1.3.2018 voimaan astuvan Tartuntatautilain 1227/2016 vaatimusten mukaiseksi.

Poikkeavien **näkö**tutkimustulosten jälkeen opiskelijat ohjataan omalla kustannuksella optikolle tai silmälääkärille. Poikkeavan **kuulo**seulatutkimuksen jälkeen opiskelija lähetetään ensisijaisesti kuulontutkijalle kuulotutkijan ohjeistuksen mukaisesti. Mikäli tarpeellista, kuulontutkija tai lääkäri lähettää opiskelijan edelleen Korvaklinikalle HUS Kuulokeskus, Silmä-korvasairaalan ohjeistuksen mukaisesti.

Ravitsemusneuvonta on osa opiskeluterveydenhuollon terveysneuvontaa. Vantaan opiskeluterveydenhoitajat ja lääkäri on koulutettu käyttämään ravitsemusneuvonnassa Sydänliiton kehittämää TOTA (Terveystieteiden Oma Tilannearvio) -aineistopakettia. TOTA-materiaali sisältää havainnollistavaa kuva- ja taustamateriaalia tueksi motivoivaan ja asiakaslähtöiseen elintapaohjaukseen. Ravintoon liittyvissä erityiskysymyksissä opiskeluterveydenhuollon on mahdollista konsultoida tai lähettää opiskelija ravitsemusterapeutille.

Tuki- ja liikuntaelinvaivoissa, kuten esim. ryhti- ja selkäasioissa opiskeluterveydenhuolto konsultoi ja lähettää tarvittaessa fysioterapiaan.

Opiskelijoiden **seksuaaliterveyden edistäminen** on kehitetty vuonna 2016 aloittamalla **jälkiehkäisytablettien** jakaminen tarvittaessa terveydenhoitajan vastaanotolla, jakamalla kondomeja opiskelijoille vastaanotolla, kutsuntaikäisten ennakoterveystarkastuksissa ja hyvinvointitapahtumissa. Useimmiten opiskelijat huolehtivat ajan varaamisesta itse, mutta tarvittaessa opiskeluterveydenhoitaja varaa opiskelijalle ajan perhesuunnitteluneuvolaan opiskelijan hakiessa jälkiehkäisytabletin tai muun opiskeluterveydenhuollon käynnin yhteydessä. Seksuaaliterveyden edistämisen kehittämistä ja jälkiehkäisyntamasta

kuvataan tarkemmin ohjeessa Seksuaaliterveyden edistäminen yläkouluissa ja opiskeluterveydenhuollossa 2016 alkaen – ohje työntekijöille. Kaikki alle 20 –vuotiaat saavat Vantaalla **ilmaisen ehkäisyn**. Opiskeluterveydenhuolto ohjaa muuta ehkäisyä kuin kondomeja tarvitsevat varaamaan ajan ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvolaan. Seksuaaliterveyden edistämistä on myös mahdollisuus klamydian (ja muiden seksitautien) tutkimukseen ja lääkitsemiseen.

Tupakan, nuuskan ja muiden päihteiden puheeksi otto ja hoitopolut Tupakoinnin / nuuskaamisen puheeksi otto ja ohjaus opiskeluterveydenhuollossa Vantaalla ja Päihdehoidon prosessi koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa Vantaalla sekä Varhainen puuttuminen on laadittu yhteistyössä ennaltaehkäisevän päihdetyön yksikön kanssa.

Opiskeluterveydenhuolto muistuttaa **suun terveyden** hoitamisesta ja antaa ohjeita suun terveydenhuoltoon liittyen terveystarkastusten yhteydessä sekä kehottaa opiskelijoita varaamaan aika suun terveydenhuoltoon. Opiskelijoiden suun terveydenhuoltoa kuvataan tarkemmin suun terveydenhuollon toimintaohjelmassa luvussa 6. Opiskelijoille toteutetaan vähintään kerran opiskelujen aikana suun terveystarkastus suun terveydenhuollossa. Kaikille 17 vuotta täyttävälle lähetetään suun terveydenhuollosta kirje, jossa ohjataan varaamaan aika suun terveystarkastukseen, jos edellisestä käynnistä on kulunut pidempi aika. Opiskelijat huolehtivat ajan varaamisesta itse.

Suun terveydenhuolto on laatinut yhdessä opiskeluterveydenhuollon kanssa oppaan terveydenhoitajille suun terveyden edistämisestä ja suun terveydenhuoltoon ohjaamisesta. Tavoitteena on tukea yhteistyöllä opiskelijoiden suun terveyden säilymistä ja edistää hyvinvointia.

Ulkomaalainen opiskelija on opiskeluterveydenhuollon piirissä. Maksut määräytyvät kotimaan ja kansainvälisten sopimusten mukaan. *Ulkomaalaisen opiskelijan oikeus hoitoon* - ohjeistuksen mukaisesti. Pakolaisiin ja paluumuuttajiin kuuluvat opiskelijat käyvät perheineen maahanmuuttajien yhteispalvelupisteen terveystarkastuksessa ja sairaanhoitopalveluissa, ennen kuin siirtyvät opiskeluterveydenhuollon piiriin, esimerkiksi Aikuisopetuksen perusopetukseen. Muista maista tulleiden opiskelijoiden maahantulotarkastukset tehdään opiskeluterveydenhuollossa tai terveysasemilla. Pakolaisten vastaanottokeskukset (VOK) huolehtivat oppilaiden maahantulotarkastuksista.

Opiskeluterveydenhoitaja konsultoi opiskeluterveydenhuollon lääkäriä maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden hoidossa. *Kyselylomaketta tuberkuloosin oireista*

käytetään, kun opiskelija tulee korkean tuberkuloosin riskin maista ja tarpeen mukaan konsultoidaan tartuntatautiyksikköä.

Maahanmuuttajataustaisen asiakkaiden terveystarkastuksista on valmistunut ohje syksyllä 2017.

5.3.2. Opiskeluhoito ja monialainen yhteistyö

Vantaan ammattiopisto Variassa ja lukioissa työskentelee **psykologeja**, joille opiskelijat voivat tarvittaessa varata vastaanottoajan. Psykologi tarjoaa opiskelijoille lyhytkestoista keskustelutukea ja hoitoon ohjausta, kun elämäntilanne on vaikea tai mielen hyvinvointi järkkyy. Ammatillisten oppilaitosten aikuisopiskelijat ovat myös vuoden 2018 alusta oikeutettuja oppilaitosten psykologipalveluihin.

Kuraattorit toisen asteen oppilaitoksissa auttavat erilaisissa opiskeluun (esim. motivaatio ja poissaoloihin liittyvät syyt), itsenäistymiseen (asuminen, toimeentulo), elämäntilanteen (ajankäyttö, päihteet) sekä hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvissä asioissa. Oppilaitoksella on käytettävissä myös toisen asteen vastaavan kuraattorin palvelut. Vastaava kuraattori antaa mm. ammatillista tukea ja konsultaatiota kuraattoreille ja yhteistyökumppaneille.

Variassa ja lukioissa toimii **opinto-ohjaajia**, joiden asiantuntijuutta tarvitaan etenkin opiskelijoille, joilla on opiskelussa vaikeuksia, poissaoloja, motivaatio-ongelmia tai opiskelun etenemiseen liittyviä ongelmia. Opinto-ohjaaja ohjaa myös opintojen valinnaisuudessa sekä työelämän ja jatko-opiskeluun liittyvissä asioissa.

5.3.3. Opiskelijoiden sairaanhoito ja muut terveysterveystpalvelut

Valtioneuvoston asetuksen 338/2011 sekä terveydenhoitolain (L 1236/2010) mukaan opiskeluterveydenhuoltoon kuuluvia terveyden- ja sairaanhoitopalveluja ovat

- mahdollisten mielenterveys- ja päihdeongelmien varhainen toteaminen, hoito ja jatkohoitoon ohjaus
- seksuaaliterveyttä edistävät palvelut
- suun terveydenhuollon palvelut
- muut perusterveydenhuollon terveyden- ja sairaanhoidon palvelut sekä jatkohoitoon ohjaus. (L 1326/2010; VnA 338/2011)

Opiskelijoiden sairaanhoito tapahtuu opiskeluterveydenhoitajan tai -lääkärin vastaanotolla sekä terveysasemilla. Opiskeluterveydenhoitajilla on säännöllisesti vastaanotto ilman ajanvarausta. Opiskelija voi myös hakeutua Vantaan kaupungin terveyden- ja sairaanhoitopalveluiden piiriin samoin perustein kuin muutkin kuntalaiset. Lisäksi hän voi halutessaan hakeutua myös kotikuntansa palveluiden piiriin. Sairaslomien kirjoittamisesta on laadittu *Ohje sairauslomatodistuksen kirjoittamisesta*. Opiskeluterveydenhuollossa noudatetaan terveysasemien ohjetta hoitajan sairasloman kirjoittamisesta opiskelijoiden työharjoitteluja tai omia työpaikkoja varten. Terveystarkastajan keskustelee poissaolotodistusten tarpeellisuudesta omassa oppilaitoksessaan. Jos opiskelija pyytää opintoja varten poissaolotodistuksen, tehdään hoidon tarpeen arviointi ja sen jälkeen ohjataan opiskelijaa ensisijaisesti keskustelemaan opettajan kanssa. Jos todistus tarvitaan, kirjoitetaan vapaamuotoinen todistus, että opiskelijalla on jokin sairaus tai vamma, joka saattaa vaikeuttaa opintoja tai jonka vuoksi ei mahdollisesti pysty olemaan opinnoissa läsnä.

Opiskelukykyä uhkaavat sairaudet pyritään hoitamaan opiskeluterveydenhuollossa. Muutoin vantaalaisten opiskelijoiden sairaanhoito toteutuu opiskelijan asuinalueen terveysasemalla, mikäli opiskelija ei ole käyttänyt oikeuttaan valita terveysasemaa. Ulkopaikkakuntalaisten opiskelijoiden sairaanhoitopalveluista vastaa terveysasema, jonka alueella oppilaitos sijaitsee.

Raskauden ehkäisy ja muu seksuaaliterveysneuvonta sisältyvät terveystarkastusten ja muiden vastaanottokäyntien terveysneuvontaan. Opiskelijoita ohjataan perhesuunnittelu- ja ehkäisyasioissa sekä tiedotetaan ehkäisy- ja perhesuunnitteluneuvolan palveluista ja ohjataan tarvittaessa palveluiden piiriin. Jälkiehkäisytabletteja annetaan opiskeluterveydenhuollosta. Alle 20-vuotiaat ovat oikeutettuja ilmaiseen ehkäisyyn.

Ensimmäisen vuosikurssin terveystarkastuksessa jokaiselle opiskelijalle tehdään mielialakysely, joka toistetaan tarpeen mukaan. **Mielenterveyden ongelmassa** vantaalaiselle alle 17-vuotiaalle nuorelle tehdään lähete *HYKS:in Nuorisopsykiatrian tutkimus-, arviointi- ja kriisipoliklinikalle*. Nuorisopsykiatriseen arviointiin lähetetään kriteereillä *Hus/nuorisopsykiatriseen erikoissairaanhoidon lähettämisen kriteerit 2010*. 18 vuotta täyttäneet opiskelijat ja aikuiset ohjataan tarvittaessa aikuispsykiatriseen hoitoon.

Opiskelijoita voidaan tarvittaessa ohjata sovittujen kriteerien mukaisesti terveysaseman psykiatrisille sairaanhoitajille, depressiohoitajille tai matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalvelupisteeseen. Opiskeluterveydenhuollosta ohjata opiskelija tarvittaessa myös Nuppiin (kts luku 5.4.)

5.3.4. Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen

Terveystarkastuksista poisjäävien opiskelijoiden tuen tarpeen selvittäminen on ohjeistettu erikseen ohjeissa: *Alaikäiset opiskelijat Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen*, *Täysi-ikäiset opiskelijat Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen* ja *Ammattikorkeakouluopiskelijat Terveystarkastuksista poisjäävien tuen tarpeen selvittäminen*. Ohjeet on päivitetty 16.3.2015.

5.3.5. Opiskeluterveydenhuollon kehittäminen

- Opiskeluterveydenhuoltoa on edelleen tarpeen kehittää osana opiskeluhuoltoa oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisesti lisäämällä yhteistyötä ja kehittämällä prosesseja kuraattoreiden, psykologien ja muiden ammattiryhmien kanssa.
- Opiskeluterveydenhuollossa on tarpeen edelleen kehittää yhteistyötä II asteen oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen suuntaan.
- SORA-lakeihin (Soveltumattomuuteen ratkaisuja - lainsäädäntö) liittyvät yhteistyökäytäntöjen kehittämistä on tehty ja prosessien kehittäminen jatkuu.
- Opiskelijoiden ohjaamista suun terveystarkastukseen sekä suun terveyden puheeksi ottamista opiskeluterveydenhuollossa tulisi edelleen kehittää. Tavoitteena on, että suun terveys voitaisiin huomioida yhtenä osa-alueena esimerkiksi ensimmäisen vuoden opiskelijoiden terveystarkastuksessa. Etenkin pojilla ja nuorilla miehillä on puutteita suun omahoidossa, ravitsemustottumuksissa. Lisäksi päihteiden käyttö on yleistä. Suun itsehoidolla ja ehkäisevällä työllä voitaisiin välttyä hampaiden korjaushoidoilta.
- Muista maista tulleiden opiskelijoiden terveystarkastuksia on tarpeen kehittää ja sopia yhteistyökäytänteet ja työnjako maahanmuuttajien yhteispalvelupisteen ja terveysasemien kanssa.
- Kehitysvammaisten opiskelijoiden terveystarkastusprosessia tullaan kehittämään.
- Erityisammattioppilaitoksen opiskelijoiden terveystarkastusprosessia tullaan kehittämään.
- Terveystarkastajan ja lääkärin yhteistarkastusprosessia kehitetään edelleen.
- Kesäterkkaritointa kehitetään koko kesän aikaiseksi toiminnaksi.

5.4. OPPILAIKEN JA OPISKELIJOIDEN MUU TUKI

Lasten kuntoutustyöryhmä on alueellinen moniammatillinen asiantuntijatyöryhmä, joka toimii mm. neuvolan, päiväkodin ja kouluterveydenhuollon yhteistyökumppanina. Kuntoutustyöryhmään voi viedä asioita siinä vaiheessa, kun yhteistyössä vanhempien kanssa todetaan, että tarvitaan apua lapsen tilanteen selvittelyssä. Kyseessä voi olla oppimisvaikeudet, aktiivisuuden / tarkkaavaisuuden, puheen ja kielen häiriöt, muut kasvuun ja kehitykseen liittyvät häiriöt, sosioemotionaaliset vaikeudet ja laaja-alaiset usean kehityksen osa-alueen häiriöt.

Kouluterveydenhuolto voi tarvittaessa ohjata lapsia ja nuoria sekä heidän huoltajiaan yhteistyötahoille, kuten perheneuvolaan. **Perheneuvola** toteuttaa lakisääteistä kasvatus- ja perheneuvontaa ja perheneuvola tarjoaa keskustelutukea vanhemmuuteen ja kasvatuskysymyksiin, esim. rajojen asettamiseen, tunteiden säätelyyn. Perheneuvolatoiminta on aina perheelle vapaaehtoista ja perheen tulee hakeutua sinne itse keskitetyn puhelimitse tapahtuvat palveluneuvonnan kautta. Myös työntekijä voi perheen luvalla jättää perheneuvolaan soittopyynnön asiakkaalle, jos asiakas ei itse pysty soittamaan. Perheneuvola voi tulla perheen tueksi silloin kun on huolta lapsen käyttäytymisestä tai kehityksestä, lapsella on pulmia kotona, päiväkodissa, koulussa tai kavereiden kanssa, perheessä on ristiriitoja, surua tai muuten vaikea elämäntilanne. Perheneuvola tarjoaa myös vanhemmille tukea parisuhteeseen sekä organisoii Vantaalla perheasioiden sovittelua. Perheneuvolatiimit on jaettu alueellisiin Itä- ja Länsi-Vantaan aluetiimeihin sekä tehostetun tuen tiimiin, joka tarjoaa kunnallista lastenpsykiatriasta apua.

Nuortenkeskus Nuppi tarjoaa 13–21-vuotiaille nuorille monipuolista tukea ja hoitoa. Lyhytkestoista neuvontaa tarjotaan myös yli 21-vuotiaalle nuorelle. Nuppi auttaa elämänhallinnan kysymyksissä, sosiaalisissa suhteissa, mielenterveys- ja päihdeasioissa sekä liialliseen netin käyttöön ja pelaamiseen liittyvien ongelmien käsittelyssä. Lisäksi tuetaan nuoria, jotka ovat huolestuneita läheistensä päihteiden käytöstä.

Yli 21-vuotias päihteitä käyttävä opiskelija ohjataan terveysasemalle, A-klinikalle tai H-klinikalle.

HYKS Varhain jalkautuu tarvittaessa kouluihin ja oppilaitoksiin oppilaan ja oppilashuollon tueksi. **HYKS-Varhain** -toiminta on nuorisopsykiatrian tarjoamaa konsultatiivista palvelua, jossa arviointi, tutkimus ja varhaisinterventiot tapahtuvat nuoren omassa ympäristössä yhteistyössä peruspalveluiden kanssa. Konsultaation aikana asiakkuus säilyy peruspalveluissa. Kirjaus konsultaatiosta on luettavissa perusterveydenhuollossa Navitaksen

kautta. Vuoden 2018 alusta HYKS-varhain-toimintaa on laajennettu koskemaan myös alakoululaisia.

Tikkurilan lastenpsykiatrian poliklinikka on tarkoitettu Vantaalla 0–12-vuotiaille lapsille ja heidän perheilleen. Poliklinikalle lähettää lääkäri. Vantaalaiset 13–17-vuotiaat nuoret ja heidän perheille tehdään tarvittaessa lähete **HYKS Nuorisopsykiatrian tutkimus-, arviointi- ja kriisipoliklinikalle (TAK-pkl)**. Nuorisopsykiatriseen arviointiin lähetetään Hus/nuorisopsykiatriseen erikoissairaanhoidon lähettämisen kriteerit 2010 ohjeen perusteella.

Vantaan sosiaali- ja kriisipäivystyksestä voi hakea akuuttia kriisiapua vaikeisiin elämäntilanteisiin. Vantaan internetsivujen kautta pääsee **HUS Nuorten mielenterveystaloon**, josta nuori itse tai nuoresta huolissaan oleva läheinen, aikuinen tai ystävä saa netin kautta tietoa ja neuvoja mielenterveysongelmista ja -palveluista. Nuorten mielenterveystalo toimii 13 - 17-vuotiaiden nuorten palvelujen ja hoitoonohjauksen apuvälineenä.

Seurakunnan erityisnuorisotyö ja oppilaitospastorit palvelevat nuoria ja heidän perheitään henkilökohtaisesti silloin, kun he tarvitsevat tukea tai neuvoja tai kun heillä on tarve miettiä elämäntilannettaan yhdessä aikuisen kanssa. Vantaan Varian ammattiopistossa erityisnuorisotyöntekijät ovat läsnä sovitusti. Lisäksi diakoni pitää vastaanottoa yhdessä Varian toimipisteessä. Vantaan kaupungin monipuolista nuorisotyön toimintaa ja erityisnuorisotyötä kuvataan Vantaan kaupungin internetsivuilla.

Vantaan kaupungin monipuolisesta nuorisotyön toiminnasta ja **erityisnuorisotyöstä** voi lukea Vantaan kaupungin internetsivuilta.

PTA-yksiköstä (**perheiden ja aikuisten sosiaalineuvonta**) voi saada ohjausta ja tukea erilaisissa elämän pulmatilanteissa, esim. työttömyyden kohdatessa tietoa taloudellisista tukimuodoista ja sosiaaliturvaetuuksista, apua perhe- ja sosiaalisiin suhteisiin liittyvien ongelmien selvittelyyn, tukea opiskeluun, asumiseen, mielenterveyteen tai päihteisiin liittyvissä kysymyksissä. Palvelutarpeen arviointi ja siihen liittyvä lastensuojelutarpeen selvitys on keskitetty aikuissosiaalityön Uusien asiakkaiden yksikköön. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityön virka-aikainen päivystys jatkaa toimintaa nykyisellään. Lastensuojeluilmoituksia voi tehdä jatkossakin lastensuojelun virka-aikaiseen päivystykseen, uusien asiakkaiden yksikköön ja lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle.

Koulu ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstöllä on Lastensuojelulain (L 417/2007) mukaan velvollisuus tehdä **lastensuojeluilmoitus alle 18 vuotiaasta** lapsesta tai nuoresta, jonka hoidon tai huolenpidon tarve, lapsen kehitystä vaarantavat tekijät tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelutarpeen selvittämistä. Oppilashuollon käsikirjassa on ohjeistus lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Koulu- ja opiskeluterveydenhuollon henkilöstöllä on Vantaalla myös mahdollisuus käyttää lastensuojelutyöntekijän konsultaatioapua sitä tarvitessaan.

Jos terveys-, sosiaali-, opetus-, nuoriso- tai liikuntatoimen palveluksessa oleva tai muu laissa mainittu ammattihenkilö on tehtävässään saanut tietää henkilöstä, jonka sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, hänen on ohjattava henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteyttä kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen, jotta tuen tarve arvioitaisiin. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Jos suostumusta ei voida saada ja henkilö on ilmeisen kykenemätön vastaamaan omasta huolenpidostaan, terveydestään tai turvallisuudestaan, tai lapsen etu sitä välttämättä vaatii, 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden on tehtävä ilmoitus sosiaalihuollon tarpeesta salassapitosäännösten estämättä viipymättä.

Lastensuojelulain määrittämä henkilö jolla herää epäily lapseen kohdistuneesta pahoinpitelystä tai seksuaalisesta hyväksikäytöstä, on velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen sekä ilmoituksen/tutkintapyyntönsä poliisille. Pahoinpitelyepäilyssä lapsi tutkitaan aina ensin perusterveydenhuollon lääkärin toimesta, seksuaalisen hyväksikäytön epäilyssä tutkiminen tapahtuu pääasiassa erikoissairaanhoidossa. **Lapsen pahoinpitelyn ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittäminen Vantaalla** – ohje on laadittu.

Lähisuhteessa ja perheessä voi ilmetä **fyysistä, henkistä, seksuaalista, omaisuuden kohdistuvaa, taloudellista väkivaltaa** tai niillä uhkaamista. Myös laiminlyönti ja kaltoinkohtelu ovat väkivaltaa, esim. puutteellinen hoito ja huolenpito tai nuoren huolestuttava käyttäytyminen, johon vanhemmat eivät ole puuttuneet. Väkivaltaa voi ilmetä vanhempien välillä tai se voi kohdistua nuoreen. Lähisuhdeväkivallan mahdollisuus huomioidaan jokaisessa perheen, lapsen, nuoren tai opiskelijan kohtaamisessa. Lähisuhdeväkivaltatapausten hoitaminen on ohjeistettu **Lähisuhdeväkivallan hoitopolku koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa Vantaan kaupunki / Ennaltaehkäisevä terveydenhuolto**. Hoitopolut ja ohjeet on tallennettu Vantaan intranet-sivuille.

Pakolaisiin ja paluumuuttajiin lukeutuvat oppilaat käyvät perheineen maahanmuuttajien yhteispalvelupisteen terveystarkastuksessa ja sairaanhoitopalveluissa, ennen kuin siirtyvät koulu- tai opiskeluterveydenhuollon piiriin. Tiedonsiirrosta oppilaan osalta

maahanmuuttajien yhteispalvelupisteestä kouluterveydenhuoltoon on sovittu. Muista maista tulleiden lasten maahantulotarkastukset tehdään kouluissa ja oppilaitoksissa ja heidän vanhempiansa terveystarkastukset tehdään tarvittaessa terveysasemilla. Pakolaisten vastaanottokeskukset (VOK) huolehtivat oppilaiden maahantulotarkastuksista ennen koulun aloittamista. Paperittomat oppilaat kuuluvat kouluterveydenhuollon piiriin ja heille tarjotaan samat kouluterveydenhuollon palvelut kuin muillekin perusopetuksessa oleville oppilaille.

Kouluterveydenhoitaja osallistuu uuden maahanmuuttajataustaisen oppilaan opettajan kanssa lapsen ja vanhempien/hoitajien tapaamiseen. Terveysneuvoja haastattelee lasta ja vanhempia/hoitajia sairauteen ja terveyteen liittyvissä asioissa sekä informoi kouluterveydenhuollosta ja Vantaan muista terveydenhuoltopalveluista. Tapaamisen yhteydessä täytetään oppilaan pedagogiset asiakirjat, joissa huomioidaan oppilaan erityistarpeet.

Vantaalla on käytettävissä **verkostokonsulttitoimintaa**. Verkostotyön menetelmät ovat dialogisia ja soveltuvat hyvin koulujen oppilashuollollisiin neuvotteluihin. Verkostotyön menetelmin on saatu hyviä tuloksia mm. koulupudokkaiden ja heidän perheidensä tukemisessa. Ohjeet verkostokonsultin tilaamiseksi löytyvät Vantaan kaupungin intranetsivuilta.

6. SUUN TERVEYDENHUOLTO

Terveysneuvotustolain (1326/2010) mukaan suun terveydenhuollon palvelut kuuluvat neuvolapalveluihin sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Valtioneuvoston asetuksen neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) mukaisesti kunnan on järjestettävä:

- ensimmäistä lastaan odottavalle perheelle vähintään yksi suun terveydentilan ja hoidon tarpeen arvio sekä moniammatillisesti toteutettua perhevalmennusta.
- alle kouluikäiselle lapselle suun terveystarkastus, kun tämä on 1- tai 2- vuotias, 3- tai 4-vuotias ja 5- tai 6- vuotias.
- oppilaalle suun terveystarkastus ensimmäisellä, viidennellä ja kahdeksannella vuosiluokalla. Oppilaille tehtävät määräaikaisten suun terveystarkastukset sisältävät suuhygienistin ja tarpeen mukaiset hammaslääkärin terveystarkastukset.

- opiskelijalle vähintään kerran opiskeluaikana suun terveystarkastus, jossa selvitetään suun terveysneuvonnan ja palvelujen tarve.
- Lisäksi kunnan on järjestettävä 1–6-vuoden ikäiselle lapselle vähintään kuusi terveystarkastusta, joista yhteen on sisällytettävä terveydenhoitajan arvio suun terveydentilasta.

Asetuksen (Vna 338/2011) mukaan niille, joilla on erityinen riski sairastua suusairauksiin, on lisäksi järjestettävä tehostettu ehkäisevä suun terveydenhuolto ja yksilöllisesti määritellyt terveystarkastukset.

Suun terveydenhuollon palvelut Vantaalla järjestää suun terveydenhuollon liikelaitos. Suun terveyden edistäminen huomioidaan myös neuvolatoiminnassa sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollossa. Suun terveyden-huolto on järjestänyt koulutusta neuvolan sekä koulu- ja opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajille suun terveyden edistämässä ja suun terveydenhuoltoon lähettämässä.

Vantaan Internet-sivuilla kerrotaan alle kouluikäisten, kouluikäisten ja opiskelijoiden suun terveydenhuollon palveluista sekä suun terveyden edistämisestä www.vantaa.fi/hammashoito. Suun terveydenhuolto on lisäksi valmistanut vastaanotolta jaettavia suun terveydestä ja itsehoidosta kertovia materiaaleja.

6.1 SUUN TERVEYDENHUOLTO OSANA NEUVOLATOIMINTAA

6.1.1 Äitiysneuvola

Vantaan äitiysneuvolan terveystarkastusohjelman mukaisesti terveydenhoitaja ottaa raskausviikolla 8-10 kaikkien odottajien kanssa puheeksi suun terveyteen liittyvät tekijät ja ohjaavat tarvittaessa suun terveydenhuoltoon.

Suun terveydenhuolto järjestää ensimmäistä lasta odottavalle perheelle asetuksen mukaisesti suuhygienistin tai hammashoitajan tekemän suun terveydentilan ja hoidon tarpeen arvion. Molemmille vanhemmille maksuton käynti ei sisällä suun kliinistä tarkastusta. Arviointi tehdään keskustelun perusteella ja perhe saa yksilöllistä suun terveysneuvontaa. Mikäli arviossa havaitaan hoidon tarvetta, ohjataan heidät varaamaan aika suun terveystarkastukseen tai tutkimukseen joko suuhygienistille tai hammaslää-kärille.

18 vuotta täyttäneiltä peritään maksuasetuksen mukaiset maksut (Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 912/1992).

Perheet voivat osallistua monitoimijaiseen perhevalmennukseen, jossa vauvan ollessa 4–6-kuukauden ikäinen aiheena on suun terveys. Suun terveyden osion pitää suuhygienisti tai hammashoitaja. Samalla kerralla paikalla on myös ravitsemusterapeutti kertomassa lasten ja perheiden ravitsemuksesta.

Uudelleen synnyttäjille tarjotaan suun terveydenhuollon palveluita hoidon tarpeen ja yksilöllisen hoitovälin mukaisesti. 18 vuotta täyttäneiltä peritään maksuasetuksen mukaiset suun terveydenhuollon maksut (Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 912/1992).

Odottavien perheiden suun terveyden edistämiskäytännöt on kuvattu suun terveydenhuollon sekä äitiysneuvolan kanssa yhdessä laatimassa yhteistyötoimintamallissa (liite 12).

6.1.2 Lastenneuvola

Vantaan lastenneuvolan terveystarkastusohjelman mukaisesti terveydenhoitajat ottavat perheen kanssa suun terveyden puheeksi neuvolakäyntien yhteydessä lapsen ollessa 3–5 viikkoa, 5 kuukautta ja 2 vuotta. Lapsi ja perhe ohjataan tarpeen mukaan suun terveydenhuoltoon odottavien perheiden ja neuvolaikäisten suun terveyden edistämisen yhteistyötoimintamallin mukaisesti (liite 10).

Lapsen ollessa 2-vuotias suun terveyden puheeksi oton lisäksi terveydenhoitaja tekee arvion lapsen suun terveydestä (Suominen 2011). Mikäli lapsella havaitaan plakkia hampaissa tai suun terveyttä heikentäviä tekijöitä ja tottumuksia, ohjataan lapsi ja perhe suun terveydenhuoltoon tarkastukseen sekä tehostettuun suun terveysneuvontaan. Suun terveydenhuolto on ohjeistanut ja kouluttanut terveydenhoitajia suun terveyden edistämisessä, arvion toteuttamisessa ja suun terveydenhuoltoon lähettämisessä yhteistyötoimintamallin mukaisesti (liite 9).

Suun terveydenhuolto järjestää asetuksen mukaiset määräaikaisten suun terveystarkastukset kaikille 1-, 3- ja 5-vuotiaana. Suun terveystarkastukset suorittaa hammashoitaja tai suuhygienisti ja tarpeen mukaan hammaslääkäri. Lapsen huoltajille

postitetaan kehoite varata aika lapselle suun terveystarkastukseen. Suun terveystarkastuksissa selvitetään suun terveydentila, sen kehitys ja hoidon tarve sekä tehdään hoito-suunnitelma, joka sisältää myös suunnitelman suun terveyden edistämisestä. Tarpeen mukaan suun terveystarkastuksia ja terveystarkastusta annetaan Käypä hoito -suositusten mukaisesti useamminkin, mikäli riski suun sairauksiin on kohonnut. (liite 9).

Suun terveydenhuolto on laatinut suositukset lasten suun terveyden edistämisestä varhaiskasvatuksessa. Esiopetuksessa oleville on kehitetty hymyhammas -opetustuokio yhteistyössä varhaiskasvatuksen ja ravitsemusterapian kanssa.

6.2 SUUN TERVEYDENHUOLTO OSANA KOULUTERVEYDENHUOLTOA

Kouluterveydenhuollon terveydenhoitajat ottavat puheeksi suun terveyteen liittyvät tekijät erityistä tukea tarvitsevien koululaisten ja heidän perheidensä kanssa. Erityisesti painotetaan päivittäisen suun itsehoidon merkitystä suun terveyden säilymisessä ja edistämisessä. Tarpeen mukaan terveydenhoitajat ohjaavat suun terveydenhuoltoon.

Suun terveystarkastuksia järjestetään asetuksen mukaan koko ikäluokan kattavina määräaikaistarkastuksina sekä yksilölliseen tarpeeseen perustuvina terveystarkastuksina. Koululaiset kutsutaan suun terveystarkastuksiin. Tarkastuksissa selvitetään suun terveydentila, kehitys ja hoidon tarve sekä tehdään henkilökohtainen hoitosuunnitelma, joka sisältää suunnitelman myös suun terveyden edistämisestä. Suuhygienisti tarkastaa kaikki 1- ja 5-luokkalaiset ja hammaslääkäri tarkastaa kaikki 3- ja 8-luokkalaiset. Suuhygienisti tekee kiinteää yhteistyötä hammaslääkärin kanssa ja hammaslääkäri tarkastaa oppilaat aina tarvittaessa. Suuhygienisti tekee lisäksi yksilölliseen tarpeeseen perustuvat suun terveystarkastukset määräaikaisten tarkastusten välissä Käypä hoito -suositusten mukaisesti niille oppilaille, joilla on kohonnut riski suun sairauksiin.

Suun terveystarkastuksia ja tehostettua ehkäisevää suun terveydenhuoltoa annetaan yksilöllisen tarpeen mukaan useamminkin. Hammashoitajat opettavat etenkin 1-luokan terveystarkastusten yhteydessä oppilaille hampaiden harjaustekniikkaa yksilöllisesti. Osassa kouluja tarkastukset toteutetaan ns. kerralla kuntoon -mallilla, jossa samalla käynnillä oppilas voi tavata hoidon tarpeen mukaan sekä suuhygienistin että hammaslääkärin. Koululaisten suun terveydenhuollon palvelut toteutetaan yleensä koulua lähinnä olevassa hammashoitolassa tai siirtyvässä hammashoitolassa. Osalla kouluja tarkastukset järjestetään kouluja kiertävässä ns. Pop up -hammashoitolassa.

Purennan kehitystä seurataan jokaisen asetuksen mukaisen määräaikaistarkastuksen tai suun terveystarkastuksen yhteydessä. Lisäksi purennan kehityksen seuraamiseksi hammaslääkärit esiseulovat valtakunnallisten oikomishoitokriteerien mukaisesti kaikista 3-luokkalaisista tutkimuskäynnin yhteydessä ne, jotka lähetetään oikojahammaslääkärille.

Suun terveydenhuolto on ollut mukana kehittämässä kouluympäristöä terveyttä edistäväksi. Virvoitusjuoma- ja makeisautomaatit eivät ole sallittuja peruskouluissa. Kouluruuan houkuttelevuutta on pyritty kehittämään. Ksylitolin käyttöä on suositeltu koulussa syötävien aterioiden päätteeksi. Terveellisen välipalan mahdollisuutta pitkinä koulupäivinä sekä veden saamista janojuomaksi on pyritty kehittämään yhteistyössä sivistystoimen ja ateriapalveluiden kanssa.

6.3 SUUN TERVEYDENHUOLTO OSANA OPISELUTERVEYDENHUOLTOA

Opiskeluterveydenhuollon terveydenhoitajat ottavat puheeksi suun terveyteen liittyvät tekijät opiskelijoiden kanssa tarpeen mukaan. Erityisesti painotetaan päivittäisen suun itse-hoidon merkitystä suun terveyden säilymisessä ja edistämisessä. Tietoa annetaan myös suun terveydentilan säännöllisten tarkastusten merkityksestä ja ohjataan opiskelijaa varaamaan aika tarpeen mukaan suun terveydenhuoltoon.

Kaikki vantaalaisissa oppilaitoksissa opiskelevat, jotka kuuluvat opiskeluterveydenhuollon piiriin, voivat kotipaikasta riippumatta hakeutua suun terveystarkastukseen vähintään kerran opintojensa aikana (liite 9).

Kaikille 17 vuotta täyttävillä vantaalaisilla lähetetään suun terveydenhuollosta kirje, jossa ohjataan varaamaan aika suun terveystarkastukseen, jos edellisestä käynnistä on kulunut pidempi aika. Opiskelijoille tiedotetaan mahdollisuudesta hakeutua suun terveystarkastukseen myös oppilaitoksen kautta. Opiskelijat huolehtivat ajan varaamisesta itse. Aikoja voi varata puhelinajanvarauksen lisäksi sähköisesti. Suun terveystarkastuksessa selvitetään suun terveysneuvonnan ja palvelujen tarve.

Opiskelijoille järjestetään myös suun terveydenhuollon palvelut, jotka sisältävät yksilöllisen tarpeen mukaisen terveysneuvonnan, suun- ja hampaiden tutkimuksen ja hoidon sekä suun terveydenhuollon ammattihenkilön suun terveystarkastuksen perusteella laatiman

omahoidon sisältävän hoitosuunnitelman. 18 vuotta täyttäneeltä opiskelijalta peritään palveluista maksuasetuksen mukaiset maksut (Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 912/1992).

6.4 MÄÄRÄAIKAISISTA SUUN TERVEYSTARKASTUKSISTA POIS JÄÄVIEN SEURANTA JA POISJÄÄNNIN SYIDEN SELVITTÄMINEN

Määräaikaisista suun terveystarkastuksista pois jäävien määrää seurataan suun terveydenhuollon potilastietojärjestelmästä saatavien tietojen avulla. Ensimmäistä lasta odottavia pyritään saamaan suun terveydentilan ja hoidon tarpeen arvioon kehittämällä matalankynnyksen palveluita. Alle kouluikäisten määräaikaisista suun terveystarkastuksista poisjääntiin reagoidaan lähettämällä lapsen huoltajalle uudelleen kehoite varata aika suun terveydenhuoltoon. Kouluikäisille, jotka eivät käy suun terveystarkastuksissa lähetetään kotiin huoltajalle osoitettuna kutsu saapua suun terveystarkastukseen. Suun terveydenhuolto on laatinut lastensuojelun kanssa toimintamallin ja -ohjeistuksen mikäli on aihetta huolestua lapsen tai nuoren suun terveydestä ja huoltajien kyvystä huolehtia hyvinvoinnista.

LÄHTEET

Teokset

Aluehallintovirasto, Valvira, STM. Ohjauskirje 16.3.2018 Laajoista terveystarkastuksista poisjäännin syyn ja mahdollisen tuen tarpeen selvittäminen neuvoloissa ja kouluterveydenhuollossa

Arpalahti I, Kommonen H-M. 2011. Odottavien perheiden ja neuvolaikäisten suun terveyden edistäminen. Vantaan suun terveydenhuollon liikelaitos 2011.

Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020

Seulonnot Suomessa 2014 - Terveystarkastusten seulontojen nykytila ja tulevaisuuden näkymät

Stakes 2002. Kouluterveydenhuolto. Opas kouluterveydenhuollolle, peruskouluille ja kunnille. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus ja kehittämiskeskus. Oppaita 51

Stakes 1999. Seulontatutkimukset ja yhteistyö äitiyshuollossa. Suositukset 1999. Stakes. Oppaita 34.

STM 2015. SORA-lainsäädännön toimeenpano terveydenhuollossa (2015). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2015: 2. Helsinki.

STM 2012. Pitkäaikaissairaiden lasten lääkehoidon turvallinen toteuttaminen lasten päivähoidossa (2012) Tiedote. Sosiaali- ja terveysministeriö

Laatikainen 2011. Terveystarkastukset lastenneuvolassa & kouluterveydenhuollossa.

Menetelmäkäsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2011.

STM. 2009. Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä ehkäisevä suun terveydenhuolto. Asetuksen (380/2009) perustelut ja soveltamisohjeet. Julkaisuja 2009:2. Sosiaali- ja terveysministeriö.

STM 2006. Opiskeluterveydenhuollon opas. Sosiaali- ja terveysministeriö Julkaisuja 2006:12.

STM ja Kuntaliitto. 2008. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Tunnista, turvaa ja toimi. Sosiaali- ja terveystoimelle paikallisen ja alueellisen toiminnan ohjaamiseen ja johtamiseen. (2008) Julkaisuja 9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö ja Kuntaliitto.

STM 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena – Opas työntekijöille. Sosiaali- ja terveysministeriö. Oppaita 2004:14.

STM & Suomen kuntaliitto 2004. Kouluterveydenhuollon laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Oppaita 2004:8.

Suominen L. 2011. Suunterveys. Teoksessa Mäki P, Wikström, Hakulinen-Viitanen & T. Laatikainen (toim.) Terveystarkastukset lastenneuvolassa & kouluterveydenhuollossa. Menetelmäkäsikirja.

THL 2017. Hakulinen, Tuovi; Otronen, Kirsi & Kuronen, Maria (2017) Kansallinen imetyksen edistämisen toimintaohjelma vuosille 2018–2022 Ohjaus 24/2017. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL.)

THL 2017. Mielenterveys- ja päihdetyön menetelmät opiskeluterveydenhuollossa: Opas arviointiin, hoitoon ja käytäntöihin. Haravuori H, Muinonen E, Kanste O, Marttunen M.

THL 2017. Mäki Päivi, Wikström Katja, Hakulinen-Viitanen Tuovi ja Laatikainen Tiina (2017) Terveystarkastukset lastenneuvolassa ja kouluterveydenhuollossa: Menetelmäkäsikirja. Opas 14. Tampere: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

THL 2015. Marttunen, Mauri; Huurre, Taina; Strandholm, Thea; Viialainen, Riitta (2013) Nuorten mielenterveyshäiriöt. Opas nuorten parissa työskenteleville aikuisille. Opas 25. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL).

THL 2014. Edistä, ehkäise, vaikuta. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020. Klementti R & Raussi-Lehto E(toim.). Opas: 33.

THL 2013. Klemetti, Reija & Hakulinen-Viitanen, Tuovi (toim.) (2013) Äitiysneuvolaopas. Suosituksia äitiysneuvolatoimintaan. Opas 2013: 29. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

THL 2013. Äitiysneuvolaopas. Suosituksia äitiysneuvolatoimintaa. Kansallinen äitiyshuollon asiantuntijaryhmä(kirj.), Klementti R, Hakulinen-Viitanen T(toim.). Opas:29.

THL 2012. Laaja terveystarkastus. Ohjeistus äitiys- ja lastenneuvolatoimintaan sekä kouluterveydenhuoltoon. Opas 22. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Lait ja asetukset

L 1287/2013 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

L 417/2007. Lastensuojelulaki 417 / 2007.

L 2015/11 Isyyslaki 11/2015

L 2016/1227 Tartuntatautilaki 1227/2016

L 2017/149 Asetus rokotuksista 149/2017

L 1285/2016 Nuorisolaki 1285/2016

L 710/1982. Sosiaalihuoltolaki 710 /1982.

L 628/1998. Perusopetuslaki 628/1998.

L 2017/531 Laki ammatillisesta peruskoulutuksesta 531/2017

L 1998/629 Lukiolaki 629/1998

L 475/2006 Valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista vaarallisista töistä 475/2006

L 188/2012 Sosiaali- ja terveysministeriön asetus nuorille työntekijöille vaarallisten töiden esimerkkiluettelosta 188/2012

Opiskeluun soveltumattomuuteen ratkaisuja (SORA)- lainsäädäntö

L 36/1973. Varhaiskasvatuslaki 36/1973.

L 1227/2016 Tartuntatautilaki 1227/2016

L 1326/2010. Terveidenhuoltolaki 1326 / 2010.

VnA 912/1992. Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista 912/1992.

VnA 338/2011. Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011

LIITTEET

LIITE 1. Toimintaohjelman laatimiseen osallistuneet henkilöt

Jaana Karvonen-Lemmetty, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon palvelupäällikkö (5.2.2018 alkaen)

Arja Ruponen, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon palvelupäällikkö (4.2.2018 saakka)

Hanna-Mari Kommonen, suun terveydenhuollon kehittämispäällikkö, Suun terveydenhuollon liikelaitos

Leila Hammarberg, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon osastonhoitaja (5.2.2018 alkaen)

Virpi Aromaa, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon osastonhoitaja (äitiysneuvola)

Virva Jäppinen, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon osastonhoitaja (lastenneuvola)

Päivi Jaamala, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon osastonhoitaja (neuvolan perheohjaus)

Kirsti Linnoinen, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon osastonhoitaja (kouluterveydenhuolto)

Pirjo Pennanen, ennaltaehkäisevän terveydenhuollon ylilääkäri

Tom Sundell, lasten ehkäisevän terveydenhuollon ylilääkäri

Merja Pehkonen, terveydenhoitaja

Kirsi Kolu, perusopetuksen aluepäällikkö, Sivistysvirasto perusopetus

Maarit Tenkula, vararehtori, Työtehoseura

Taina Huurre, vastaava kuraattori

Tanja Tikkanen-Lamminen, vastaava kuraattori

Tuija Harakka, johtava koulupsykologi, Sivistysvirasto koulupsykologit

Tuula Kiiskinen, opetuslajohtaja, Varia

Ulla Packalén, varhaiskasvatuksen asiantuntija, Sivistysvirasto varhaiskasvatus

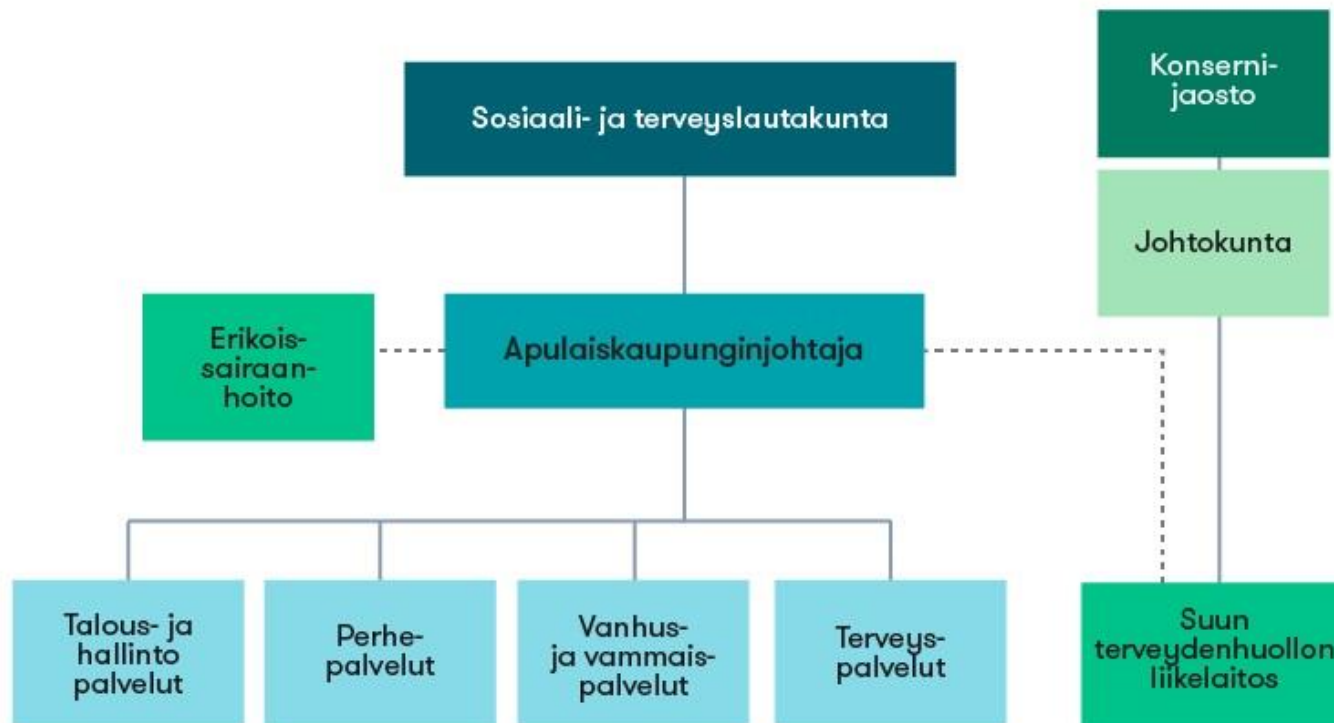
Maija Tilli, opiskeluhuollon psykologi

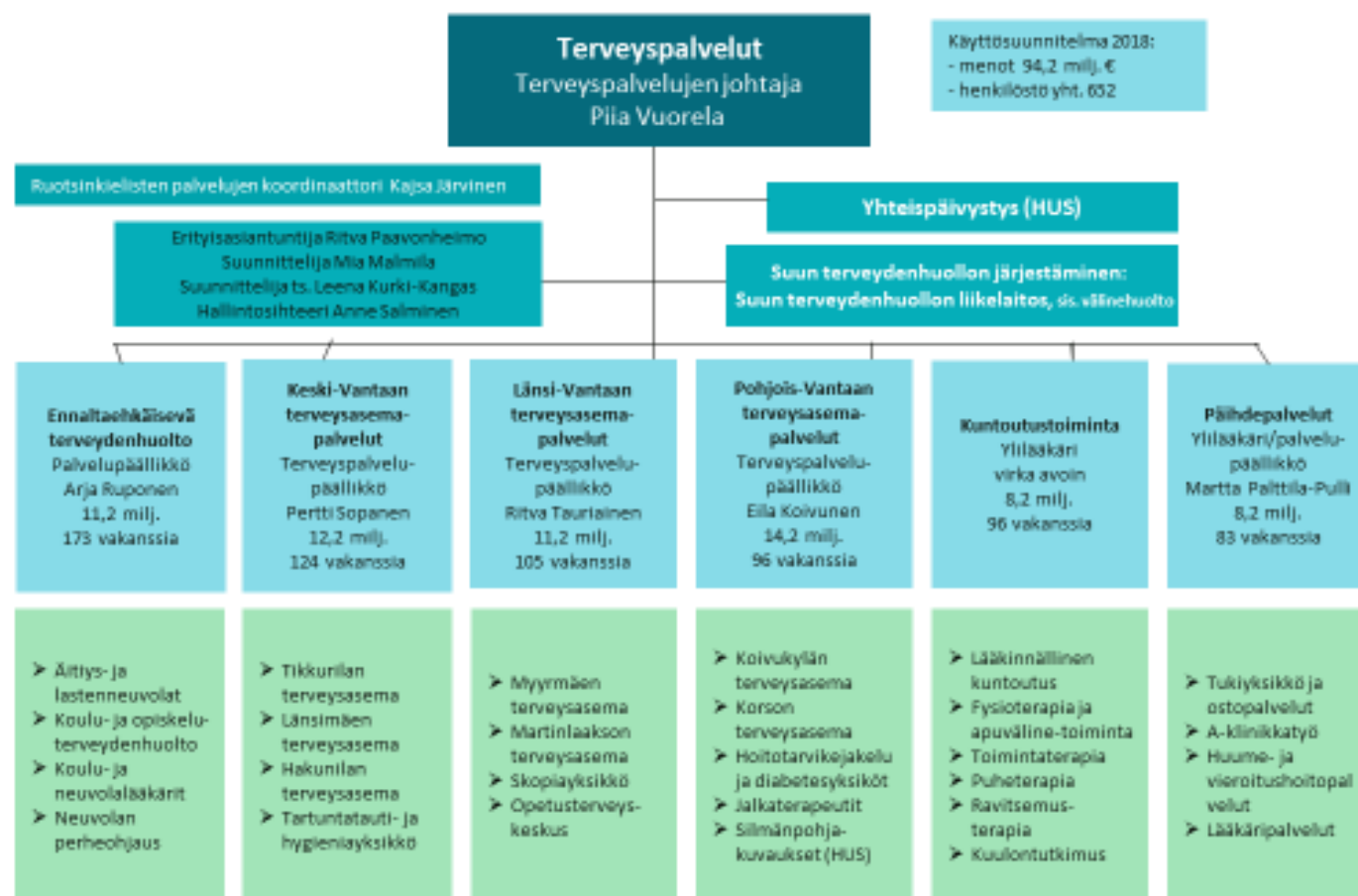
Ritva Paavonheimo, erityisasiantuntija, terveysterveyst

Leena Kurki-Kangas, suunnittelija, terveysterveyst

LIITE 2. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimialan ja terveystalouden organisaatiorakenne

SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLON TOIMIALA

LIITE 3. Väestöennusteen 2018 mukaisesti arvioitu ennaltaehkäisevän terveydenhuollon henkilöstötarve taloussuunnittelukaudelle 2019–2022

EETH HENKILÖSTÖN ASIAKASMÄÄRÄN KASVUUN PERUSTUVA LISÄYSTARVE VV. 2018-2022

	ennuste 2017 (6/2017)	Vantaan väestö ja opiskelijat 1.1.2018	ennuste 2018	2019	2020	2021	2022	asiakas- määrän lisäys 2018- 2022	asiakas- määrän kasvu% VV 2018-2022	th tarve lisäys vuoteen 2022	lääkärien lisäystarve 2022 mennessä
Syntyvät	2588	2556	2557	2722	2865	2929	2993	437	17,1	5,8	0,7
Neuvolaikäiset	18776	18586	18585	18730	19013	19295	19583	997	5,4	2,9	0,4
Neuvola yhteensä	21364	21142	21142	21452	21878	22224	22576			8,7	1,1
Peruskouluikäiset	22932	23458	23459	23944	24238	24573	25006	1548	6,6	2,6	0,7
Opiskelijat (lukio+ammattilliset)	7918	7988	8115	8223	8418	8679	8816	828	10,4	1,4	0,3
AMK-opiskelijat	4951	4596	4596	4596	4596	4596	4596	-	-		
Koulu- ja opiskth yhteensä	35801	36042	36170	36763	37252	37848	38418			4,0	1,1
EETH yhteensä	57165	57184	57312	58215	59130	60072	60994			12,6	2,2

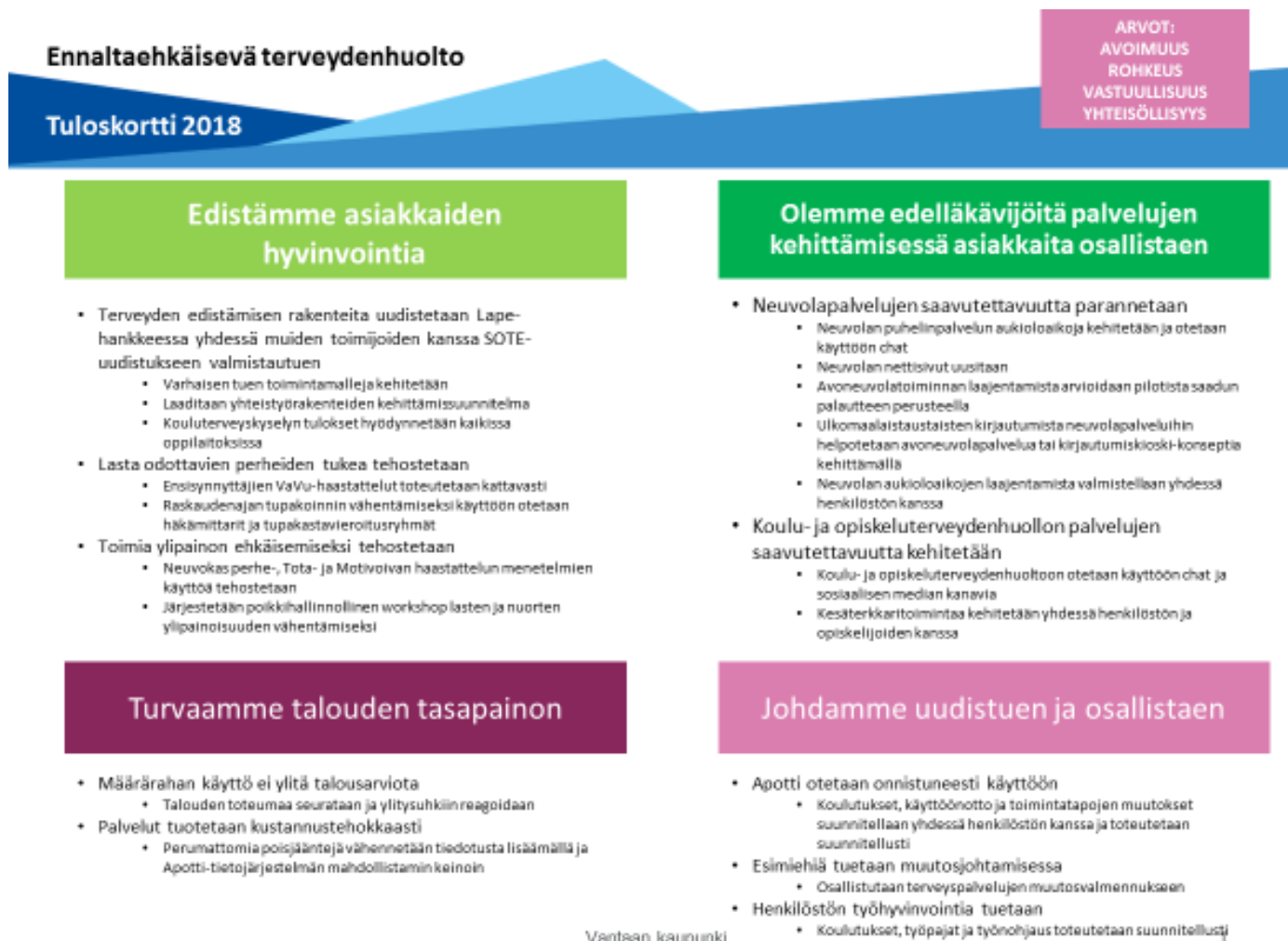
* Vantaan väestöennuste 1.1.2018-1.1.2045

** AMK tiedot oppilaitoksista lv 2017-2018

2.asteen opiskelijoihin lisätty 11% väestöennusteeseen, ulkopaikkakuntalaisten osuuden LV 16-17 mukaisesti, 1.1.2018 lukumäärä oppilaitoksista 20.9.2017

AMK-opiskelijoiden määrän suunnitellaan lisääntyvän, määrästä ei tietoa, mutta siirtynevät 2020 alusta YTHS:lle

LIITE 4. Ennaltaehkäisevän terveydenhuollon tulokortti 2018

LIITE 5. Äitiysneuvolan terveystarkastusohjelma

Vantaan kaupunki

Äitiysneuvolan terveystarkastusohjelma 12.11.2018

Ensisynnyttävä E	Puhelin- kontakti 6-8	1. 8-10	Varhais- raskauden UÄ 10 - 13+6 HUS	2. 13-16 LAAJA	3. 16-18 LAAJA	Rakenne UÄ 19-21 HUS	4. 22-24	5. 26- 28	6. 30-32	7. 35-36	8. 38	9. 40	T 41	10. Koti- käynti 0.-7. pv pp	11. 5-12vk pp	11. 5-12vk pp
Uudelleensynnyttävä U		1. 8-10	Varhais- raskauden UÄ 10 - 13+6 HUS	2. 13- 16 LAAJA	3. 16-18 LAAJA	UÄ 19-21 HUS	4. 22-24		5. 30-32	6. 35-36	7. 38	8. 40	T 41	9. Vo T koti	10. 5-12 vk pp	10. 5-12 pp
TERVEYDENHOITAJA, min	Aikaa ku- luu km 15 min	90		60			60	30	40-60		30	30	30	90/60	30	
LÄÄKÄRI, min					30					30						30
Raskauden esitiedot																
Perustiedot	x	x														
Aikaisemmat raskau- det, synnytykset ja imetys	Info esitieto- lomake	x														
Raskauden riskitiedot																
Aidin perussairau- det, työperäiset riskit	perussairau- det	x			x		x									
Perheen ja lähisuvun sairaudet ja oppimis- vaikeudet		x														
BCG- kysely		x					T									
Pituus	x	x														
Paino	x	x		x	x		x	x	x	x	x	x	x		x	
BMI	x	x														
Verenpaine		x		x	x		x	x	x	x	x	x	x		x	T
Sikiön kasvu, SF-mitta							x	x	x	x	x	x	x			
Sikiön sydänäänet				x	x		x	x	x	x	x	x	x			
Tutkimukset																
Ultraäänitutkimukset HUS, sikiöseulonta (NP), jos asiakas toivoo		lähete	x HUS NP- seulonta 10+0-13+0			x HUS										
U-prot, U-gluc		x		x	x		x	x	x	x	x	x	x		x	
PLV		x													T	
Bakt. vilj		x													T	
Kardioliipin, HbsAg, Hiv	T	x														
B-VRAB-GR alkuraskaudessa kai- kilta 24-26 RhD nega- tiivisilta B-SikiöRH sekä B-VRAB-GR ja 36 RhD neg. B-VRAB-GR kts. lab.ohje	T	x B-VRAB- GR					T B-VRAB- GR B-Si- kiöRH			T B-VRAB- GR						
Hb		x						x E	xU						x	
PT-Gluc-Ri tarv. 12-16 ja 24-28		T lähete					lähete								T PT-Gluc	

Ensisynnyttävä E	Puhelin- kontakti 6-8	1. 8-10	Varhais- raskauden UÄ 10 - 13+6 HUS	2. 13-16 LAAJA	3. 16-18 LAAJA	Rakenne UÄ 19-21 HUS	4. 22-24	5. 26- 28	6. 30-32	7. 35-36	8. 38	9. 40	T 41	10. Koti- käynti 0.-7. pv pp	11. 5-12vk pp	11. 5-12vk pp
Uudelleensynnyttävä U		1. 8-10	Varhais- raskauden UÄ 10 - 13+6 HUS	2. 13- 16	3. 16-18	UÄ 19-21 HUS	4. 22-24		5. 30-32	6. 35-36	7. 38	8. 40	T 41	9. Vo T koti	10. 5-12 vk pp	10. 5-12 pp
TERVEYDENHOITAJA, min	15	90		60			60	30	45-60		30	30	30	90/60	30	
LÄÄKÄRI, min					30					30						30
Tutkimukset tarv./kts HUS-ohjeet																
PVK, ferritiini																
ALAT ja sappihapot																
TSH ja T4V																
Toxoplasma va / IgG																
Vesirokko va																
Parvorokko va																
Raskauden nykytila																
Laskettu aika	x	lähete UÄ	x uä HUS													
Raskausviikot	x	x	x uä HUS	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			
Sikiöiden lukumäärä			x uä HUS													
Sikiön liikkeet Liikeseurantaohje h 40 ja tarv.				x info	x		x	x	x	x	x	x L	x L			
Turvotus							x	x	x	x	x	x	x			
Kohdunpohja		x		x	x											
Lapsivedenmäärä							x	x	x	x	x	x	x			
Tarjonta									x	x	x	x	x			
Synnytystapa-arvio										x						
Sikiön painoarvio										x						
Sisätutkimus					x (T)					x (T)						x
Lääkehoito																
D-vitamiini D3 10 mik- rogr/pv	x	x		x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Foolihappo 0,4 mg/pv kaikille tarv. erit. kriteerillä 1-4 mg./pv	x	x	x													
Rautaa 50mg/pv 12 rykosta lähtien tarv.																
Tyrokseenilääkitys lää- kityksen nosto tarv.	T	T														
AntiD-immunoglobuliini tarv.									T							
Progestiinihoidosy																T

Ensisynnyttävä E	Puhelin- kontakti 6-8	1. 8-10	Varhais- raskauden UÄ 10 - 13+6 HUS	2. 13-16 LAAJA	3. 16-18 LAAJA	Rakenne UÄ 19-21 HUS	4. 22-24	5. 26- 28	6. 30-32	7. 35-36	8. 38	9. 40	T 41	10. Koti- käynti 0.-7. pv pp	11. 5-12vk pp	11. 5-12vk pp
Uudelleensynnyttävä U		1. 8-10	Varhais- raskauden UÄ 10 - 13+6 HUS	2. 13- 16	3. 16-18	UÄ 19-21 HUS	4. 22-24		5. 30-32	6. 35-36	7. 38	8. 40	T 41	9. Vo T koti	10. 5-12 vk pp	10. 5-12 pp
TERVEYDENHOITAJA, min	15	90		60			60	30	45-60		30	30	30	90/60	30	
LÄÄKÄRI, min					30					30						30
Keskustelun aiheet ja terveysneuvonta																
Äidin vointi	x	x		x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Perheen hyvinvointi				V	V									x		
Ravitsemus		x		x N	x N		T	T	T	T	T				x	x
Päihitteet: äiti/isä audit pisteet, huumeet, lääkkeet	x	x P		T	T											
Tupakointi Fageström		x P		T	T		T	T	T	T	T	T	T	T	T	T
Liikunta: äiti/isä		x		x N	x N											
Suun terveys		info														
Synnytyspelko							x VAS									
Mieliala							x EPDS								x EPDS	x
Ohjaus omasta seuran- nasta/hälyttävät oireet					x		x	x	x	x	x	x				
Varhainen vuorovaiku- tus Tarv. Vavu kotona perhetyöntekijä							T Ptt VaVu		x				x		x	x T Ptt VaVu
Parisuhde ja seksuaali- suus		x		x	x				x					x	x	x
Imetys		x					x		x	x	x			x	x	x
Raskauden ehkäisy		x		x	x				x	x					x	x
Perhevalmennus		info E		E FYS			E	E	E	E HUS					E FYS	E
Vauvamatkalla ja Net- tineuvola www- sivut	x						x									
Kelan etuudet							x Tod									
Ennakollinen isyyden tunnustaminen		x			x		x		x							
Käynnin yhteenveto																
Palvelutapahtuma/n yhteenveto	x	x		x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Kokonaisarvio perheen tilanteesta: ei huolta/lievä huoli/selvä huoli		x		x												x

LIITE 6. Lastenneuvolan terveystarkastusohjelma

Vantaan kaupunki

1 (4)

Lastenneuvolan terveystarkastusohjelma 12.11.2018 alkaen

Lapsen ikä	0-1vk	1-4vk	4-6 vk	2kk	Laaja tarkastus			5kk	6kk	8kk	8 kk	12kk	Laaja tarkastus		2v	3v	Laaja tarkastus		5 v	6 v	
Terveystarkastaja (th) / Lääkäri (lä)	th	th	th	lä	th	3kk th	4kk th	4kk lä	th	th	th / ryhmä	lä	th	18 kk th	18 kk lä	th	th	4 v th	4 v lä	th	th
Varattava aika / min	90	30	30	30	30	60	30	30	60	30	60	30	60	60	30	30	60	90	30	60	60
Kotikäynti/Yksilökäynti/Ryhmäkäynti/Perhekäynti	K¹	Y	Y	Y	Y	P	P	P	Y	Y	R	Y	Y	P	P	Y	Y	P	P	Y	Y
Seurantakäynti 30 min tarvittaessa																					
Lapsen perustiedot	x																				
Perheen perustiedot	x																				
Perheen terveys ja hyvinvointi																					
Perheen ja läheisyyden sairaudet sekä oppimisvaikeudet		x																x	(x)		
Perheen voimavarat						x		(x)						x	(x)			x	(x)		
Perheen yhteinen aika ja kasvatustapa						x		(x)						x	(x)		x	x	(x)	(x)	
Ravitsemus	x					x		(x)					x	x	(x)		x				x
Liikunta ja ulkoilu	x					x		(x)						x	(x)		x	x	(x)	x	
Päihteet						x		(x)						x	(x)			x	(x)		
Tupakointi						x		(x)						x	(x)			x	(x)		
Lapsen terveys ja hyvinvointi																					
Terveystarkastuksen vaikuttavat tekijät																					
Ravitsemus	x	x	x	(x)	x	x	x	(x)	x	x	x	(x)	x	x	(x)	x	x	x	(x)	x	(x)
Äidinmaito	x	x	x	(x)	x	x	x	(x)	x	x	x	(x)	x								
D-vitamiinin saanti	x	x	x	(x)	x	x	x	(x)	x	x	x	(x)	x	x	(x)	x	x	x	(x)	x	x
Vuorokausirytmi, uni ja lepo	x	x	x	(x)	x	x	x	(x)	x	x	x	(x)	x	x	(x)	x	x	x	(x)	(x)	(x)
Liikuntatottumukset, ulkoilu	x	x								x			x	x	(x)		x	x		x	(x)
Altistuminen tupakansavulle	x					x		(x)						x	(x)			x	(x)		
TV, tietokone, (videot), DVD														x	(x)			(x)	(x)		
Sosiaaliset taidot, tunteiden säätely, oppimisvalmiudet													x	x	x	x	x	x	(x)	x	(x)
Perheen yhdessäolo						x		(x)						x	(x)			x	(x)		
Tapaturmat		x				x				x			x	x	(x)	x	x	x	(x)	x	x
Vanhemman/huoltajan arvio lapsen terveydentilasta	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Lapsen ikä																					0-1vk		1-4vk		4-6 vk		2kk		Laaja tarkastus			5kk		6kk		8kk		8 kk		12kk		Laaja tarkastus		2v		3v		Laaja tarkastus		5 v		6 v											
Terveystarkastaja (th) / Lääkäri (lä)																					th		th		th		lä		th		3kk th			4kk th		4kk lä		th		th		th / ryhmä		lä		th		18 kk th		18 kk lä		th		th		4 v th		4 v lä		th		th	

Lapsen kasvu ja kehitys

Fysiologiset mittaukset ja muut tutkimukset

Paino ²	x	x	x	k	x	x	x	k	x	x	x	k	x	x	k	x	x	x	k	x	x
Pituus ²		x	x	k	x	x	x	k	x	x	x	k	x	x	k	x	x	x	k	x	x
Pään ympäryys ²		x	x	k	x	x	x	k	x	x	x	k	x	x	k	x	x	x	k	x	x
Somaattinen status				x				x				x			x				x		
Verenpaine ja syke ²																		x	k		
Hemoglobiini ²												(x)									
Kuulo ²		x		V	h	h		V	h	x		V	h		V	h	h	h	k	A	
Näön ja silmien tutkiminen ²		x		V		x		V		x		V			V	x			x		
Lähinäkö ²																	x	x	k	(x)	(x)
Kaukonäkö ²																		x	k	(x)	(x)
Suun terveys ²		x							x				x			x					

Neurologinen kehitys

Heijasteet, liikkeiden symmetria, lihastonius		x		V	x	x		V	x	x		V	x		V						
Aukileet ja kallon saumat	x	x		V	x	x		V	x	x		x	x		V						
Oraalmotoriikka	x	x	x	V	x	x		V	x	x	x	V	x		V						
Karkeamotoriikka		x		V	x	x		V	x	x	x	V	x	x	V	x	L	L	k	(L)	(L)
Hienomotoriikka ja silmä – käsi yhteistyö				V		x		V	x	x		V	x	x	V	x	L	L	k	(L)	(L)
Siisteyskasvatus														x		x	x	x			

Kielellinen kehitys

Puheen tuottaminen				V		x		V	x	x	x	V	x	x	V	x	L	L	k	LU	(L)
Puheen ymmärtäminen ja käsitteet													x	x	V	x	L	L	k	LU	(L)
Kuulomuisti																				LU	(L)

Psykososiaalinen kehitys

Lapsen kyky vastavuoroiseen kontaktiin				V	x	x	x	V	x	x	x	V	x	x	V	x	L	L	x	(L)	(L)
Lapsen ja vanhemman vuorovaikutus		x	x	V	x	x		V	x	x	x	V	x	x	V	x	L	L	x	(L)	(L)
Lapsen leikin ja sos. suhteiden kehitys					x	x		V	x	x	x		x	x	V		L	L	x	(L)	(L)
Vanhemman arvio lapsen luonteesta						x								x				x			

Lastenneuvolan terveystarkastusohjelma 12.11.2018 alkaen

Lapsen ikä	0-1vk	1-4vk	4-6 vk	2kk	Laaja tarkastus			5kk	6kk	8kk	8 kk	12kk	Laaja tarkastus		2v	3v	Laaja tarkastus		5 v	6 v	
Terveystarkastaja (th) / Lääkäri (lä)	th	th	th	lä	th	3kk th	4kk th	4kk lä	th	th	th / ryhmä	lä	th	18 kk th	18 kk lä	th	th	4 v th	4 v lä	th	th

Rokotukset

Rokotuslupa I		X																		
Rokotusohjelma ⁶		X			Rota I	Rota II DTaP- IPV-Hib Pneu- mokok- ki I			Rota III DTaP- IPV-Hib Pneu- mokok- ki II				DTaP- IPV-Hib Pneu- mokok- ki III MPR I				DTaP- IPV			MPR II

Kyselyt ja lomakkeet

Kutsu laajaan terveystarkastukseen					x									x				x			
Kutsu tarkastuksesta poisjääneille	(x)	(x)	(x)		(x)	(x)	(x)		(x)	(x)	(x)			(x)		(x)	(x)	(x)		(x)	(x)
Audit I						x		k						x	k			x	k		
EPDS-kysely I				x		(x)		k													
Voimavarakysely ⁹						x		k						x	k			(x)	k		
Fagerströmin testi ¹⁰						(x)		k						(x)	k			(x)	k		
Ravitsemus- ja liikuntakortti ¹¹													x				x	(x)	k	(x)	
Yhteistyö päivähoiton kanssa ¹²										x								x	(x)		
Kysely vanhemmille lapsen ja perheen terveydestä sekä terveystottumuksista ¹³																		x	k		
Kokonaisarvio lapsen fyysisestä ja psykososiaalisesta kehityksestä	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Käynnin yhteenveto ja terveydenhoito-suunnitelma	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

K Kotikäynti

Y Yksilökäynti

R Ryhmäkäynti

P Perhekäynti, laaja terveystarkastus, molemmat vanhemmat kutsutaan neuvolaan (338/2011).

x Tehdään aina, (x) tehdään tarvittaessa tai keskustellaan asiasta tarvittaessa

k Lääkärin kommentointi ja/tai keskustelu, lääkäri vastaa jatkotutkimuksiin tai hoitoon ohjaamisesta. [Voimavaralomakkeet](#)

V Vauvan neurologisen ja psyykkisen kehityksen arviointimenetelmä eli Vane-psy

L Leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio Lene. Lene-menetelmällä tarkastukset tehdään 2,5-6-vuotiaille.

- (L) Mikäli Lene 4-vuotistarkastus on sujunut hyvin kaikilla kehityksen osa-alueilla. Arvioidaan tarkkaavaisuuden säätelyn kehitystä sekä sosioemotionaalista kehitystä yhdessä vanhempien ja tarvittaessa päivähoiton kanssa 5 ja 6-vuotiaana. Tarvittaessa tehdään täydellinen tutkimus Lene-menetelmällä.
- LU Lumiukko-testi, puheseula, tehdään kaikille 5-vuotiaana
- h Vanhempien havainnot lapsen kuulosta
- A Audiometrikuulotutkimus, tehdään 5-vuotiaana kaikille (tarvittaessa 4-vuotiaana). [Menetelmäkäsikirja](#)
- 1) Kotikäynti, yhteinen äitiysneuvolan kotikäynnin kanssa, tehdään synnytyksen jälkeen kaikkiin perheisiin, ellei ole perusteltua syytä varata neuvolakäyntiä.
 - 2) THL:n menetelmäkäsikirja (2011) fysiologisten mittausten ja muiden tutkimus menetelmien käyttämisestä terveystarkastuksissa sekä huolen vyöhykkeiden mukainen arvio [Menetelmäkäsikirja](#)
 - 3) Hemoglobiini mitataan, kun; lapsella on rautalääkitys, täysimetys on kestänyt yli 6 kk, lapsella on suolisto-oireinen ruoka-aineallergia tai kasvisruokavalio, kyseessä on maahanmuuttaja- tai adoptioperheen lapsi
 - 4) Suun terveydenhuollon ohjeet Annetaan hammasharja 5 kuukauden ikäiselle lapselle. [Alle kouluikäisten lasten suun terveys](#)
 - 5) Tulostetaan graafisesta Finstarista rokotuslupalomake, jonka vanhempi/huoltaja allekirjoittaa.
 - 6) Annetaan rokotusohjelman mukaisesti, tarvittaessa annetaan rokotukset yksilöllisen rokotusohjelman mukaan. Influenssarokotus annetaan erillisen ohjelman mukaan.
 - 7) Päihdekysely tai Audit, molemmat vanhemmat täyttävät lomakkeen. Päihdekysely tai [Audit-lomake](#)
 - 8) EPDS-kyselylomake eli Edinburgh Postnatal Depression Scale, kysely tehdään äidille viimeistään lapsen ollessa 3 kuukauden ikäinen. [Mielialalomake](#)
 - 9) Voimavaralomake (vauvaperheen / pikkulapsiperheen), tarvittaessa voidaan tehdä väkivaltakysely. [Voimavaralomakkeet](#) [Väkivaltalomake](#)
Tarvittaessa pikkulapsiperheen voimavaralomakkeeseen voidaan palata 4-vuotiaana. [Voimavaralomakkeet](#)
 - 10) Fagerströmin testi tehdään vanhemmille tarvittaessa. [Fagerströmin testi](#)
 - 11) Tiedot siirtyvät äitiysneuvolasta, käytetään Sydäntautiliiton Neuvokas perhe -ohjelman ravitsemus- ja liikuntakorttia, joka täytetään molemmista vanhemmista ja lapsesta. [Neuvokas-perhe ohjausmenetelmä](#)
 - 12) Tiedote vanhemmille päivähoitopalveluista (nettiversio) sekä 4-vuotiaan terveystarkastuksessa käytettävä tiedonsiirtolomake neuvolan ja päivähoiton välillä. [Varhaiskasvatuspalvelut](#) [Päivähoitopalvelut](#)
 - 13) Kysely 4-vuotiaan lapsen vanhemmille, lapsen ja perheen terveydestä ja terveystottumuksista.

LIITE 7. KOULUTERVEYDENHUOLLON TERVEYSTARKASTUSOHJELMA

KOULUTERVEYDENHUOLLON TERVEYSTARKASTUSOHJELMA 12.11.2018 alkaen										
Luokka	valm.	1. lk laaja	2. lk	3. lk	4. lk	5. lk laaja	6. lk	7. lk	8. lk laaja	9. lk
Terveystarkastus (min)	60-90	10+30	20	40	30	10+30	30	40	10+30	10+30
Lääkärintarkastus		30				30			30	
Vanhemmat kutsutaan	x	x				x			x	
Terveyskysely	x	x		x		x		x	x	
Fysiologiset mittaukset ja tutkimukset										
Paino	x	x, th	x	x	x	x, th	x	x	x, th	x
Pituus	x	x, th	x	x	x	x, th	x	x	x, th	x
Näkö lähinäkö ja kaukonäkö	x	x, th			x				x, th	
Väriäkö (Ishihara-testit 24 plates)	(x)							x		
Kuulontutkimus 20 dB Audiometri GSI-18	x		x					x		
Verenpaine, pulssi	x	x				x		x		
Ryhti/ skoliometri	(x)				x	x, L		x	x, L	
Somaattinen status		x, L				x, L			x, L	
Puberteettikehityksen arviointi	x	x, L	x	x	x	x, L	x	x	x, L	x
Fyysisen toimintakyvyn arviointi MOVE						x			(x)	
Kyselyt										
Mielialakysely RBDI									x	
Nuorten päihdemittari ADSUME									x	
HONC/Fagerströmin testi									(x)	
Scoff-syömishäiriötesti									(x)	
Neuvokas perhe –kortti	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)			
Päihdekysely vanhemmille		x				x			x	
Kokonaisarvio oppilaan fyysisestä ja psykososiaalisesta kehityksestä, terveysneuvonta ja terveydenhoitosuunnitelma										
Perheen terveys ja hyvinvointi		x				x			x	
Oppilaan terveys ja hyvinvointi	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Koulunkäynnin sujuminen		x				x			x	
Terveysneuvonta	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Terveydenhoitosuunnitelma	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Rokotukset ja todistukset										
Kansallisen rokotusohjelman mukaiset rokotukset (Vesirokkorokote, I annos lv 2017- 18 1.-5. luokille, II annos jatkossa 6. luokalla)	(x) Vesi- rokko	Vesi- rokko	Vesi- rokko	Vesi- rokko	Vesi- rokko	Vesi- rokko	HPV I ja II	HPV täydennys tarvittaessa		R* dtap
Nuorison terveystodistus									x, L	
Luokka	valm.	1. lk	2. lk	3. lk	4. lk	5. lk	6. lk	7. lk	8. lk	9. lk
Yhteenveto luokan hyvinvoinnista		x,th,L				x,th,L			x,th,L	

LIITE 8. Opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusohjelma

Vantaan
kaupunki

1 (1)

Opiskeluterveydenhuollon terveystarkastusohjelma 12.11.2018 alkaen

Oppilaitos / vuosikurssi	Lukiot Toisen asteen ammatilliset oppilaitokset		Perusopetus ja valmistava opetus	Aikuisopiston perusopetus	Ammatti- korkeakoulu
	I vuosikurssi	II vuosikurssi	10. lk	I vuosikurssi	I vuosikurssi
Terveystarkastus	60 min	30 min*	60 min		60 min
Terveystarkastus ja lääkärin yhteistarkastus		30 min		x 30 min	
Lääkärin tarkastus	(x)	30	(x)		(x)
Terveystarkastuslomake	x	päivitys	x	x	(x)
Terveystarkastus					x
Fysiologiset mittaukset ja tutkimukset					
Pituus	x	x	x	x	x
Paino	x	x	x	x	x
BMI	x	x	x	x	x
Vyötärön ympäryys yli 18 v		x		x	x
Verenpaine, pulssi	x	x	x	x	x
Näkö lasetta/laseilla, kaukonäkö	x	(x)	x	x	(x)
Näkö lasetta/laseilla, lähinäkö	x	(x)	x	x	(x)
Värinäkö, Ishihara 24 plates	(x)		(x)	(x)	(x)
Kuulotutkimus 20 dB- seula audiometri GSI-18	x	enit. ryhmät (x)	x	x	enit. ryhmät (x)
Seulontakyselyt					
Nuorten päihdemittari Adsume alle 18 v	x	päivitys	x	x	
Päihdekysely yli 18 v		(x)	x	x	x
Mielialakysely RBDI	x	päivitys	x	x	x
BAI -ahdistuneisuustesti	(x)	(x)	(x)	(x)	
Diabetesliiton nuorten diabetestesti	(x)	(x)	(x)	(x)	
Diabetestesti aikuisille		(x)		(x)	(x)
HONC / Fagerströmin testi (tupakointi)	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)
Scoff-syömisäiriötesti	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)
Rokotukset					
Kansallisen rokotusohjelman mukaiset rokotukset	(x)	(x)	(x)	(x)	(x)
Opetuslakohtaiset rokotukset (esim HBV)	x	x			x
Terveystarkastus ja hoitosuunnitelma					
Terveystarkastus	x	x	x	x	x
Hoitosuunnitelma	x	päivitys	x	x	x

(x) tehdään tarpeen mukaan

* II vuosikurssin terveystarkastus: tytöille 30 min tarkastus ja pojille voidaan tarvittaessa varata 2x30 min, joka sisältää kutsuntaikäisten ennakko-terveystarkastuksen

LIITE 9. Ehkäisevän suun terveydenhuollon tarkastusohjelma

Ehkäisevän suun terveydenhuollon toimintaohjelma 8/2018 alkaen

Ikäryhmä	Suorittaja	Ryhmätoiminta
Ensimmäistä lasta odottava perhe	Hammashoitaja/ (suuhygienisti)	
		Perhevalmennus vauvan ollessa noin 4 kk
Neuvolaikäiset		
1-vuotias	Hammashoitaja/ (suuhygienisti)	
2-vuotias	neuvolan th:n arvio	
3-vuotias	Hammashoitaja/ (suuhygienisti)	
5-vuotias	Hammashoitaja/ (suuhygienisti)	Hymyhammastuokio esiopetuksessa oleville
Koululaiset		
1-luokkalainen	Suuhygienisti	Suun terveys osana terveystiedon opetusta 7-9 - luokilla.
3-luokkalainen	Hammaslääkäri	
5-luokkalainen	Suuhygienisti	
8-luokkalainen	Hammaslääkäri	
Opiskelijat		
vähintään kerran opiskelujen aikana, 17 v	Suuhygienisti	
*3-luokan tutkimuksen yhteydessä valikoidaan oikojahml kutsuttavat		
3–8-luokkalaisten tarkastukset voidaan toteuttaa Vantaa-mallin mukaisesti		
Riskiryhmiin kuuluvien suun terveystarkastukset yksilöllisen hoitovälin mukaisesti		

LIITE 10. ODOTTAVIEN PERHEIDEN JA NEUVOLAIKÄISTEN SUUN TERVEYDEN EDISTÄMISEN YHTEISTYÖTOIMINTAMALLI VANTAALLA

ODOTTAVIEN PERHEIDEN JA NEUVOLAIKÄISTEN SUUN TERVEYDEN EDISTÄMISEN YHTEISTYÖTOIMINTAMALLI VANTAALLA				2018
Yleiset tavoitteet:	Vanhemmat tietävät oman suun terveyden merkityksen yleisterveydelle ja lapsen suun terveydelle. Koko perheellä on hyvä suuhygienia, hyvät ravintotottumukset ja kaikki käyttävät ksylitolia syömisten jälkeen. Hampaiden harjaus kahdesti päivässä fluorihammastahnalla ja pehmeällä harjalla.			
Ikä	Tavoitteet	Neuvola	Hammashoitola	
Odotusaika	*Vanhempien suu on terve ennen lapsen syntymää. *Vanhemmat tietävät, että hampaiden reikiintyminen on syljen välityksellä tarttuva tauti. *Vanhemmat tietävät, että heidän ravinto-, terveys- ja suunhoitotottumuksensa periytyvät lapselle. *Vanhemmille tehdään kariesta aiheuttavan bakteerin sylkitesti hammashoitolassa.	* Terveystarkastaja antaa tavoitteiden mukaista tietoa suun terveydestä, ja kartoittaa perheen riskitekijöitä. * Annetaan E38 lomake * Ensisyntyvät ohjataan suun terveydentilan ja hoidon tarpeen arvioon hammashoitolaan. Uudelleen synnyttäjät ohjataan hammashoitolaan, jos suussa on hoidon tarvetta tai edellisestä tarkastuksesta on kulunut vuosia.	*Ensimmäistä lasta odottavan perheen suun terveydentilan ja hoidon tarpeen arvio. *Yksilöllisen hoitovälin mukainen suun terveystarkastus, hoito ja terveysohjaus.	
0–2 v	*Vanhempien vastuu lapsen suun terveydestä. *Reikiintymistä aiheuttavien bakteerien tartunnan estäminen. *Vanhemmat tutustuttavat lapsen harjaamiseen ja harjaavat lapsen hampaat aamuin illoin heti 1. hampaan puhjettua suuhun. Hampaat harjataan fluorihammastahnalla (fluoria enintään 1000-1100 ppm) kerran päivässä, toisella pesukerralla harjataan pelkällä vedellä. *Hampaiden harjaamisesta tulee tapa. *Lapsi syö säännöllisinä ruoka-aikoina. *Ksylitolin käytön aloittaminen vähitellen kun lapsi on siihen valmis. *Lapsen janojuoma on vesi. *Tutin ja tuttipullon käytön lopettaminen viimeistään, kun lapsi on 2-v.	*Terveystarkastaja antaa tavoitteiden mukaista tietoa suun terveydestä, ja kartoittaa lapsen terveysriskejä. * 2-vuotiaalle lapselle tehdään suun terveydentilan arvio, jossa tarkastetaan lapsen yläetuhampaiden puhtaus, jos kuuluu riskiryhmään, ohjataan hammashoitolaan. *Jos lapsi ei ole vielä käynyt hammashoitolassa 1-vuotiaana, terveystarkastaja muistuttaa vieraamaan ajan. *Mikäli neuvolakorttiin on kirjattu suun terveystarkastuksen kontrolli jo aiemmin, muistutetaan siitä vanhempia.	*Suun määräaikaisterveystarkastus ja ohjaus osallistavana keskusteluna kaikille 1-vuotiaana ja tarvittaessa kontrollikäyntejä riskitapauksille. *Tavoitteiden mukaiset yksilölliset suun hoito-ohjeet ja käytännön harjausopetus vanhemmille.	

3–4 v	*Vanhempien vastuu lapsen suun terveydestä *Lapsi on tottunut hampaiden harjaamiseen. Hän osallistuu siihen itse, mutta vanhemmat harjaavat lapsen hampaat fluorihammastahnalla (fluoria enintään 1100 ppm) aamuin illoin. *Lapsella säännöllinen ateriatyö *Ksylitolin käyttö syömisten jälkeen 3–5 kertaa päivässä. *Lapsen janojuoma on vesi *Makeiset eivät kuulu lapsen arkeen.	*Terveydenhoitaja antaa tavoitteiden mukaista tietoa suun terveydestä. *Tarkastetaan lapsen yläetuhampaiden puhtaus, jos kuuluu riskiryhmään, ohjataan hammashoitolaan. *Jos lapsi ei ole vielä käynyt hammashoitolassa 1- ja 3-vuotiaana (2-vuotiaat vuonna 2015), terveydenhoitaja muistuttaa varaamaan ajan. *Mikäli neuvolakorttiin on kirjattu suun terveydentarkastuksen kontrolli jo aiemmin, muistutetaan siitä vanhempia.	*Suun määräaikaisterveydentarkastus ja ohjaus osallistavana keskusteluna kaikille 3-vuotiaana ja tarvittaessa kontrollikäyntejä riskitapauksille. *Tavoitteiden mukaiset yksilölliset suun hoito-ohjeet ja käytännön harjausopetus vanhemmille. *Plakkivärjäys ja fluorilakkaus
5–6 v	*Lapsi osaa jo osin itse harjata hampaansa, mutta vanhempien apu on edelleen tarpeen. Hampaiden pesu fluorihammastahnalla aamuin illoin on juurtunut tapa. *Lapsella säännöllinen ateriatyö *Lapselle ei anneta makeaa päivittäin, mahdollinen herkutteluhetki kerran viikossa tai harvemmin. *Pysyvien hampaiden puhjetessa voi alkaa käyttämään aikuisten hammastahnaa (alle 6v. fluoria enintään 1100 ja yli 6v.1450 ppm). *Ksylitolin käyttö syömisten jälkeen 3–5 kertaa päivässä.	*Terveydenhoitaja antaa tavoitteiden mukaista tietoa suun terveydestä, ja arvioi ohjauksen vaikuttavuutta. *Jos lapsi ei ole vielä käynyt suun terveystarkastuksessa 3- ja 5-vuotiaana, terveydenhoitaja muistuttaa varaamaan ajan.	*Suun määräaikaisterveydentarkastus ja ohjaus osallistavana keskusteluna kaikille 5-vuotiaana ja tarvittaessa kontrollikäyntejä riskitapauksille. *Lapsen purenta- ja seurantatarkastus terveystarkastuksen yhteydessä. *Tavoitteiden mukaiset yksilölliset suun hoito-ohjeet ja lapsen suun käytännön harjausopetus vanhemmille. *Erityistä huomiota kiinnitetään ensimmäisten pysyvien poskihampaiden puhdistukseen ja reikiintymisen ehkäisyyn.
Riskipotilas =Lapsi, jolla on kohonnut riski suun sairauksiin, käy useammin hammas- hoitolassa	Suun sairauksien riski on koholla, jos * Lapsella on yleissairaus, johon jatkuva lääkitys, hankalia tai useita allergioita tai toistuvia infektiosairauksia. * Lapsella ei ole normaalia ateriatyötä, vaan napostelee useita kertoja päivässä. * Lapsella on näkyvää plakkia etuhampaiden pinnoilla. * Lapsella on alkavia reikiä tai maitohampaita on paikattu. * Sisaruksilla on reikiä tai paikattuja hampaita * Vanhemmillä on välinpitämätön asenne hammashoittoon, perheellä on sosiaalinen ongelma tai perhe on syrjäytynyt.	* Annetaan tarvittavaa tietoa. * Tuetaan vanhempia lapsen ja oman suun terveyden hoidossa. * Kannustetaan vanhempia varaamaan aika hammashoitolaan, mikäli riski suun sairauksiin on kohonnut tai ei ole tietoa lapsen edellisestä käynnistä hammashoitolassa.	* Tiheämpi yksilöllinen suun terveystarkastusväli * Tehostettu ehkäisevän hoidon neuvonta * Yksilöllisen tarpeen mukainen ravintoneuvonta * Käytännön harjausopetus huoltajalle * Plakkivärjäys ja fluorilakkaus (yli 4 v) * Kuutosampaiden pinnoitus (5–7 v)

LIITE 11. PERHEVALMENNUS VANTAALLA. ÄIDIKSI, ISÄKSI, VANHEMMAKSI – OSALLISTUVA, KESKUSTELEVA PERHEVALMENNUS

1. Fysioterapia osa I: Miten ennaltaehkäisen ja itsehoidan raskauden tuomia tuki- ja liikuntaelinpulsia, kuinka alustan lantionpohjani tulevaan?
2. Neuvola: Ihana, kamala synnytys – luottavaisin mielin synnyttämään
Vauvan koti – toimiva parisuhde
3. Neuvola: Helli, hoivaa ja ruoki lastasi – vauvan hoito ja imetys
4. Synnytyssairaalaan tutustuminen virtuaalisesti
5. Neuvola: Vaipparallia ja unettomia öitä - jaksamista vanhemmuuteen, ihanaa vauva-arkea
6. Fysioterapia osa II: Kanna, käsittele, leiki – miten tuen vauvani liikkumisen kehitystä.
7. Soseita ja sormiruokaa hymyssä suin – tietoa vauvan ja perheen ravinnosta ja suun terveydenhuollosta virtuaalisesti
8. Jokeltelevasta juttelevaksi – tietoa lapsen puheen kehityksestä virtuaalisesti

**SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI
TERVEYSPALVELUT
SUUN TERVEYDENHUOLTO**

**Vantaa
Vanda**